

PB

2342

.G74

17
WITHDRAWN
MARINETTA COLLEGE LIBRARY

Presented to
The Rev. J. Edwards
Cincinnati
by his sincere old friend.
The Author
July 31, 1861.

S. J. [unclear]

BYW I BWRPAS;

NEU

ANNERCHIADAU

I RIENI A PHOBL IEUAINC, YN NGHYLCH ADDYSG,
GWYBODAETH, A BYWYD CREFYDDOL.

GAN

van

E. GRIFFITHS, ABERTAWY.

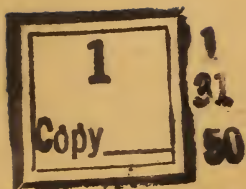
"BETH BYNAG A YMAFAEL DY LAW YNDDO I'W WNEUTHUR,
GWNA A'TH HOLL Egni: CANYS NID OES NA GWAITH, NA
DYCHYMYG, NA GWYBODAETH, NA DOETHINEB, YN Y BEDD,
LLE YR WYT TI YN MYNED."—PREG. IX. 10.

ABERTAWY:

ARGRAFFWYD GAN E. GRIFFITHS, HEOL-FAWR.

1861.

PB2342
.G74

At Benau Teuluoedd, a Benenctyd Cymru.

ANWYL GYFEILLION,—Os bu oes erioed yn gofyn i grefyddwyr “fyw i bwrpas”—*byw crefydd* yn gystal a’i *phroffesu*, mae yr oes hon yn gofyn hyny. Er yr holl addoldai sydd genym; gan eglwyswyr, ac ymneillduwyr o wahanol enwadau; ein hysgolion Sabbothol—yn y rhai y llafuria miloedd o’n dynion goreu; ein llyfrgelloedd, a’n sefydliadau crefyddol, nid yw *Cymru grefyddol* agos yr hyn y gallem erbyn hyn ddysgwyl ei bod. Nid yw ein gwybodaeth mor helaeth, na ’n rhinweddau mor ddysglær ag y dylent fod. Er, tebygol, ein bod fel cenedl, yn sefyll yn uwch nac un genedl arall dan haul.

Mae ein bod yn awr mor bell yn ol yn y pethau a nodwyd, yn peri blinder calon i lawer o weinidogion, ac o gristionogion anghyoedd. “Eu heneidiau a wylant mewn lleoedd dirgel; a’u llygaid gan wylu a wylant, ac a ollyngant dagrau,” Jer. xiii. 17. Teimlwn oll nad yw ein cyflawniadau ond anmherffaith iawn, a dymunwn nerth y nef i weithio yn well. Cymerwn galon, a chodwn at ein gwaith.

Goddefwch i mi, frodyr a chyfeillion, ddywedyd mewn modd parchus, *fod angen i deuluoedd ddeffroi i gyflawni eu gwaith neillduol hwy—gwaith y dysgwylia y nesoedd iddynt ei gyflawni—gwaith na all neb arall ei gyflawni yn effeithiol—gwaith ag y rhaid iddynt hwy ei gyflawni, cyn y gallom ddysgwyl fawr llwyddiant ar grefydd yn ein gwlad.* Rhaid i grefydd gael ei chodi yn uwch, a’i harferyd gyda mwy o ofal, yn ein teuluoedd: rhaid i holl aelodau ein teuluoedd gael eu hegwyddori yn mhethau sylfaenol a hanfodol Cristionogaeth; eu gwneuthur yn gyfarwydd â’r hanes ysgrythyrol, yn enwedig hanes bywyd a dyoddefiadau ein Ceidwad bendigedig, yn nghyd a dyben ei fywyd a’i angeu.

Da fyddai peidio arferyd, na siarad yn barchus am fygllys a diod gref yn ein tai, os amgen daw plant i

feddwl yn uchel am danynt, ac i awyddu am eu cael. Mae o bwys mawr siarad yn barchus am grefydd, y weinidogaeth, y Bibl, a'r Sabboth, a rhoddi esamplau da o flaen y teulu, mewn trefn i'r weinidogaeth, yr ysgol, &c., gael dylanwad da ar feddyliau ieuencyd, ac fel y diogelo moddion gras eu hamcanion mawrion.

Mae angen *paratoi meddyliau* pawb mewn teulu i dderbyn argraph da oddiwrth foddion cyhoeddus. "Braenerwch i chwi fraenar, ac na heuwch mewn drain," Jer. iv. 3. Yr ydym yn ofalus am hyn yn naturiol, ac yn deall y priodoldeb o hono. Gwnawn yr un modd gyda phethau ysbrydol. Pa ryfeddod yw fod ein lliaws pobl ieuaine, ac ereill, yn derbyn cyn lleied o les arosol a chadwedigol oddiwrth weinidogaeth yr efengyl, ein hysgolion, &c., pan *nad oes llafur priodol yn ein teuluoedd i drin eu meddyliau?*

Er i'n Creawdwr doeth osod rhydwelïau mawrion yn y corph dynol, rhoddodd hefyd wtheni bychain i redeg trwy bob rhan o hono. Nid gwiw dibynu ar lafur gweinidogion a sefydliadau crefyddol; ymaflod pob crefyddwr yn ei waith ei hun. Y teulu yw y fagwrfa i'r eglwys, a'r eglwys yw y fagwrfa i'r nefoedd. Ystyried aelodau eglwysig hyn.

Cael penau teuluoedd—mamau yn neillduol, a chrefyddwyr yn gyffredinol, i "fyw i bwrpas"—i weithio yn ffyddlon dros Dduw er lles eneidiau, a gogoniant gras, oedd fy mhrif ddyben yn cyfansoddi, ac yn cyhoeddi y sylwadau canlynol. Da fuasai genyf pe buasent lawer yn berffeithiach; ond fel y maent, yr wyf yn eu cyflwyno i'ch sylw. Bod i fendith y Goruchaf—heb yr hon nid etyb ein hymdrechion un dyben da, eu dilyn i ddiogelu yr amcan a nodwyd, yw gweddi daer, a dymuniad calon,

Yr eiddoch yn ddiffuant,

E. GRIFFITHS.

Abertawy, Chwef. 13, 1861.

ANNERCHIADAU, &c.

DYLEDSWYDD RHINIEN I RODDI ADDYSG CREF-
YDDOL I'W PLANT.

“Maethwch hwynt yn addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd.”—Ephes. vi. 4.

“Wele, plant ydynt etifeddiaeth yr Arglwydd.”—Salm cxxvii. 3.

TEIMLAI y Salmydd yn ddiolchgar am fod yr Arglwydd “yn mynegu ei eiriau i Jacob, a'i ddeddfau a'i farnedigaethau i Israel,” pan na wnaethai efe felly ag un genedl arall, Sal. cxlvii. 19, 20. Priodol, gan hyny, yw cyngor ein Iachawdwr, “Chwiliwch yr Ysgrythyrau.” Rhoddwyd y Bibl i ni i fod yn gyfarwyddyd i bob dosparth o ddynion, yn holl amgylechiadau bywyd. “I athrawiaethu, i argyhoeddi, i geryddu, i hyfforddi mewn cyfiawnder: fel y byddo dyn Duw yn berffaith, wedi ei berffeithio i bob gweithred dda,” 2 Tim. iii. 16, 17.

Nid oes un dosparth ag y mae y Bibl yn ei annerch yn fynychach, na chyda mwy o fanyl-
wech, na rhieni plant, yr hyn a ddengys fod Duw yn ystyried fod dull priodol o fyw yn bwysig

iawn, a'i fod am i rieni deimlo a chyflawni eu dyledswydd at eu plant mewn modd priodol. Teimlai y Goruchaf orfoledd yn ei hyder y buasai Abraham yn "gorchymyn i'w blant, ac i'w dylwyth ar ei ol, gadw o honynt ffordd yr Arglwydd," Gen. xviii. 19.

Rhoddodd gyfarwyddiadau manol i Israel yn nghylch y'gorchwyl pwysig hwn, Deut. vi. 6, 7. Yr oedd hyn yn beth mawr yn ngolwg Solomon, pan y dywedai, "Hyfforddia blentyn yn mhen ei ffordd," Diar. xxii. 6. Mae Paul, yn y Testament Newydd, dan gyfarwyddyd dwyfol, yn gwasgu yr un peth at sylw rhieni—pawb ag y mae plant dan eu gofal, i'w dysgu yn mhethau mawrion crefydd, "Maethwch hwynt yn addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd." Mae addysg crefyddol yn *faeth i'r meddwl*, fel y mae ymborth yn faeth i'r corph. Gesyd y geiriau gwerthfawr hyn o'n blaen beth ddylid ddysgu i blant, a'r modd y dylid eu dysgu.

Cyn dechreu manylu ar y pwnc dan sylw, goddefer i mi erfyn ar rieni ymdrechu gwneuthur eu hunain yn gydnabyddus â'u dyledswyddau at eu plant. Er galar, mae miloedd o benau teuluoedd, o dadau a mamau, nad ydynt erioed wedi ystyried pa ddyledswyddau sydd yn orphwysedig arnynt at y rhai a ymddiriedwyd dan eu gofal.

YN GYNTAF, *Sylwn ar rai o'r gwersi y dylai rhieni eu dysgu i'w plant.* Mae y rhan amlaf o

rieni yn gofalu am borthi, gwisgo, a diogelu personau eu plant, ac am eu dwyn i fynu at ryw alwedigaeth fuddiol. Mae llawer, trwy drugaredd, yn eu cyflwyno trwy weddi i ofal Llywydd tirion y bydoedd. Gwna y cyffredinolrwydd hyn trwy fedyddio eu plant; ond mae angen ei wneuthur gyda'r teimlad â'r hwn y cyflwynodd Hannah ei Samuel bychan i'r Arglwydd. Mae yr ymgeledd dwyfol yn fendith anmhrisiadwy, ac mewn atebiad i weddi y gellir dysgwyl ei mwynhau. Mae greddfau yn cyfarwyddo llawer ar y creadur direswm; ond rhaid *dysgu* dyn.

1. *Dysger y plant eu bod i ufyddhau i'w rhieni.*
 "Y plant, ufyddhewch i'ch rhieni." Cymerir yn ganiataol fod y rhieni yn gwybod yn well na'r plant beth sydd yn ei le ac er eu lles. Gocheled y fam roddi ei ffordd i'r bychan, a chaniatau pob peth a ddymuna. Ymdrechod wneuthur argraph yn fuan ar ei feddwl, nad gwiw iddo ymgyndynu am unrhyw beth a gais yn groes i'w mheddwl hi. Er iddo wthio â'i draed, curo â'i ddyrnau, ac ysgrechian yn ddychrynlyd, penderfynod y fam ei orchfygu. Dangos ei fod ef i *ufyddhau*. Os caiff efe ennill y dydd unwaith, daw yn fuan i feistroli y fam, bydd arno awydd am lawer o bethau na fyn hi eu rhoi, a bydd yn anhawdd iawn ei blygu wedi iddo ddyfod ychydig yn mlaen. Os caiff ei gyndynrwydd gynyddu gyda grym ei gorph, arswydus fydd y canlyniad. Bu

hyn yn “chwerwder chwerw” i filoedd o rieni. Mae yn hawdd plygu y *wialen* ; ond, yn gyffredin, tŷr neu hollta y pren cyn plygu.

2. *Arferer hwynt i ddysgu adnodau hawdd o'r Ysgrythyr, pennillion o Hymnau, a darnau bychain ereill ar eu cof.* Daw plant i allu *cofio* llawer cyn y gallont *ddeall* ond ychydig. Arferer hwynt i seinio enw y Gwaredwr mawr, yr Arglwydd Iesu Grist. Mae y cof fel ystordy. Da yw ei lenwi â phethau da, fel y byddont yn gyfleus at wasanaeth yn ngwahanol amgylchiadau bywyd. Bu llawer o'r pethau buddiol a ddysgwyd pan yn blant, o les mawr er cyfarwyddyd a dyddanweh i filoedd wedi iddynt ddyfod i oed, ac hyd yn nod mewn henaint. Bu y “brophwydoliaeth” a ddysgodd ei fam i Solomon, yn fuddiol iddo wedi tyfu i fynu. A bu “gwybod yr Ysgrythyr lân er yn fachgen,” yn gynorthwyol iawn i Timotheus wedi iddo ymaflyd yn ngwaith y weinidogaeth. Bu yn dda i'r hŷbarch Matthew Henry, wrth gyfansoddi ei Esponiad melus a gwerthfawr, iddo, pan yn ieuanec, ysgrifenu esponiad ei dad ar y Bibl yn yr addoliad teuluaid. Mae addysg bore yr oes yn gwneuthur argraph dwfn ar y meddwl, ac yn cael dylanwad cryf er ffurfio y cymeriad. Mae Solomon yn ein hanfon at y morgrugyn i ddysgu diwydrwydd yn hâf ieuenctyd, a dysgu mwynhau mewn henaint—gauaf bywyd, yr hyn a gasglwyd yn hâf ieuenctyd.

“Maethwch hwynt yn addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd.”

3. *Gyda dysgu pethau ar eu cof fel hyn, ymdrecher eu dwyn yn raddol i feddwl, ystyried, ac amgyffred.* Trwy feddwl ac ystyried, nid yn unig gallant gadw yr hyn maent wedi ddysgu, ond hefyd chwanegu at eu trysor. Mae myned rhagom yn ofynol mewn trefn i gryfhau ein galluoedd meddyliol, ac er cael dyddanwch i'r meddwl, heb yr hyn buan yr â ein llafur yn faich i ni, a thebygol y bydd i ni ei roddi heibio, ac y syrthiwn i segurdod a diofalwch. A'r nef ei hunan yn unig a wyr beth fydd y canlyniad o hyn. Pan oedd y Parch. Matthew Henry yn llencyn o ddeg i ddeuddeg mlwydd oed, casglodd amrywiol o nodau dynion duwiol y rhai y clywsai ei dad ac ereill yn eu henwi, ac yna ymresymodd oddiwrthynt fel y canlyn, “Dywedir am y rhai a deimlant felly, ac a gredant yn Iesu Grist, y cant fywyd tragywyddol. Yr wyf fi yn credu yn Iesu Grist; ac yr wyf yn credu y caf fywyd tragywyddol.”

4. *Wedi iddynt fel hyn ddyfod i allu amgyffred ychydig, dysger iddynt brif egwyddorion Cristionogaeth.* Ein Llyfr at addysgu y pethau hyn, yw y Bibl, yn benaf. Rhoddwyd ef gan Ffynon doethineb, i fod yn “Llusern i'n traed, ac yn llewyrch i'n llwybr.” Cynwysa yr egwyddorion mawrion wrth y rhai yr ydym i lywodraethu ein

hunain a'n teuluoedd. Mae yn Llyfr i bawb, yn mhob oes, ac yn mhob amgylchiad: "Cyfraith yr Arglwydd sydd berffaith."

"O boed i'th air, alluog Dduw,
 Gyfeirio 'nhraed tra fyddwyf byw,
 Rhag troi o'r brif-ffordd ddedwydd fwyn,
 Ar dy ddeheulaw sydd i'm dwyn."

Gofaled rhieni egwyddori eu plant yn nghyleh eu Crëawdwr bendigedig, a'i briodoliaethau gogoneddus—yr hyn oedd dyn yn ei greadigaeth—y cyfnewidiad truenus a gymerodd le yn ei natur, a'i sefyllfa—y modd y cymerodd hyn le—truenusrwydd cyflwr dyn o herwydd ei gwymp, ei fod yn llygredig, yn agored i ddigofaint ei Lywydd cyfiawn, a bod ei gyflwr, o'i ran ei hun, yn hollol anobeithiol. Hefyd, eglurer iddynt ddaioni angbydmarol Duw yn ei waith yn ein "coffio yn ein hisel-radd"—yn gosod ei anwyl Fab—ei gydradd, yn Gyfryngwr rhyngddo â dyn—yn ei anfon i'r byd, i fod, yn ei fywyd yn esaml i ni, fel y dilynem ei ol ef, ac, yn ei angeu, "yn Iawn dros ein pechodau," "fel y byddai efe yn gyfiawn, ac yn cyfiawnhau y neb sydd o ffydd Iesu," (Rhuf. iii. 26.) sef y neb sydd yn ei dderbyn â'r galon, ac yn pwyso arno am fywyd tragwyddol. Dangoser iddynt fod y Bod grasol hwn i gael ei barchu fel Achos cyntaf, a Chynalydd pob peth; eu bod i blygu ac ufyddhau iddo. A'u bod, wrth arswydo

ei fawredd, i'w *garu*, ei fawrhau, ac ymhyfrydu ynddo, fel crynodeb o bob hawddgarwch; ac i dderbyn pob peth o'i law haelionus gyda diolchgarwch.

Eglurer iddynt, hefyd, eu bod, fel deiliaid y Duw da hwn, i ewyllysio yn dda i bawb—i holl aelodau y gymdeithas ddynol; ac, “hyd y mae ynddynt, i fod yn heddychol â phob dyn,” i garu eu cymydog fel hwynt eu hunain. Ymdrecher eu dwyn i weled a chredu y gwnelai hunanoldeb, balchder, cenfigen, llid, diogi, anlladrwydd, twyll, anghyfiawnder, anonestrwydd, a chelwydd, nid yn unig niweidio eu cyd-ddynion, ond, ar yr un pryd, eu drygu a'u hannedwyddu hwy eu hunain; nid yn unig dianrhydeddu Duw, ond hefyd terfysgu cymdeithas. Bod y rhinweddau cyferbyniol yn anhebgorol er bod yn gysurus yn eu mynwesau eu hunain, yn gystal ag er ennill cymeriad da yn eu hardal.

Dangoser iddynt y pwys o fod yn eirwir. Mae tuedd cryf mewn plant, yn enwedig, i ddywedyd celwydd. Am hynychir i ni “*fwrrw ymaith* gelwydd, a dywedyd y gwir bob un wrth ei gymydog,” Ephes. iv. 25. Fel peth mawr ei bwys rhydd Paul y cyngor hwn mewn modd pendant i'r Colosiaid, pen. iii. 9, “Na ddywedwch gelwydd wrth eich gilydd.” Heb wirionedd byddai sefyllfa dynolryw yn druenus mewn ystyr tymhorol; ni allai un dyn roddi ymddiried yn y

llall; byddai pawb yn drwgdybio eu gilydd, a chaffai masnach pob ardal ei dyrysu. Dywedir am George Washington, ei fod yn hynod o'i gryd am eirwiredd. Wedi cael tegan o fwyall newydd gan ei dad, aeth i'r ardd ryw dro, ac yn ei chware torodd bren gwerthfawr yn ngolwg ei dad. Fel yr oedd un o'r gweision yn cael ei gyhuddo o'r trosedd, ac yn debyg o ddyoddef o'i herwydd, rheddodd George bach dan wylo at ei dad, a dywedodd, "Fy nhad, chwi a wyddoch na all George bach ddywedyd celwydd; myfi dorodd y pren." Rhoddodd hyn foddlonrwydd mawr i'w riant.

5. *Ymdrecher eu dysgu i feithrin teimladau goreu dynoliaeth—i fod yn hynaws at bawb o'u cylch.* Dywedodd Mr. Horace Mann yn ddiweddar, wrth annerch plant mewn ysgol, "Fe'ch gwnaethpwyd i fod yn garedig. Os bydd yn eich plith blentyn a rhyw anaf ar ei gorph, na adewch iddo wybod eich bod wedi sylwi arno. Os bydd plentyn a dillad carpiog am dano, peidiwch siarad am garpiau yn ei glyw. Os bydd plentyn yn gloff, rhoddwch iddo ryw ran o'r chware na fyddo yn gofyn rhedeg. Os bydd un yn newynog, rhoddwch ran o'ch ciniaw iddo. Os bydd un yn methu dysgu, cynorthwywch ef i barotoi ei wers, &c." Gwnelai gwneuthur felly arbed llawer teimlad rhag cael ei archolli, a dwyn llawenydd i lawer mynwes ddolurus. Cofied plant am hyn. Nid yn unig dylai plant (a rhai

mewn oed,) ochelyd bod yn greulon at eu gilydd, ond hefyd gochelyd *dolurio teimladau* eu gilydd; peidio rhoddi tramgwydd, na meithrin ysbryd dial, ond bod yn gymwynasgar y naill i'r llall.

6. *Mor fuan ag y delo galluoedd plant i gryfhau ychydig, dysger iddynt y gwahaniaeth rhwng drwg a da.* Eglurer iddynt mai nid yn unig am fod y rhieni yn *ewyllysio* iddynt wneuthur y naill beth, a pheidio gwneuthur peth arall, y maent yn gorchymyn y naill ac yn gwahardd y llall, ond, yn benaf, am fod y naill yn ol ewyllys Duw, a'r llall yn groes iddo—y naill yn dda a'r llall yn ddrwg, ac felly, yn ol eu nhatur, yn effeithio er dedwyddwch neu annedwyddwch iddynt hwy yn y byd hwn, ac yn yr hwn a ddaw.

7. *Dangoser iddynt yn eglur a mynych fod y pethau ag y mae Duw yn wahardd yn ddrwg, a'r pethau a orchymyna yn dda; eu bod felly yn eu nhatur a'u heffeithiau.* Mae yn gwahardd llygredigaethau, sef, "Gweithredoedd y cnawd; y rhai yw, Tor-priodas, godineb, aflendid, anlladrwydd, delw-addoliaeth, swyn-gyfaredd, casineb, cynhenau, gwynfydau, llid, ymrysonau, ymbleidio, heresia, cenfigenau, llofruddiaeth, meddwdod, cyfeddach, a chyffelyb i'r rhai hyn," (Gal. v. 19, 20, 21,) am eu bod yn niweidiol yn eu heffeithiau. Yr hyn sydd ddrwg yn ei natur, rhaid ei fod felly yn ei ganlyniadau. Am fod y pethau uchod yn niweidiol, mae ein Duw da yn eu gwahardd,

drachefn a thrachefn, er mwyn i ni “farweiddio gweithredoedd y corph trwy yr Ysbryd.”

Ar y llaw arall, mae yn nodi allan rinweddau y mŷn i ni eu meithrin a’u gweithredu, “Cariad, llawenydd, tangnefedd, hir-ymaros, cymwynasgarwch, daioni, ffydd, addfwynder, dirwest,” Gal. v. 22. Erchir i ni “ddilyn cyfiawnder, ffydd, cariad, tangnefedd,” 2 Tim. ii. 22. Mae ieuenctyd, ac ereill, mae achos i ofni, yn barnu mai oddiar fympwy yn unig y gwaherddir y naill ddosparth o bethau, ac y gorchymynir y dosparth arall, ac nid o herwydd bod dim yn eu nhatur a’u dylanwad sydd yn rheswm dros hyny. Ni ellir dysgwyl y bydd gwyliadwriaeth a gofal priodol yn ein ieuenctyd, ac ereill, yn nghylch eu teimladau a’u hymarweddiad, nes yr argyhoedder hwynt o’r camgymeriad dinystriol hwn.

Myfyried ieuenctyd, a phawb, lawer ar gymeriad digyffelyb ein Harglwydd Iesu Grist. Ynddo ef cawn y rhagoriaethau godidocaf yn cydgyfarfod. Ni bu dyn erioed yn fwy penderfynol a hŷ nac efe, pan elwid am fod felly; na neb mor blygadwy, ar y llaw arall, pan fyddai hyny yn briodol. Pan welai dŷ ei Dad yn cael ei halogi, gallai ddefnyddio fflangell, Ioan ii. 15. Hynod mor fwynaid y gweinyddai gerydd am drosedd yn ei erbyn ei hun. Dywed wrth Judas, “Ai â chusan yr wyt ti yn bradychu Mab y Dyn?” Luc xxii. 48. Wedi i Pedr fod yn euog o’r pech-

od mawr o'i wadu drachefn a thrachefn, ni wnaeth ond troi ac "edrych" arno.

8. *Dysger iddynt y pwys mawr o wrando ar lais cydwybod.* Os caiff hi wrandawriad, mae hi yn sier o lefaru yn mynwes dyn fyddo wedi ei addysgu yn briodol. Gellir ei dystewi trwy beidio gwrando arni, ac ufyddhau, os gwneir felly dros hir amser. Ond bydd y canlyniad o hyn yn ddychrynlyd iawn. Os gadewir cyfrif mewn masnachdy i redeg yn mhell heb ei drefnu, bydd yn drwm iawn yn y diwedd. Felly mae cydwybod yn casglu nerth pan yn cysgu, ac ofnadwy fydd ei gwynebu pan ddeffry hi mewn cyfyngder, yn angeu, neu yn y farn. Mae mil-oedd yn ein gwlad wedi ei dystewi, pe amgen ni allent ymollwng i bechodau, a syrthio iddynt drachefn a thrachefn. Gwasger y mater uchod yn ofalus at feddyliau plant, fel y delont i *gymeradwyo yr hyn sydd yn ei le*, ac i anghymeradwyo yr hyn sydd feius.

Deuant felly yn raddol i deimlo tawelwch yn eu mynwesau wrth wneuthur yr hyn sydd dda, ac wrth edrych yn ol arno; a dychrynu wrth wneuthur yr hyn sydd ddrwg, ac i deimlo edifeirwch calon wrth adfyfyrio arno—y fath edifeirwch ag a'u cadwo rhag gwneuthur felly eilwaith. Ond llwyddo yn hyn, gellir hyderu y deuant i rodio llwybrau rhinwedd, yn sefydlog a chydä hyfrydwch. Mae cymeradwyaeth cydwybod yn

beth i'w geisio yn fwy nac aur coeth, a'i chon-
demniad i'w arswydo yn fwy na fflamiau tân.

Ei heddwch hi dawela 'r fron
Pan deflir ni o dòn i dòn;
Os ein condemnio a wna hi,
Truenus fydd ein cyflwr ni!

Mae yn awr lawer o lyfrau gwerthfawr er
cynorthwyo rhieni i roddi addysg priodol, mewn
trefn i'w plant fod yn gysur iddynt eu hunain,
yn llawenydd iddynt hwythau, ac yn ogoniant
i'w Lluniwr gogoneddus.

YN AIL, *Rhai cyfarwyddiadau pa fodd i gy-
lawni y ddyledswydd a nodwyd.* Pa fwyaf pwysig
fyddo unrhyw ddyledswydd, mwyaf yw yr angen
iddi gael ei chyflawni mewn modd priodol. Mewn
trefn i'r addysg dan sylw ateb y dyben,

1. *Dechreuer ei gyfranu yn fore.* "Hyfforddia
blentyn yn mhen ei ffordd." Mae dechreu yn
brydlon gyda phob gorchwyl, yn bwysig, ond
mae yn neillduol felly gyda'r gwaith o addysgu
plant. Os na chymerir meddiant o'u meddyliau
gan bethau da yn fore, meddienir hwynt gan
bethau drwg yn fuan, y rhai y bydd yn anhawdd
iawn eu trechu wedi i'r plant dyfu i oed. Os na
hauir hadau da yn yr ardd, lleda chwyn drosti yn
ddiarwybod i'w pherchenog. Mae angen gofalu
am y meddwl yn gyffelyb i'r modd y porthir y
corph. Dechreua plant ddysgu yn gynt nac y

meddylia rhieni. Gallai Matthew Henry ddarllen pennod yn y Bibl pan nad oedd ond tair blwydd oed. Dechreuai Isaac Watts ddysgu Lladin pan nad oedd ond pedair blwydd oed. “Maethwch hwynt yn addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd.”

2. *Mewn modd ystyriol a gofalus.* Dylid cyfaddasu yr addysg i'r oed a'r galluoedd. “Maethu.” Dechreuer gyda phethau bychain. Gallwn ddefnyddio pethau cyffredin o'n cylch i roddi gwersi gwerthfawr i'r meddwl, megys blodau a llysiau yr ardd, y glaswellt a'r anifeiliaid ar hyd y meusydd, y coedwigoedd, y nentydd a'r afonydd, yr adar a ehedant yn yr awyr, y cymylau, a'r bodau ardderchog a ymddangosant yn y ffurfafen. Doeth fyddai arferyd plant i “edrych ar y nef-oedd, gwaith bysedd” Duw, “y lloer a'r ser, y rhai a ordeiniodd.”

Y nos fe welir bydoedd fyrdd
Na welwn wrth liw dydd,
Holl waith ein Duw trwy'r nef a'r llawr
Rhyw addysg i ni rydd.

Nid yn unig dylid eu harfer i sylwi ar *fawredd* Duw yn y greadigaeth, ond hefyd eu dysgu i ddarllen ei *enw* yn ei Air santaid. Ymdrechod y fam, yn rheolaidd bob dydd, i ddysgu ei rhai bychain i ddarllen. Dichon yr addefa pob mam mai gwaith y teulu, yn benaf, yw *dysgu y plant i ddarllen*; *egwyddori* ddylai fod prif waith yr ysgol Sabbothol. Sylwer ar hyn.

3. *Yn rheolaidd a pharhaus.* Rhaid “maethu” y corph bob dydd amrywiol o weithiau, felly y meddwl. Gwna plant anghofio yr hyn a ddysgont, os na roddir “llin ar lin, a gorchymyn ar orchymyn” iddynt. Yn raddol iawn y mae y deall yn agoryd. Gofaler am bob cyfleusdra i roddi rhyw addysg buddiol, a galw i gof yr hyn a ddysgwyd yn yr amser a aeth heibio. Gwasgai Duw hyn yn ddwys at sylw y genedl Iuddewig, Deut. vi. 6, 7, “A bydded y geiriau hyn, yr ydwyf yn eu gorchymyn i ti heddyw, yn dy galon. A hyspysa hwynt i’th blant; a chrybwyll am danynt pan eisteddych yn dy dŷ, a phan gerddych ar y ffordd, a phan orweddych i lawr, a phan gyfodych i fynu.” Cymerai dynion da y cyngor, a dywedent wrth feddwl am y pethau a glywsent hwy gan eu tadau, “Ni chelwn rhag eu meibion, gan fynegu i’r oes a ddêl foliant yr Arglwydd, a’i nerth, a’i ryfeddodau y rhai a wnaeth efe. Canys efe a sicrhaodd dystiolaeth yn Jacob, ac a osododd gyfraith yn Israel, y rhai a orchymynodd efe i’n tadau eu dysgu i’w plant; fel y gwybyddai’r oes a ddêl, sef y plant a enid; a phan gyfodent, y mynegent hwy i’w plant hwythau: fel y gosodent eu gobaith ar Dduw, heb anghofio gweithredoedd Duw, eithr cadw ei orchymynion ef,” Salm lxxviii. 4—7.

4. *Gofaler am fod yr ymddygiad yn gyson â’r addysg.* Da iawn yw dysgu crefydd i blant: ond

mae ei dysgu a'i *gweithio hi allan* yn llawer gwell. Bydded yr edrychiad, swm y llais, a'r ymarferiad yn cydweithredu i wneuthur yr addysg crefyddol yn effeithiol. Bydd plant yn fynych yn analluog i amgyffred yr hyn a *ddywedir* wrthynt am athrawiaethau crefydd, ond caiff yr hyn a *welont yn cael ei wneuthur* argraph arosol ar eu calonau. Os gwel y plant eu rhieni yn parchu y Bibl trwy ei ddarllen, ymddyddan am ei bethau gwerthfawr yn y teulu, yn santeiddio y Sabboth, yn dangos serch at dŷ Dduw, tueddir eu meddyliau hwythau i wneuthur yr un modd. Fel yr oedd Syr Hymphrey Davy unwaith yn dringo un o fynyddoedd uchel y Gogledd, gwelai ddau eryr yn dysgu eu rhai bychain i ehedeg. Codai yr hen rai o ddannedd craig uchel, a rhoddent gylch bychan, a'r rhai ieuainc yn eu canlyn; yna cylch mwy drachefn a thrachefn, gan esgyn uwch uwch bob tro, nes o'r diwedd iddo golli ei olwg arnynt. Mae bod rhieni yn rhoddi *esamplau* da i'w plant o bwys tragwyddol.

Yn yr addoliad teuluaidd da fyddai arfer plant i ganu mawl i Dduw. Ond eu *harferyd* yn ieuainc, deuai y rhan amlaf o honynt i allu canu, er ddim oll yr un mor beraidd. Yn Germany dysgir y plant i gyd i arfer eu lleisiau i ganu, ac felly mae eu canu mewn addoliad nid yn waith rhyw ychydig, ond yn waith yr holl gynnulleidfa; ac mae yn gynhyrfus a hyfryd iawn.

Dull eu rhieni a wel plant gyntaf. Gwelant eu dull hwy cyn gweled dull eu cymydogion—cyn cael un wers yn yr addoldy. Yn achlysurol y gwelant ddull rhai ereill, ond gwelant eu dull hwy yn barhaus. Gwelant olwg y fam, clywant ei llais, ganwaith yn y dydd. Gwelant ei harferion, a'r modd y treulia hi ei hamser; a chan eu bod yn meddwl yn uwch am dani hi nac am un bod dynol arall, mae yr oll a welant ynddi yn cael argraph dwfn ar eu calonau.

Weithiau tueddir y fam i wneuthur rhyw beth a farna hi yn feius, ac felly na ddylai ei wneuthur, Bydded iddi ystyried nad gwiw iddi gynyg ei *ddirgelu* oddiwrth ei phlant. Gwna ei hymdrech i'w ddirgelu gynhyrfu eu hymofyngarwch, fel y bydd agos yn annichonadwy iddi lwyddo. Gofaled rhieni fod yn *onest a didwyll* yn eu hymddygiad at eu plant ac at bawb ereill, os amgen dysgant y drygau hyn i'r rhai y dylent eu tywys yn ffyrdd rhinwedd; i "Ofni Duw a chilio oddiwrth ddrygioni."

Nid yn unig dylai rhieni ochelyd gwneuthur dim a fyddo yn feius, ond dylent ymarferyd â'r hyn sydd dda, yn ngolwg eu plant. Cafodd y diweddar John Angell James, Birmingham, addysg crefyddol gan ei rieni; ond wedi iddo gael ei anfon oddicartref, a myned i blith bechgyn ieuainc anystyriol mewn masnachdy, aeth yntau felly. Esgeulusodd blygu ar ei liniau wrth ei

wely y nos, &c. Daeth llencyn ieuanc o'r newydd i'r lle, yr hwn a roddwyd i gysgu yn yr un ystafell ag ef. Plygodd hwnw wrth ei wely i roddi ei ofal i'r Arglwydd cyn myned i orphwys. Dihunodd hyn deimlad yn mynwes John, a phlygodd yntau i wneuthur yr un peth. Mewn teulu a barchai grefydd yn allanol, yr oedd merch fechan, yr hon a ddysgid i roddi ei gofal i'r Arglwydd nos a bore. Daeth modryb iddi i ymweled â'r teulu. Yn y bore aeth y fechan i ystafell ei mhodryb i'w chyfarch cyn myned i lawr. Gofynodd ei mhodryb iddi, a oedd hi wedi diolch i'r Arglwydd am ei diogelu y nos a aethai heibio. Atebodd, nad oedd; iddi anghofio. Dywedodd y fodryb fod yn ddrwg iawn ganddi o herwydd hyny: fod pawb pobl dda yn gweddio. Atebodd y llances, "Nac ydynt, yn wir; mae fy mam yn wraig dda, ond nid yw hi yn gweddio cyn myned o'i hystafell." "Ie, ond nid ydych chi gyda hi yn ei hystafell yr holl fore. Gall fod eich mam yn gweddio pan nad ydych chi gyda hi." "Ydwyf, yn wir, bum yn cysgu yn ei hystafell, a bum gyda hi nes iddi ddyfod i lawr. *Gwn nad yw fy mam byth yn gweddio.*" Famau, cuffed eich plant eich gweled a'ch clywed yn gweddio, ac yn gweddio drostynt hwy. Naturiol iawn yw i'r ferch fod fel y fam, Ezeziel xvi. 44. Hyd yn nod pan fyddo y tad a'r fam yn grefyddol, priodola plant eu hargraphiadau crefyddol cyntaf,

fynychaf, i ddylanwad y fam. Ymdrecher *ennill* eu sylw trwy ymddyddan â hwynt a'u perswadio, "gan roddi bygwth heibio," Ephes. vi. 9.

Dywedai un dyn pan mewn oed, ei fod yn cofio, gyda hyfrydwch, am ei fam yn ei gymeryd ef a'r plant ereill i ystafell, yn darllen ac yn gweddio gyda hwynt—yr ymddangosai hi iddo y pryd hwnw fel angeles; ac na wnelai dim ddileu ei chynghorion oddiar ei feddwl, na pheri iddo ang-hofio ei gweddiau.

Sonia Paul am "*arfer* duwioldeb gartref." Nid yn unig dylem *broffesu* duwioldeb, ond ei *arferyd* yn y teulu a thuag at bawb. Yr hyn a *arferir* mewn teulu sydd yn cael llywodraeth ar feddyliau y plant; a'r hyn a arferir, daw yn fuan yn esmwyth a hyfryd, yn deuluaidd ac yn gyhoeddus. Gwelir felly yn amlwg fod angen *arfer* plant â moddion gras. Os deuant i oed, daw addoli yr Arglwydd, fel rhyw waith arall, yn waith hawdd a dymunol. Eithriadau yw ei bod yn wahanol.

Pan yn son wrth y plant am eu dibyniad ar Dduw, a'u rhwymau i weddio arno, arfered y rhieni *weddio drostynt a chyda hwynt*. Gan fod "meddylfryd calon dyn yn unig yn ddrygionus," mae llygredigaeth dynolryw yn gryf iawn, ac felly mae angen bendith y nef, a dylanwad dwyfol gyda llafur rhieni i addysgu plant, er diogelu yr amcan mewn golwg. Gall rhieni ddarlunio i'w plant y ffordd a ddylent rodio; ond gall Duw

dueddu eu calonau i “*ddewis* ffordd gwirionedd,” a’i chymeryd. Gall rhieni nodi allan y peryglon fyddo o’u cylch; ond gall Duw eu cynhyrfu i’w gochelyd, eu hamddiffyn rhag yr holl elynion a ddichon ymosod arnynt, a’u cynorthwyo i “fyned ar hyd eu ffordd yn llawen.” Trwy weddi gallant ennill yr Hollalluog i fod yn blaid i’w rhai anwyl, a bod yn etifeddiaeth iddynt byth. Ond iddynt fod yn ofalus i ddysgu a dysgyblu eu plant, a bod yn daer gyda yr Hollalluog Dduw ar eu rhan, gallant deimlo yn hyderus na bydd eu llafur yn ofer. Os na welant yr holl ffrwyth a ddymunant, cant radd o dawelwch yn eu mynwesau wrth feddwl iddynt wneuthur eu goreu er eu cyfarwyddo, ac wrth eu rhoddi i ofal yr hwn sydd yn drugarog a graslawn, ac a ddywedodd na chaffai “hâd Jacob geisio ei wyneb yn ofer.” Os gwel y plant eu rhieni yn gweddio, ac yn rhoi pwys ar weddio, gellir hyderu, dan fendith Iôr, y deuant eu hunain i weddio.

5. *Sylwer yn fanol ar weithrediad cyntaf meddyliau plant.* Nid yn yr un modd y tŷr llygredigaeth allan yn mhob plentyn. Mewn un mae y dymer yn afrywiog; mewn arall bydd yr ysbryd yn gyndyn; mewn arall ymddengys balchder ac oferedd; mewn arall bydd diofalwch ac esgeulusdra, &c. Ymdrecher craffu er deall y modd y tŷr allan, mewn trefn i allu gweini i’r plentyn y ddysgyblaeth a’r cyfarwyddyd priodol. Mewn

rhai plant gwelir rhinweddau, ac arwyddion o deimladau goreu dynoliaeth, y rhai ydynt “ger bron Duw yn werthfawr.” Dylid, yn y modd mwyaf gofalus, ymdrechu darostwng yr hyn a welir yn feius mewn plentyn, ac yn debyg o'i ddrygu mewn amser dyfodol, a chefnogi yr hyn a welir yn dda a gobeithiol ynddo. Cymerer esampl y garddwr, yr hwn sydd yn ofalus yn tynu y chwyn ymaith, ac yn trin ei lysiau a'i blanhigion yn y modd mwyaf manteisiol er iddynt dyfu a ffrwytho. Mae llygredd i'w nychu, a rhinweddau a theimladau da i'w mhagu. “Maethwch hwynt yn addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd.”

6. *Eu ceryddu pan geir hwynt yn feius.* Er pob gofal am danynt, gwnant bethau fyddant allan o le. Wrth geryddu plant, gofaler dangos iddynt brydferthwch rhinwedd, ac erchylldra drygioni. Annoger hwynt i ymestyn at ddaioni, a rhybuddier hwynt i ochelyd ymollwng i bechod. Mae Duw “yn ceryddu y rhai y mae yn eu caru,” a dylai rhieni wneuthur yr un modd. Cafodd Dafydd achos i alaru yn chwerw am iddo roddi ei ffordd i Adoniah. Cododd y plentyn hwn yn erbyn ei dad, 1 Bren. i. 5. Bu yr un esgeulusdra yn ofid i filoedd o rieni ar ei ol ef.

Er y dylent ymegnio i gael eu plant i ufyddhau, bydded iddynt eu trin fel *bodau rhesymol*. Dylai rhieni, wrth weini cerydd, fod bob amser yn unol. Os dygwydda fod rhyw wahaniaeth tyb ynghylch

y cerydd, trefner y pwnc yn ddirgelaidd rhyngddynt hwy â'u gilydd: na chaffed y plant wybod fod gwahaniaeth, os amgen cyll eu dysgyblaeth ei grym, i raddau, os nid yn hollol. Yn

III. NODWN RAI YSTYRIAETHAU I GYNHYRFU RHIENTI I YMDRECHU CYFLAWNI Y DDYLED-SWYDD HON AT EU PLANT.

1. *Mae y berthynas agos sydd rhwng rhieni a'u plant, yn eu gosod dan rwymau neillduol i ofalu am eu gwir les.* Dysgwylir i'r fam yn enwedig deimlo dros ei rhai bychain. "A anghofia gwraig ei phlentyn sugno, fel na thosturia wrth fab ei chroth?" Esay xlix. 15. Pwy a ofala am danynt os na wna eu rhieni hyny?

2. *Mae eu lles tymhorol ac ysbrydol, yn dibynnu, i raddau, ar eu haddysg crefyddol.* Mae gan ein sefyllfa fydol, a'n hamgylchiadau tymhorol, ddy-lanwad nerthol ar ein cyflwr mewn amser dyfodol, ac hyd yn nod ar ein sefyllfa dragwyddol. Dinystriwyd miloedd o ieuenctyd o ran amgylchiadau, cymeriad, corph, ac enaid, trwy esgeulusdra, a thynerwech gormodol rhieni. O bawb, boneddwr tlawd yw y tlotaf ar wyneb y ddaear: ni all "gloddio, a chardotta sydd gywilyddus ganddo." Heb addysg crefyddol ni ellir dysgwyl i'r plant gyrhaeddyd fawr cysur tymhorol nac ysbrydol, na bod o ddefnydd mewn cymdeithas.

Yr ydym yma, yn ddystaw, am roi cyngor bychan, ond pwysig, i famau, ei fod yn fil gwell iddynt

ddysgu eu mherched i fod yn gyfarwydd â holl oruchwyliaeth tŷ—i fod yn *good house-keepers*, nac i fedru gwisgo fel *ladies*. Ni wna un llanc, ag y byddo yn werth ac yn ddedwyddwch i ddynes ieuanc ei gael yn briod, roddi pris mawr ar y wisg: cyll hono ei harddwch yn fuan, ond mae gwerth mewnlol yn beth a bery. Mae addurno a chyfoethogi enaid â grasau Ysbryd Duw, yn beth annhraethol mwy pwysig na gwychu corph.

3. *Mae yn y rhieni, yn enwedig y fam, gymwysder naturiol at y gwaith dan sylw.* Mae dibyniad y plant ar eu tad am gynhaliaeth, yn rhoddi mantais iddo i gadw llywodraeth arnynt. Mae edrychiad serchiadol y fam, tynerwch a mwyn-eidd-dra ei llais, yn fanteisiol i gyrhaedd calon y plentyn, ac ennill dylanwad arno. Mae gan y fam yn gyffredin, fwy o amynedd gyda'r plant nac sydd gan y tad. Wrth ei chynysgaeddu â'r cymwysderau hyn, bwriadodd y Creawdwr doeth, iddi eu defnyddio er daioni y rhai a ymddiriedodd dan ei gofal.

4. *Perthyna mawredd annirnadwy i ddyn, yr hyn a eilw yn uchel ar rieni i addysgu eu plant.* Mae blodau a llysiau yr ardd yn brydferth neill-duol; ond yn fuan wedi i'r "haul godi gyda gwres, gwywa y glaswelltyn, a'i flodeuyn a syrthia, a thegwch ei bryd ef a gollir." Mae y march, ac anifeiliaid ereill, yn ymddangos yn ar-

dderchog ar y maes; ond wedi iddynt gael byw ychydig o flynyddau, “dygir ymaith eu hanadl, a threngant, a dychwelant i’w llwch,” Sal ciy. 29. “Ond y mae ysbryd mewn dyn, ac ysbrydoliaeth yr Hollalluog” roddodd fywyd o’i fewn, ac “er iddo farw, efe a fydd byw drachefn.” Daw yr anifail yn fuan i allu mwynhau yr holl ddedwyddwch ag y gall ei natur *ef* ei fwynhau, ac yna derfydd am dano. Ond perthyna *anfarwoldeb* i ddyn. Daw i’r byd yn faban gwan; yn araf iawn yr egyr galluoedd ei feddwl, a pharhant i ymagor nes yr elo y byd hwn yn rhy fychan iddynt. Yna esgyn y rhan ysbrydol o ddyn i fyd anweledig, lle y caiff faes digon helaeth i deithio drosto, a gwrthrychau fil myrdd i weithredu arnynt. Caiff y meddwl pur ymagor byth bythoedd, a “holl gyflawnder y Duwdod” i’w ddiwallu. Gwneir *ef* yn alluog i ddal “tragywyddol bwys gogoniant.” Ac, Och! tebygol yr â y meddwl llygredig ar gynydd yn y lle poenus, er ei wae a’i drueni! Rieni anwyl, “maethwch eich plant yn addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd.”

Mewn dyn mae gwir fawredd—mae’n uchel ei ryw,
 Bu unwaith yn santaidd—ar hardd ddelw Duw!
 Na chaffed ei adael mor dlawd—gwael ei lun,
 O herwydd, er pob peth, *mae eto yn ddyn.*

Mae’i allu yn rhyfedd—mae natur ei hun
 Yn plygu, i raddau, i allu y dyn;

Y tân a'i gwas'naetha—yr awel, a'r dwr,
Y ddaear a'i cynal—un rhyfedd yw'r gwr.

Nid yn ei aelodau y saif ei fawr nerth,
O'i fewn y mae ysbryd—yn hwnw mae'r gwerth;
Trwy ddyfais mae'n gallu rheoli y byd,
Ac at ei wasanaeth mae'r cyfan i gyd.

Ar aden y fellten ei air enfyn draw,
At gyfaill mewn pelllder fel at un gerllaw;
Fe fesur yr haulwen fawr fry yn y ne';
Rhaid mai bod ardderchog, rhyfeddol yw e'.

Fe dreiddia i'r dyfnder, heb arbed un draul,
Heb lewyrch un seren, y lloer-wen, na'r haul;
Trwy'r creigiau cadarnaf fe weithia ei ffordd,
Try at ei wasanaeth y pylor a'r ordd.

Mae'n codi y mwnau o'r ddaear i'r làn,
Mae'n mynu glo, haiarn, a phlwm iddo'n rhan;
O'r pridd cyfyd arian, ac aur iddo'i hun;
Er gwaeled ei olwg *un mawr iawn yw dyn*.

Fel *dyn*, mae'n gyfrifol i'w Lywydd o hyd,
Am feddwl, gair, gweithred, tra yma'n y byd;
Ymdrechwn ei ddenu, yr un gwael ei lun,
I ymddwyn hyd angy, *fel gweddai i DDYN*.

5. *Mae llwyddiant crefydd yn y wlad yn dibynu
llawer ar waith rhieni yn rhoddi addysg crefyddol
i'w plant. Lle mae gofal am hyn, yn gyffredin,
mae y plant yn dyfod i barchu moddion gras—y
moddion a drefnodd y nef i ddychwelyd ac ad-*

newyddu pechadur. Wrth ymwneud â'r moddion hyn, gellir dysgwyl bendith y nef i beri iddynt wneuthur argraph da ar y galon.

Dengys hyn fod sefyllfa rhieni, yn enwedig mamau, yn annhraethol bwysig. Nid yw sefyllfa bugail, blaenor byddin ar y maes, yn ddim o ran ei phwys, at sefyllfa mam. O chwech ugain o fyfyrwyr mewn coleg, mewn man, yr oedd gan gant o honynt famau yn gweddio drostynt. Mae cymeriad yr oes ddyfodol yn dibynu llawer ar gymeriad mamau yr oes bresenol.

Yn amser ei ryfeloedd poethion, ymddyddanai Napoleon â boneddiges uchel yn Ffrainc, yn nghylch sefyllfa y wlad, ei bod mewn cyflwr peryglus. Dywedodd y foneddiges, "Mae arnom yn Ffrainc angen mamau." Golygai fod angen i'r mamau fagu y bechgyn yn filwyr. A buan y clywid mamau yn canu caniadau rhyfel wrth ysgwyd cryd eu plant, a dwyn eu meibion i fynu. Famau ein heglwysi, "cenwch ganiadau Seion" i'ch plant: magwch hwynt yn "filwyr da i Iesu Grist."

Tybiwn ein bod yn gweled dau blentyn. Dy-chymygwn mai Martin Luther yw un, ac mai Napoleon Buonaparte yw y llall. Edrychwn ar Martin Luther yn ei gryd yn Saxony, yn Germany; a Napoleon Buonaparte yn ei gryd yn Corsica—ynys yn Môr y Canoldir. Gadewch i ni sefyll uwchben cryd y naill a'r llall, a gofyn fel y

gofynwyd gyda golwg ar Ioan Fedyddiwr, (Luc i. 66.) “Beth fydd y bachgenyn hwn?” Fe ddy-lanwada y naill a’r llall yn nerthol ar filoedd o fodau dynol. Gallwn ddywedyd y dibyna yr ateb, i raddau, dan oruwch lywodraeth y nef, ar yr hyfforddiad a dderbyniant oddiwrth eu rhieni.

Yr oedd tad Martin Luther yn ddyn parchus, yn ynad yr heddwch yn ei ardal; yr oedd ei fam yn nodedig am ei duwioldeb. Bu yn ofalus am egwyddori Martin bach yn egwyddorion crefydd. Cafodd ei osod mewn ysgolion da. Yn ddam-weiniol daeth o hyd i gopi Lladin o’r Bibl. Yn raddol daeth yn ddiwygiwr enwog. Ysgydwodd Babyddiaeth yn Germany, trwy ennill personau o ddylanwad i wrthdystio (*protest*) yn erbyn y Pab. Oddiwrth hyn y daeth yr enw Protestan-iaeth. Mae effeithiau ei lafur egniol yn parhau hyd heddyw: mae miloedd yn awr, a bydd mil-oedd mwy eto, yn canu yn y nef am i’r dyn hwn gael ei eni.

Bwriwn olwg am fynyd ar Napoleon. Nid oes hanes fod ei rieni yn gofalu dim am grefydd. Pan yn ddeg mlwydd oed rhoddwyd ef mewn ysgol filwraidd yn Ffrainc. Dysgai yn dda. Un gauaf pan oedd eira mawr ar y ddaear, dyfeisiodd wneuthur amddiffyn-gloddiau, a threfnodd y bechgyn oedd gydag ef i wneuthur rhith o ymosodiad arnynt. Dywedir y dangosai awydd am lywod-raethu. Gwn oedd ei degan cyntaf; ac arfau

rhyfel fuont ei deganau dinystriol trwy ei oes. Mae y rhyfeloedd a ymladdodd, y difrod ofnadwy a wnaeth ar feddianau a bywydau dynion, yn ddigon i rwygo calon y neb a ddarlleno ei hanes.

Famau ein cynnulleidfaoedd a'n gwlad, beth fydd eich meibion a'ch merched chwi? Mae pobl ieuaine llygredig yn blâ ac yn felldith mewn cymdeithas. Mae gollwng pobl ieuaine allan o deuluoedd ar led y byd, heb wrteithio eu meddyliau, a'u hyfforddi yn briodol, yn drosedd yn erbyn cymdeithas. Mae y cyfryw yn felldith ac yn wenwyn yn mhlith eu cyd-ddynion. Ond mae y rhai a gaffont y driniaeth dan sylw, a bendith Ffynonell daioni arni, fel "goleuadau yn y byd;" yn gwasgaru dylanwad iachusol o'u cylch ar eu cyfeillion. Maent "yn fendith," ac yn rhai y bydd y byd yn well o'u herwydd.

Mae o bwys i ni sylwi fod y rhan amlaf o lawer o grefyddwyr ein gwlad yn cael eu dwyn at yr achos mawr, o ddeuddeg i un ar hugain mlwydd oed. Gwir y dygir cryn lawer o hyny i bymtheg mlwydd ar hugain, i ystyried eu cyflwr colledig; ond yn anaml y mae dynion cryn oedranus yn plygu i gymeryd iau Crist arnynt. Rieni, "maethwch eich plant yn addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd."

6. *Mae ymdrechion doeth, ffyddlon, a pharhaus rhieni i addysgu eu plant, dan fendith Duw, wedi ateb dybenion dymunol.* Yn hanes llawer o ddyn-

ion enwocaf gwahanol oesau, cawn fod llafur y fam wedi cael dylanwad cryf yn ffurfiad eu cymeriadau. Yr oedd gan Alexander—y rhyfelwr gwrol hwnw, barch mawr i'w fam. Dywedir mai ei fam ddechreuodd gynhyrfu meddwl y dyn rhyfedd Alfred Fawr, un o frenhinoedd Prydain. Yr oedd hwn, o'i gryd, yn sychedu am wybodaeth; ac annogai ei fam ef i ddysgu trwy ei wobrwyo â llyfrau am hyny.

Yr oedd gan anffyddiwr fachgen bychan, yr hwn y gofalai ei fam yn dyner am dano, ac a'i hyfforddiai yn egwyddorion gwerthfawr Cristionogaeth. Derbyniai yntau yr addysg gyda hyfrydwch mawr. Aeth y llencyn yn glaf; pan yn ymyl marw aeth ei dad ato. Dywedodd y bachgen, "Fy nhad, yr wyf fi yn ddedwydd. A wnewch chwi fy nghyfarfod i yn y nefoedd?" Teimlodd calon y tad wrth glywed y geiriau serchiadol hyn o enau ei anwyl blentyn ag oedd yn awr bron ymadael. Glynasant yn ei feddwl, fel y daeth i ystyried ei gyflwr peryglus, ac y plygodd i roi ei hunan wrth draed y Gwardedwr. Mae genym lawer o engreiffitiau ereill cyffelyb o les addysg crefyddol.

7. *Mae cysur rhieni mewn amser dyfodol, yn dibynnu llawer ar eu gwaith yn addysgu eu plant yn briodol.* Un o'r golygfeydd mwyaf torcalonus ag a all dyn weled yn ei fywyd, yw hen bobl yn cael eu dibrisio gan eu plant. Yn cael eu gadael

mewn gwendid ac afiechyd yn ddiymgeledd gan y rhai y bu iddynt hwy ymdrechu yn galed i'w mhagu, a'u hymgeleddu, cyn iddynt ddyfod i allu gwneuthur dim drostynt eu hunain. Naturiol yw i blant a fagwyd yn grefyddol deimlo yn dyner at eu rhieni, pan fyddo y "dyddiau blin" wedi eu goddiweddyd.

Yr oedd dinas gynt dan warchae, heb un gobaith am ymwared. Yr oedd ynddi ddau frawd ag oedd wedi gwneuthur rhyw gymwynas bwysig i'r gwarchaewyr. Caniatawyd i'r ddau frawd hyn fyned allan, a chymeryd gyda hwynt yr oll o'u golud a allent gymeryd ar eu personau, cyn y llosgid y ddinas. Yr oedd ganddynt rieni o'i mhewn, y rhai a garent yn well nac unrhyw gyfoeth a feddent. Chwiliasant am danynt; cymerodd un ei dad, a'r llall ei fam, ar ei gefn; daethant at borth y ddinas, a chawsant ddianc. Teimlent yn llawen eu bod wedi gallu achub eu rhieni, er eu bod wedi colli eu holl feddianau. Gwna y cof am eu trafferth yn eu mhagu, a'r cariad gwresog a ddangosent atynt wrth ddysgu iddynt "eiriau y bywyd tragwyddol," eu cynhyrfu i'w hymgeleddu "pan ballo eu nherth." A gwna y meddwl am ofal eu plant am danynt, a'u tynerwech atynt yn eu gwendid, wastadhau llawer ar ffordd y rhieni i ddisgyn i lawr i'r dyffryn. Hyn, yn nesaf at wyneb y Ceidwad mawr ei hun, ddylanwada fwyaf i dawelu eu meddylliau wrth ymadael

â'r byd. "Maethwch hwynt yn addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd,"

Dadau, famau, de'wch, dihunwch,
 Ac ymaflwch yn eich gwaith;
 Mae eich plant i fyw mewn ailfyd—
 Byw i drag'wyddoldeb maith;
 Dysgwch hwynt, gweddiwch drostynt,
 Ceisiwch iddynt noded Duw,
 Fel y caffoch chwi a hwythau
 Mewn dedwyddwch fythol fyw.

8. *Mae duwioldeb yn beth canmil mwy pwysig i blant na chyfoeth daearol.* Bydded i rieni ystyried hyn yn ddifrifol, ac ymdrechu dwyn eu plant i gredu hyn. Mae llawer o rieni yn gweithio yn galed; yn gwneuthur cam â'u cyrph a'u heneidiau; yn ymddifadu eu hunain o gysuron tymhorol ac ysbrydol y dylent eu cymeryd, mewn trefn i allu gosod eu plant yn gysurus wrth ddechreu eu byd, gan esgeuluso eu hyfforddi yn egwyddorion crefydd Crist, a bod yn ddiwyd a threfnus i wneuthur yn dda drostynt eu hunain.

Mae hyn, yn fynych, fel gosod pledreni dan geseiliau dyn er ei alluogi i nofio, yn lle ei ddysgu i nofio heb y fath gynorthwyon. Dygwydda, yn aml, i'r cyfryw ddibynu gormod ar y pledreni, a thrwy esgeulusdra eu colli, a boddi mewn canlyniad. Rieni anwyl, dysgwch eich plant i nofio—i fod yn ymdrechgar a diwyd er diogelu *cynhaliaeth cysurus*—na ofalwch lawer am eu bod yn gyfoeth-

og, ond bod iddynt ddiogelu duwioldeb, gan yr hon y mae “addewid o’r bywyd sydd yr awr hon, ac o’r hwn a fydd.”

Hyn oedd cais mawr Abraham gyda golwg ar Ismael, (Gen. xvii. 18.) bod i’r llanc “fyw ger bron Duw.” Ni ddylai rhieni esgeuluso amgylchiadau tymhorol eu plant; ond am eu sefyllfa ysbrydol y dylent ofalu yn benaf. Achub oedd neges fawr Mab Duw ei hun wrth ddyfod i’n byd ni. “Tywys i edifeirwch” yw un o amcanion mawrion ein Llywydd goruchel yn ei ragluniaeth. Mae crefydd yn well na “miloedd o arian ac aur”—yn well na’r etifeddiaethau eangaf a brasaf a fedd y ddaear. Gall hi roddi cymorth *prydlon* mewn angen.

Ychydig o flynyddau yn ol bu ysgolfeistr tlawd yn Ilundain farw o newyn. Dranoeth cawsai hawl i £120 yn un swm, a £60 yn flynyddol dros ei fywyd. Ond rhy ddiweddar! Yr amser y bu farw y gwron Havelock yn India, penderfynodd Senedd Lloegr roddi £1000 yn flwydd-dâl iddo am ei ymdrechion. Ond rhy ddiweddar! Os ceir ychydig o gyfoeth, nid yw yn werth ymffrostio ynddo. Boneddwr cyfoethog, unwaith, a ymffrostiai wrth Socrates fod ganddo etifeddiaeth eang iawn. Ceisiodd Socrates ganddo nodi allan ar ddarlunlen y wlad lle y gorwedda i hi. Wedi llawer o syllu, llwyddodd i wneuthur hyny. Yna dymunodd arno nodi allan ei etifeddiaeth. “O,” ebe y boneddwr, “mae hi yn rhy fechan i’w chan-

fod yma." Myner rhywbeth sylweddol yn etifeddiaeth. Rhywbeth a weinyddo gysur mewn cystudd a chyfyngder: "golud parhaus."

Yr oedd Martin Luther yn ddiofal iawn am gyfoeth. Dywedodd unwaith, "Yr wyf yn diolch i Dduw am iddo ewyllysio i mi fod yn dlawd." Efe a allasai fod yn gyfoethog. Un tro, daeth dau gyfaill ato, a rhoddasant iddo symau mawrion o arian. Torodd Luther allan, a dywedodd, "Yr wyf yn ofni fod Duw yn bwriadu fy ngwobrwyo yn y byd hwn. Ond yr wyf yn dywedyd yn bendant na foddlonaf fi ar y fath wobr. Pa beth a wnaf fi â chymaint o arian?" Rhoddodd eu hanner i gyfaill tlawd. Dywedodd Cesar, un o ymerawdwyr Rhufain, wrth edrych ar y gwledydd eang oedd dan ei lywodraeth, "Ai hyn yw y cwbl?" Yr oedd yr oll yn rhy fach i lenwi ei galon. Cynorthwyodd duwioldeb Paul "yn mha gyflwr bynag y byddai, i fod yn foddlon iddo. I fod yn llawn, ac i fod yn newynog." Teimlai ei fod yn wir gyfoethog. "Mae genyf bob peth, ac y mae genyf helaethrwydd," Phil. iv. 11, 12, 18.

Os ceir cyfoeth *gyda chrefydd*, bydd hyny yn ddymunol. Rhydd ein Duw da "y pethau hyn yn chwaneg," weithiau. Mae dyn cyfoethog *crefyddol*, yn yr hwn y mae mawredd yn cael ei addurno â santeiddrwydd, yn fod hawddgar ac ardderchog iawn.

Er nad yw crefydd "o waed, nac o ewyllys

gwr, ond o Dduw," eto mae genym brofion lluosog, wedi i grefydd gael dyfod unwaith i deulu, yr erys hi yno, os caiff hi ychydig o roesaw. Yr oedd mam y gweinidog a'r awdwr parchus Dr. Doddridge, yn ferch i weinidog duwiol yn Prague, Bohemia, yn Awstria. Mae crefydd wedi aros hyd heddyw yn nheulu John Rogers, y merthyr cyntaf yn Lloegr, yr hwn a ferthyrwyd yn amser Elizabeth, yn y flwyddyn 1555—dros dri chant o flynyddau yn ol. Bu yn y teulu bump neu chwech ach o weinidogion, a dynion parchus ereill, yn America; a rhai o honynt yn athrawon Colegau. Ymdrech-ed rhieni ddiogelu crefydd yn eu teuluoedd. Mae ei daioni hi yn sier ac yn barhaus. Nid yw golud daearol felly. Mae hi yn "drysor lle nad oes na gwyfyn na rhwd yn llygru, a lle ni chloddia lladron trwodd, ac nis lladratânt." Mae ei ffyrdd hi yn ffyrdd hyfrydwch, a'i llwybrau yn llwybrau heddwch." Pa beth bynag a aberthom er ei mwyn, hi a rydd "y cant cymaint yr awr hon y pryd hwn, ac yn y byd a ddaw fywyd tragywyddol." Gall gynorthwyo ei pherchenog i "orfoleddu mewn gorthrymderau," ac i "obeithio pan byddo marw." Rieni, "maethwch eich plant yn addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd."

Perl gwerthfawr iawn yw crefydd dda,
 'D yw aur yn ddim at hon;
 Mae'n well na golud yr holl fyd,
 Rhydd hedd i loni'r fron.

PWYS TYMHOR IEUENCTYD.

“Beth bynag a hauo dyn, hyny hefyd a fed efe,”
Gal. vi. 7.

DA fyddai pe deuai pawb i deimlo fel y teimlai Solomon gynt, pan yn rhyfeddu yr anrhydedd a osodai Duw arno—cael teyrnasu yn lle Dafydd ei dad, ac yntau “yn fachgen bychan,” (1 Bren iii. 7.) yn eiddil a dibrofiad, ac yn wynebu ar lawer o brofedigaethau. Ystyriai ei fod mewn angen cyfarwyddyd. Nid wyf yn golygu y bydd neb o ddarllenwyr y llyfr hwn byth mewn sefyllfa gyffelyb i'r hon yr oedd Solomon ynddi, eto gan fod holl ieuenctyd ein gwlad yn byw erbyn tragwyddoldeb, ac yn gweithio dylanwad grymus wrth fyned trwy y byd, dylai pob un ystyried yn ddifrifol fod ei gyleh ef yn bwysig, a'i amser yn anmhrisiadwy. Mae poblogaeth ein gwlad yn amlhau yn gyflym; dygir ieuenctyd gan hyny i gyffyrddiad mwy mynych â'u gilydd; ac effeithiant yn nerthol ar eu gilydd. A chan fod pawb, trwy bechod, yn byw yn nhywyllwch anwybod-aeth a llygredigaeth, mae perygl mawr i'r naill niweidio y llall. Pan ystyriom fod ganddynt, ar un llaw, allu i weithio dylanwad cryfach nac y gall calon dyn ddychymygu; ac ar y llaw arall, eu bod yn barod i dderbyn argraph oddiwrth bob un y deuant i gyffyrddiad ag ef, gwelwn ar unwaith fod tymor ieuenctyd yn bwysig iawn.

Mae gwahanol ranau bywyd fel gwahanol dymhorau y flwyddyn. Dechreu tymor ieuenctyd, fel y gwanwyn; ei ddiwedd, fel yr haf gwresog a dymunol; canol oed, fel yr hydref cyfoethog, pan y mae y ffrwythau yn addfed; henaint, fel y gauaf du ac oer. Yn ystod y tymhor hwn nid oes fawr prydferthwch ar natur; mae ffrwythau y meusydd wedi eu symud; y glaswellt a dail y coed wedi gwywo a syrthio. Felly wedi i dymhor henaint ddal dyn, mae y cyfansoddiad yn dadfeilio; “Ei nerth sydd boen a blinder,” ac mae tegwch ei bryd yn cilio.

1. *Mae dyn, ar ei ymddangosiad yn y byd, mewn cyflwr o anwybodaeth.* Yn ei enedigaeth mae “fel llwnn asyn gwyllt.” Medda gymwysder i ddysgu; ond ni all ddyfod yn wybodus heb i ryw rai drafferthu llawer, dros amser maith, er ei gyfarwyddo; ac heb iddo yntau yn bersonol wneuthur ymdrech egniol i ddefnyddio y manteision a roddir iddo i’w dyben priodol. Er galar, daw miloedd i’r byd o dan amgylchiadau anffafriol iawn i gael manteision gwybodaeth. Ni wna llawer o rieni a pherthynasau un ymegniad er rhoddi gwybodaeth iddynt; ond gadewir hwynt i ymlusgo trwy fywyd yn y sefyllfa isel hon. Cant wynebu ar brofedigaethau gelyn pob daioni heb eu rhybuddio, ac felly syrthia llawer o honynt i’w faglau, er eu gwarth yn y byd hwn, a’u dinystr tragwyddol yn yr hwn a ddaw. Daw

llawer o greaduriaid direswm i wneuthur rhai pethau rhyfedd trwy reddf, ond rhaid i ddyn ddysgu yr oll. Nid heb drafferth fawr y daw i allu siarad, ac i adnabod llythyrenau ei iaith, i ddarllen, i gyrhaedd gradd o wybodaeth, a gwneuthur gwaith rhyw gelfyddyd er cael cynhaliaeth.

2. *Mae y meddwl yn yr adeg hon yn dyner.* Mae yn hawdd i dda neu ddrwg wneuthur argraph arno. Gwaith hawdd yw plygu gwialen; felly mae yn hawdd gwneuthur argraph ar feddwl plant a phobl ieuainc. Gwaith hawdd yw ysgrifenu llinellau ar dywod; a hawdd iawn yw eu dileu. Felly hawdd yw gwneuthur argraph ar feddwl plant, a chyflym iawn, yn fynych, y diflana, yr hyn a ddengys fod angen "llin ar lin, a gorchymyn ar orchymyn," er gwneuthur argraph arosol ar eu meddyliau. Mae yr hyn a welant ac a glywant yn effeithio yn nerthol ar eu teimladau tyner; yn eu gogwyddo at dda neu ddrwg. Mae mantais fawr gan yr hyn a gaffo feddiant (*possession*) gyntaf o'r galon, i gadw meddiant o honi. Gwaith anhawdd yw troi allan y preswylwyr cyntaf, neu lanhau tir oddiwrth hadau drwg a fyddont wedi gwreiddio ynddo a lledu drosto. Gwaith hyfryd yw myned rhagom ar hyd ffordd y byddom wedi dechreu ei cherdded, a chynefino â hi.

2. *Mae gweithgarwch yn naturiol i ddyn yn y tymhor hwn.* Efe a gymer ryw lwybr, ac a ymeifl

mewn rhyw waith; gan hyny mae yn annhraethol bwysig iddo gymeryd dull priodol. Gyfeillion ieuaine anwyl, derbyniwch gyngor pwrpasol Solomon, Diar. iv. 25, 26, "Edryched dy lygaid yn uniawn; ac edryched dy amrantau yn union o'th flaen. Ystyria lwybr dy draed: a threfner dy holl ffyrdd yn uniawn." Mae plant yn hoffi gweithio corph a meddwl; awyddant am glywed a gweled, a holant yn barhaus. Dylid gofalu yn neillduol am gyfarwyddo a gweithio y meddwl yn briodol yn yr amser hwn. Truenus yw fod un dyn na dynes yn ein gwlad ni heb fedru darllen yn rhwydd a dealladwy. Gofaler am fod plant yn cael golwg gywir ar y pethau a ddodel dan eu sylw. Alaethus yw fod miloedd o blant yn cael eu dwyn i fynu gan famau a merched anwybodus, ac felly nid yn unig heb eu dysgu yn gywir, ond yn cael eu camddysgu.

Ond i ieuenctyd ddeffroi, a iawn ddefnyddio eu galluoedd a'u breintiau, gallant yn awr gyrhaeddyd gradd helaeth o wybodaeth fuddiol. Mae llyfrau da i'w cael yn gyfleus, ac am brisoedd rhesymol. Doeth fyddai i'n cyfeillion ieuaine roddi yr hyn a dreuliant i borthi blys, i gael llyfrau pwrpasol. Mae amrywiol o ddynion enwocaf yr oes ddiweddaf a hon, wedi dyfod i fod yn brif oleuadau eu gwledydd, heb gael ond ychydig iawn o fanteision—heb ddim, braid, ond eu llafur a'u hymegniad eu hunain. Codent yn fore

—ystyrient werthfawrogrwydd pob mynyd o amser—cadwent yn rhydd o afael pob blys—a gweithient yn mlaen gyda phenderfyniad didroi i gyrhaedd eu nhôd : anaml iawn y metha neb o'r cyfryw yn eu hamcan. Dywedai Hugh Miller—y dyn gweithgar a chloddawr hwnw, wrth annerch pobl ieuainc, “Na cheisiwch ddedwyddwch yn yr hyn a gam-enwir pleser ; ond mewn myfyrdod, cadw cydwybod dyner, a gwrteithio y meddwl.” Ieuenctyd anwyl, ystyriwch ei eiriau. Gochelwch rhag meddwl mai mewn porthi y nwydau anifeilaidd, porthi blys, &c., y ceir gwir ddedwyddwch. Ar dir crefydd yn unig y mae i'w gael : “Ei ffyrdd hi sydd ffyrdd hyfrydwch, a'i holl lwybrau hi ydynt heddwch.”

3. *Yn yr adeg hon y caiff dyn fwyaf o gyfleuserau i gyrhaedd gwybodaeth, a gwrteithio ei feddwl.* Amser yw hwn i ddarparu at fyw, yn dymhorol ac yn ysbrydol. Gwelir rhai yn esgeuluso eu cyrph a'u heneidiau—amser a thragwyddoldeb. Pan yn y cyfyngder mawr olaf, eu iaith yw, “Pa fodd y casëais i addysg ! pa fodd y dirmygodd fy nghalon gerydd ! Ac na wrandewais ar lais fy athrawon, ac na ostyngais fy nghlust i'm dysgawdwyr !” *Diar. v. 12, 13.* Teimla yr esgeuluswyr ar derfyn bywyd eu bod yn wir dlawd. Byddant fel yr oedd y morwynion ffol pan ddaeth y Priod-fab, “yn cardota, ond heb gael dim.” Mewn ieuenctyd, mae aelodau y corph

yn eu cyflwr goreu, ac nid yw y meddwl wedi ei lwytho â gofalon. Gall y corph ddâl dan lawer o lafur; mae ei natur yn fywiog, gall gyrhaedd cyfleusderau y rhai na all un mewn oed eu cyrhaedd. Mae y clyw a'r olwg yn dda; bendithion ag y mae y rhan amlaf o'r rhai sydd mewn henaaint yn teimlo yn ddwys o herwydd eu colli. Mae llawer o amser, er ei fod yn werthfawrocach nâ'r aur coeth, yn cael ei wastraffu gan feibion a merched ein tir. Gellir cael aur yn ol wedi ei golli, ond mae yr amser a wastraffwyd yn anadferadwy. Dywedir i'r Frenhines Elizabeth pan yn ymyl marw, waeddi, "Byd o gyfoeth am awr o amser," ond oll yn ofer. Gwaedda llawer yn ein dyddiau ni, pan, ar ol gwastraffu blynyddoedd lawer, y delir hwn gan gystudd ac angeu, ac y teimlant eu bod, fel carcharorion ar gael eu cymeryd i ymddangos ger bron eu Barnwr, "Mae hi yn awr yn rhy ddiweddar!" Mae agos pawb ag sydd wedi bod yn ddefnyddiol iawn mewn cymdeithas, wedi bod yn effro yn nechreu eu hoes, ac wedi "gwaeddi ar ol gwybodaeth, a chodi eu llef am ddeall." Wedi ei "cheisio fel ceisio arian, a chwilio am dani fel am drysorau cuddiedig," Diar. ii. 3, 4.

4. *Yn y tymkor hwn mae pobl ieuaing yn gweithio dylanwad grymus, er da neu ddrwg, ar ereill o'u cylech.* Dywedodd y Bod mawr gynt, "Nid da bod dyn ei hunan." Peth naturiol yw iddo ffurfio

cyfeillach â rhyw rai o'i gylch. Mae hyd yn nod llysiau ac anifeiliaid y maes i'w gweled yn gymdeithasau. Ystyriwch, ieuenetyd, yn ddifrifol, fod llwyddiant neu aflwyddiant, gwynfyd neu wae, bywyd neu angeu, yn troi i raddau, ar eich dewisiad o gyfeillion. Mae rhai clefydau yn heintus, mae yn beryglus i neb fyned i'r lle y byddont: mae llawer o arferion llygredig felly. Pan fwriadoch fyned i'r sefyllfa briodasol, gofallowch am ddewis cydmeiriaid ag y byddo gobaith, o leiaf, y troant allan yn gysurus i chwi gyda golwg ar amgylchiadau y byd hwn, ac, yn enwedig gyda golwg ar iechydwrïaeth eich eneidiau. Wedi i'r Parch. P. Henry sefydlu yn Worthenbury, cynygiodd ei hun i sylw boneddiges dduwiol o'r ardal, sef Miss Matthews o Broad Oak. Gan fod ei thad yn gyfoethog, a hithau ei unig blentyn, a bod llawer o wyr ieuaïnc cyfoethog am gael ei llaw, mynai ei thad ei pherswadio i beidio priodi Mr. Henry, a dywedai, "Dyn dyeithr ydyw; ni wyddoch un o ba le ydyw." "Gwir," ebe Miss Matthews, "ni wn lawer un o ba le ydyw; ond mi a wn i ba le y mae yn myned, ac yr wyf am fyned gydag ef." Ystyriwch chwithau y mater hwn yn ddifrifol. Bu esgeulusdra yn nghylch hyn yn chwerwder chwerw i filoedd o feibion a merched Cymru. "Os pechaduriaid a'th ddenant, na chytuna."

Gall cyfeillion ieuaïnc fod yn gynorthwyol

iawn i'w gilydd, fel y gall llawer dystio. Gallant addysgu eu gilydd yn mhethau y byd hwn a'r hwn a ddaw, a chadarnhau eu gilydd yn ffyrdd rhinwedd, heb i hyny gostio fawr trafferth iddynt; ddim ond defnyddio eu cyfleusderau. Gallant ddywedyd wrth eu gilydd, "Deuwch, ac esgynwn i fynydd yr Arglwydd, i dŷ Duw Jacob; ac efe a'n dysg ni yn ei ffyrdd, ac ni a rodiwn yn ei lwybrau ef." Ystyried ieuenctyd y gallant wneuthur llawer iawn dros grefydd Crist trwy fyw a gweithio allan ei hegwyddorion nefol. Ein Hathraw mawr a ddywed wrthym, "Llewyrched felly eich goleuni ger bron dynion, fel y gwelont eich gweithredoedd da chwi, ac y gogoneddont eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd," Mat. v. 16. "Yn hyn y gogoneddwyd fy Nhad, ar ddwyn o honoch ffrwyth lawer," Mat. xv. 8. Dysgai Paul yr un athrawiaeth, a gweddiai dros y Cristionogion, "ar fod i'n Duw ni eich cyfrif chwi yn deilwng o'r alwedigaeth hon, a chyflawni holl foddlonrwydd ei ddaioni, a gwaith ffydd, yn nerthol: fel y gogonedder enw ein Harglwydd Iesu Grist ynoch chwi, a chwithau ynddo yntau, yn ol gras ein Duw ni, a'r Arglwydd Iesu Grist," 2 Thes. i. 11, 12. Nid digon yw i ni *siarad* am grefydd a'i chanmol â'n geiriau, ond dylem ymdrechu ennill parch iddi trwy ein hymarweddiad cyson â'i nhatur. Er ein cysur mawr, mae yn bresenol yn eglwysi Cymru lawer o ieuenctyd ac

ereill, ag y mae iddynt "air da gan bawb, a chan y gwirionedd ei hun," 3 Ioan 12. Pan ddelo crefyddwyr yn lled gyffredinol i feddu y cymeriad hwn, daw llawer i ddywedyd wrthynt, "Ni a awn gyda chwi, canys gwelwn fod Duw gyda chwi."

Ferched ieuainc, goddefwch i mi, mewn modd neillduol, eich annerch. Ystyriwch fod eich dylanwad chwi ar gymdeithas yn fawr iawn. Ystyriai y Salmydd chwi fel conglfeini (neu, yn ol Dr. Boothroyd) conglgolofnau nadd, i gynnal adeilad i fynu. Dywed yr Esboniwr efengylaidd Matthew Henry ar yr adnod hon (Sal. cxliv. 12.) "Trwy ferched yr unir ac y cysylltir teuluoedd er nerth i'r naill a'r llall, fel rhanau adeilad trwy gonglfeini; a phan y maent yn deg a phrydferth mewn corph a meddwl, y maent yna yn naddedig wrth gyffelybrwydd adeilad manol a chywrain. Pan welom ein merched wedi eu cadarnhau yn dda â doethineb a phwyll, fel y sicrheir conglfeini mewn adeilad; pan y gwelom hwynt trwy ffydd wedi eu huno â Christ, y Penconglfaen, wedi eu haddurno â grasau Ysbryd Duw, yr hyn yw naddiad yr hyn sydd yn naturiol yn arw, ac sydd *yn gweddu gwragedd yn proffesu duwioldeb*; pan welom hwynt wedi eu puro a'u cysegru i Dduw, meddylw'n ein hunain yn ddedwydd ynddynt." Tra yn ieuainc, gofalwch blygu i gyfarwyddiadau mamau crefyddol, ac eiddo athrawesau duwiol

ein hysgolion Sabbothol; ac os byddwch byw i ddyfod yn famau, byddwch yn ymdrechgar i lunio meddyliau eich merched chwithau, eu dwyn i *weled* prydferthwch santeiddrwydd, ac i fyw er lles cymdeithas ac achos crefydd yn y byd. Pe byddai y rhyw fenywaidd yn gyffredinol dan ddylanwad santeiddiol efengyl Crist, yn gwrteithio ac yn coethi eu meddyliau, ac yn uno i ddiwygio cyflwr moesol ein gwlad, “yr anialwch a flodeuai fel rhosyn,” a chlywid “sain cân a moliant” trwy wahanol barthau ein tir.

5. *Mae y rhan ddyfodol o fywyd, a thragywyddoldeb pobl ieuaing, yn troi, yn gyffredin, ar eu cymeriad yn nechreu eu hoes.* Yn ol dull y wialen pan yn tyfu y gellir dysgwyl i'r pren fod. Mae egwyddorion yn gwreiddio yn y meddwl, ac arferion yn cael eu ffurfio yn yr amser hwn, fel y gwreiddia hadau mewn tir wedi ei aredig. - Gocheled ieuenctyd arferyd rhoddi y ffrwyn i'w tymherau poethion, rhag i'w tymherau, yn raddol, ddyfod mor aflywodraethus, nes y byddont hwy yn flinder iddynt eu hunain; a hwythau yn flinder i'w teuluoedd. Daw pawb o'u cylch yn fuan i'w casau a'u gochelyd. Nid oes nemawr o'r cyfryw yn dianc yn hir heb gael dyoddef yn drwm am eu hynfydrwydd. Ar y llaw arall, bydd gan y siriol, yr hawddgar, y caredig, a'r mwynaidd, gyfeillion bob amser. Gallant deimlo yn dawel a diogel pa le bynag y byddont. Gwna eu cymer-

iad ddiogelu iddynt radd o serchogrwydd oddi-wrth ereill. Os ffurfir arferion drwg yn yr adeg hon, bydd yn anhawdd iawn ymadael â hwynt mewn canol oed a henaint. Y rhai sydd yn enoi a llosgi mygllys a wyddant hyn trwy brofiad. Galara llawer o herwydd iddynt erioed ddechreu arferion mor anghyfleus, niweidiol, a ffiaidd. Cymerweh rybudd, ieuencyd. "Peidiweh a gwneuthur drwg: dysgwch wneuthur daioni." Tymhor yw yr oll o fywyd i barotoi erbyn tragwyddoldeb. Mae y Creawdwr doeth a da, wrth lunio pob creadur, wedi ei gyfaddasu i'r cylch y bwriadwyd ef i droi ynddo: y pysgodyn i'r môr, yr aderyn i'r awyr, &c. Felly dylai y rhai a ewyllysiant gael byw byth yn y wlad

"Lle mae pleserau pur dilyth,
A ffrwythau i wleda enaid byth"

ofalu am ymgymwyso iddi yn awr wrth fyw. "Heb santeiddrwydd ni chaiff neb weled yr Arglwydd."

6. *Dyma yr unig adeg a gaiff miloedd o ieuencyd ein gwlad.* Llawer a ddysgwyliant einioes faith, a dedwyddweh mawr. Dichon fod amrywiol o'u perthynasau wedi byw i weled henaint; barnant fod eu cyfansoddiadau hwythau yn gryfion; teimlant eu hysbrydoedd yn fywiog; mae y lluaws o'u cylch yn llawn cynwrf, a'u sylw felly yn cael ei dynu at bethau cyffredin; ffurfiant

gynlluniau mawrion, gan ddysgwyl blynyddau lawer i'w gweithio allan. Ond, yn aml, dygwydda rhyw ddamwain farwol, neu ymeifl rhyw glefyd cyndyn yn y corph, yr hwn, er holl fedrusrwydd meddygon, caredigrwydd a phryder perthynasau agos a chu, a ddeil ei afael nes bod yr hwn oedd gyneu fel llysieuyn "yn blodeuo ac yn tyfu," fel yntau yn cael "ei dori i lawr ac yn gwywo, a thegwech ei bryd ef yn colli." Fel hyn mae dysgwyliadau ag a fuont unwaith yn dedwyddu y meddwl, yn cael eu siomi, a'r cynlluniau a ffurfiwyd gyda gofal mawr, oll yn cael eu dyrysu.

Mae y rhan amlaf o lawer o bobl ein gwlad yn marw yn eu ieuenctyd. Dylai pawb beidio oedi rhoddi eu hunain yn llaw y Ceidwad mawr. Fel yr oedd Dr. Chalmers ar daith, daeth i dŷ boneddwr i lettya. Dygwyddodd fod yno hen foneddwr dyeithr ar ymweliad. Y Dr. oedd bywyd pob cymdeithas, braidd, lle y byddai. Testun yr ymddyddan yr hwyr hwnw oedd Tlodi, ei achosion, a'r feddyginiaeth rhagddo. Gwrandawodd yr hen foneddwr yn astud, fel pawb ereill ar y Dr. Wedi ymddyddan yn hir iawn, aeth pawb i orphwys. Cafodd y Dr. ei arwain i ystafell yn ymyl ystafell yr hen foneddwr. Yn fuan clywai y Dr. anesmwythder yn ystafell y boneddwr. Aeth i mewn yn ddioed. Cafodd ef yn trengu yn mreichiau ei was. Daeth rhai o aelodau y teulu

i mewn. Safai y Dr. yn sŷn uwchben y trengedig—plethai ei ddwyllaw, a dywedai mewn llais crynedig, “Ni theimlais erioed o’r blaen gymaint o bwys y geiriau hyny, ‘Pregetha y gair, bydd daer, mewn amser, ac allan o amser.’ Pe buaswn yn gwybod fod y boneddwr o fewn ychydig o fynyddau i angeu, buaswn yn pregethu Crist Iesu iddo ef ac i’r teulu.”

Wrth adael y mater hwn, goddefwch i mi eich rhoddi mewn cof am y pethau canlynol.

1. *Eich bod bob un, yn bersonol, yn gyfrifol i’n Llywydd goruchel am eich galluoedd a’ch dylanwad.* Geilw ein sylw at ei Air, yn yr hwn y cawn ei ewyllys, a gwybodaeth “beth a fyn yr Arglwydd genym.” Sonia ychydig am y Wynfa nefol, a desgrifia y ffordd sydd yn arwain iddi. Dengys yr hyn raid ein bod cyn y byddo genym obaith am ei mwynhau. *Yr hyn yw dyn ger bron Duw* yw ei wir gymeriad, nid *yr hyn yw ger bron dynion*. Nid yw dynion bob amser yr hyn yr ymddengys eu bod.

2. *Ymwrolwch i weithio allan argyhoeddiad eich cydwybodau.* Teimla miloedd y dylent ymadael ag arferion ofer a llygredig; rhoddi eu hunain i’r Arglwydd, a llafurio gyda’i achos, ac addawant ddiwygio, ond ni feddant ddigon o benderfyniad i wneuthur hyny. Mae niwed mawr mewn oedi. Wedi i anifail syrthio i ffos, os na wna efe ymdrechion egniol yn ddioed i ddyfod allan, mae yn

soddi yn ddyfnach, a'i nerth yn lleihau, fel nad oes ond trengu yn ei aros. Ystyriwch hyn yn ddwys, y rhai ydych "yn cloffi rhwng dau feddwl" yn nghylch crefydd. Mae natur crefydd, gwerth eu heneidiau, a'u perthynas â thragwyddoldeb, yn galw yn uchel ar bawb i benderfynu bod "o du yr Arglwydd."

Chwiliwch yr Ysgrythyrau gyda gofal a manylwrch, er gwybod rheol eich dyledswydd yn eich perthynas â'ch Llywydd goruchel, eich cyd-ddynion, a chwi eich hunain. Gwnewch hyn gyda gweddi daer am oleuni dwyfol i weled addasrwydd ac ardderchogrwydd y cyfarwyddiadau dwyfol, ac am ddylanwad yr Ysbryd Glân i ennill eich calonau i'w cymeryd a'u dilyn. Arferwch weddi y Salmydd, "Datguddia fy llygaid, fel y gwelwyf bethau rhyfedd allan o'th gyfraith di." A byddwch yn benderfynol i wneuthur eich dyledswydd mewn modd doeth a gofalus, a chydag addfwynder efengylaidd, gan adael y canlyniad i'r hwn y mae pob peth yn ei law.

Pan yr oedd Sior IV. yn Dywysog Rhaglaw Lloegr, anfonodd at ei Saer dodrefn ar foreu Sabboth, i erchi iddo ddyfod ato yn ddioedi, ei fod am ei weled i drefnu yn nghylch rhyw orchwyl ag yr oedd am ei wneuthur. Dywedodd y Saer wrth y gwas, "Rhaid fod rhyw gamgymeriad—nid wyf yn credu fod y Tywysog wedi anfon am danaf *heddyw*—rhaid eich bod wedi camddeall." Aeth

y gwas yn ol a rhoddodd yr ateb i'r Tywysog. Anfonwyd ef eilwaith a'r genadwri mewn modd pendant, a dywedodd wrth y Saer fod y genadwri yn gywir ac eglur—fod y Tywysog am ei weled yn ddioedi i'r dyben crybwylledig. Dywedodd y Saer, “Ewch, a dywedwch wrth ei Uchder Brenhinol, fy mod yn ddiolchgar iawn am ei gar-edigrwydd a'i nodedd; ond fy mod er ys cryn amser wedi penderfynu rhoddi y Sabboth i was-anaethu yr Arglwydd, a gofalu am iechydwriaeth fy enaid; ac nas gallaf wyro oddiwrth hyn ar gais un dyn ar y ddaear.”

Yr oedd nawdd y Tywysog yn bwysig i'r Saer hwn; ystyriai hyn, a theimlai yn ddiolchgar am dano, ond barnai ei fod yn fwy pwysig ufyddhau i Dduw. Credai y buasai yn colli pob caredigrwydd oddiwrth y Tywysog. Ond, er ei syndod, bore dydd Llun anfonodd ei Uchder brenhinol am dano, a dywedodd wrtho yn y modd mwyaf serchiadol, ei fod yn diolch iddo am wneuthur fel y gwnaeth, ac y cawsai ei nawdd ef dros yr amser dyfodol. Ystyriwch hyn, a gwnewch yr un modd.

3. *Gochelwch ysbryd hunanol.* Yr oedd a fynai hwn â chwympein rhieni cyntaf; mae wedi an-nedwyddu miloedd o'u plant o hyny hyd yn awr, ac wedi eu gwneuthur yn felldith i'w cyd-ddyn-ion. Ni all neb fod yn hapus ei feddwl os bydd yn byw i foddio ei hun, heb un gofal am deim-ladau a buddion rhai ereill. “Crist nis boddhäodd

efe ei hun.” Gwna cydwybod, os caiff chwareu teg, gondemnio yr ysbryd hwn. Bu Dr. A. Clarke, pan yn llencyn, yn gynorthwywr mewn masnachdy. Un tro, fel yr oedd ei feistr yn par-otoi darnau o frethyn, lliain, &c., erbyn marchnad fawr, cafodd fod un darn yn rhy fyr o fesur. Dywedodd, Nid yw ond ychydig yn rhy fyr, ni a'i hestynwn heb fawr trafferth. Galwodd ar Adam i'w gynorthwyo i wneuthur hyny. Ond ni chymerai A. arno ei glywed ef, a gwrthododd yn bendant yn y diwedd gydsynio i wneuthur cam ag arall er diogelu mantais iddo ei hun. Dilynweh ei esampl. “Câr dy gymydog fel ti dy hun.”

4. *Ystyrir uch nad ellwch lenwi unrhyw gylch yn y byd, i bwrpas, heb fod yn grefyddol.* “Dechreuad doethineb yw ofn yr Arglwydd.” “Penaf peth yw doethineb.” Peth digalon ac anghysurus iawn i ddyn ieuanc fyddai gorfod troi allan i'r byd heb braidd ddim arian i gael angenrheidiau bywyd; ond byddai yn llawer mwy truenus iddo fyned o dŷ ei dad i Australia, neu i ryw wlad arall, heb grefydd. Mae “duwioldeb yn fuddiol i bob peth; a chanddi addewid o'r bywyd sydd yr awr hon, ac o'r hwn a fydd.” Nid digon yw meddu ar weddeidd-dra a hawddgarweh, fel y gwr ieuanc yn yr efengyl: mae angen parch yn y galon i Dduw a'i waith. Dylem ei wasanaethu, cyfranu, yn ol ein gallu, at achosion cref-

yddol, at bob un yn ol ei bwys. Ymaflweh yn holl ymarferiadau crefydd, Col. iii. 12. 13. Mae ymborth ac ymarferiad yn angenrheidiol er iechyd corph ac enaid: yr olaf er cael blas ar y blaenaf. Heb *lafur* ni all ein crefydd fod yn gref a iachus, nac yn werth glynu wrthi. Rhaid llafurio yn barhaus ac amyneddgar, er cyrhaedd llwyddiant. Mae llawer o amser gwerthfawr yn cael ei wastraffu mewn cyfeillach ddifudd: nid yw rhan fawr o siarad cannoedd o ddynion yn ateb un dyben da i gorph nâ meddwl; i'r byd hwn nac i'r hwn a ddaw. Deffroed pawb o'u diofalweh. Gweler Diar. ii. 2—4.

“Duwioldeb yn ei grym
 Sydd werthfawroeach im', nac aur Periw;
 Hi ddeil fy enaid gwàn
 Yn ddiogel yn mhob màn,
 O'r diwedd dwg fi'r làn, i gôl fy Nuw.”

MAI ARNO EI HUN, YN BENAF, YR EFFEITHIA BYWYD POB DYN.

“Os doeth fyddi, doeth fyddi i ti dy hun: ond os gwatwarwr fyddi, tydi dy hun a'i dygi,” Diar. ix. 12.

GAN fod ein Llywydd goruchel yn berffaith yn ei wybodaeth, gwyr beth yw gwir gymeriad pob

dyn. Mae yn gwahaniaethu ei ddeiliaid ar ein daear ni, nid yn ol eu golud bydol, eu dysgeidiaeth, eu doniau, eu dylanwad, a'u hymddangosiad allanol; ond bob amser yn ol eu hegwyddorion a'u bucheddau, yn eu perthynas ag ef ei hun, ac â'u cyd-ddynion. Gosodir hwynt allan fel duwiol ac annuwiol; cyfiawn ac anghyfiawn; da a drwg; doethion ac annoethion.

Yr un oedd golwg Moses ar y mater pan, oddiar ddymuniad am les ysbrydol Israel, y gweddiai drostynt, gan ddywedyd, "O na baent *ddoethion*, na ddeallent hyn, nad ystyrient eu diwedd!" Deut. xxxii. 29. "Wrth ddyn efe (Duw) a ddywedodd, Wele ofn yr Arglwydd, hyny ydyw doethineb, a chilio oddiwrth ddrwg sydd ddeall." "Dechreuad doethineb yw ofn yr Arglwydd." Trwy barchu a gwasanaethu yr Hollalluog, derbyn yr iechydwrriaeth fawr trwy y Cyfryngwr, y dengys dyn fwyaf o ddoethineb, gan mai trwy hyny y rhynga efe fodd ei Lywydd, ac y gwna fwyaf o wir ddaioni iddo ei hun. Gall ffordd *annuwioldeb* ymddangos yn uuiawn—yn llwyddianus, yn ngolwg dyn, "ond ei diwedd yw ffyrdd marwolaeth," Diar. xvi. 25. Pan y mae "y drygionus yn cael ei yru ymaith yn ei ddrygioni, y cyfiawn a obeithia pan byddo marw." "Os doeth fyddi, doeth fyddi i ti dy hun." Bydd hyny yn anrhydedd ac yn gysur i ni yn y byd hwn; ac wrth wneuthur felly cawn "afael yn y bywyd

tragywyddol" yn y byd a ddaw. Trwy anufyddhau i Dduw, ei anghofio, a diystyru darpariaeth ei ras ar gyfer pechadur tlawd, gwna dyn niwed iddo ei hun, "Os gwatwarwr fyddi, tydi dy hun a'i dygi." Gan fod iechydwriaeth yn cael ei chynyg i ni, mae yr hwn nid yw yn ei derbyn, o angenrheidrwydd yn ei gwrthod, ac felly yn ei gwatwar ac yn ei diystyru, a thrwy hyny "yn trysori iddo ei hun ddigofaint erbyn dydd digofaint, a datguddiad cyfiawn farn Duw." Mae yn amlwg fod ein dull o fucheddu, pa un ai llwybrau pechod neu lwybrau rhinwedd a rodiwn, yn effeithio arnom yn awr, ac y gwna effeithio arnom byth. Dylem gan hyny ofalu am ffurfio barn gywir am fywyd yn ei natur a'i ganlyniadau. O herwydd

I. MAE GWEITHREDIADAU DYN WRTH FYNED TRWY Y BYD YN BWYSIG IAWN.

1. *Mae dyn yn greadur ardderchog iawn.* Efe yw prif orchwyl Duw yn nghreadigaeth ein byd ni. Dywedir i'r Personau dwyfol ymgynghori yn ei gylch cyn rhoddi bodolaeth iddo. Gwnawd ef yn "rhyfedd ac ofnadwy." Mae ei aelodau wedi eu cyfleu mewn modd gofalus a phwrpasol at gyflawni gwahanol orchwylion bywyd; a ffurfia yr aelodau hyn gorph lluniaidd a hardd, ag sydd ar unwaith yn dangos doethineb a daioni ei Luniwr. Ond o fewn ei gorph mae sylwedd ysbrydol sydd filwaith ryfeddach a mwy gogoneddus

nâ'i gorph. Gall hwn droi ei sylw at wahanol wrthrychau ar hyd wyneb y ddaear, a dirnad natur "prenau, o'r cedrwydd sydd yn Libanus, hyd yr isop a dÿf allan o'r pared: ac efe a lefara am anifeiliaid, ac am ehediaid, ac am ymlusgiaid, ac am bysgod," 1 Brën. iv. 33.

Hefyd, gall amgyffred ychydig am y cyfarwyddiadau a rydd ei Lywydd cyfiawn iddo—gall farnu ei ymddygiadau ei hun yn eu gwyneb, a thynu casgliad beth fydd y canlyniad yn y pen draw. Diau fod gweithrediadau creadur fel hwn o ganlyniadau pwysig.

2. *Rhodddwyd cyfarwyddiadau manol iawn iddo.* Oni buasai fod ei holl gamrau yn bwysig neillduol, gallasai ei Lywydd mawr ei ollwng i fyned ar antur trwy y byd, i ymddwyn yn ol ei synwyr ei hun yn ngwyneb gwahanol amgylechiadau. Ond mae Duw am ei wneuthur yn ystyriol fod angen iddo fod yn ofalus am bob cam a roddo, "Edryched dy lygaid yn uniawn; ac edryched dy amrantau yn union o'th flaen. Ystyria lwybr dy draed: a threfner dy holl ffyrdd yn uniawn. Na thro ar y llaw ddeha'u nac ar y llaw aswy; symud dy droed oddiwrth ddrygioni," Diar. iv. 25—7. Credai Dafydd fod pwys yn hyn, "Meddyliais am fy ffyrdd, a throais fy nhraed at dy dystiolaethau di," Sal. cxix. 59.

Cymerir gradd o ofal wrth gyfarwyddo plentyn pan yn ei anfon ar neges dros *deulu*; cymerir

llawer mwy o ofal wrth roddi cyfarwyddiadau i genhadwr (*ambassador*) dros *deyrnas* at *deyrnas* arall. Ond â phethau amser, yn benaf, y mae a fyno penau teuluoedd, a llysoedd gwladol; ond mae y dyn ar daith, trwy fyd llygredig, profedig-aethus, llawn o faglau a phyllau, i gartrefu mewn byd tragywyddol—mae ganddo enaid i fyw yno byth. Mae yn gweithio dylanwad grymus wrth fyned rhagddo bob cam o'i ffordd ar ei gyd-ddynion; ac yn ol y dull y byddo byw y bydd ei gyflwr byth bythoedd yn y byd tu draw i angeu. Nid rhyfedd, gan hyny, fod ein Duw da, yr hwn sydd yn gweled pob peth fel y mae, yn rhoddi y cyfarwyddiadau mwyaf manol iddo pa fodd i ymlwybro: ac mae ei fod yn gwneuthur hyny yn profi ei fod o bwys mawr iawn i ni "rodio yn ddiesgeulus, nid fel annoethion, ond fel doethion," Ephes. v. 15. Ni chymerodd efe y manylwech hwn heb ei eisiau—nid yw efe yn gwastraffu dim.

3. *Mae wedi ei osod mewn sefyllfa bwysig iawn yn ei berthynas â'r byd hwn.*

(1.) *Cyflëwyd ef yn oruchwyliwr i Berchenog pob peth.* "Gwnaethost iddo arglwyddiaethu ar weithredeedd dy ddwylaw; gosodaist bob peth dan ei draed ef: defaid ac ychen oll, ac anifeiliaid y maes hefyd," Sal. viii. 6—8. Mae ganddo lawer dan ei ofal, ac felly mae ei gyfrifoldeb ef yn fawr iawn. Dylai fod yn ddiolchgar neillduol am y manteision dirif mae yn fwynhau, a'r anrhydedd

mawr a osododd ei Lywydd arno wrth ei osod yn y fath le.

(2.) *Gwnawd darpariaeth ryfedd iawn ar ei gyfer.* Edrychwn ar yr amrywiaeth mawr o flodau a llysiau a harddant ein meusydd; y enydau gwerthfawr sydd yn gwisgo ein dolydd; a'r holl rywogaethau o anifeiliaid sydd at gynhaliath dyn, rhaid yr ystyria ei Lywydd doeth ei fod yn greadur pwysig.

Ond er mor helaeth y darparwyd ar gyfer ei gorph, darparwyd yn well fyth ar gyfer ei enaid. Anfonodd Duw ei unig-anedig Fab i ddyoddef a marw er rhoddi gobaith iddo am gadwedigaeth. Diau fod sylw manol iawn gan Dduw ar y dull y mae yn ymagweddu.

(3.) *Mae cyflwr moesol dynolryw dan ei ofal.* Gallwn olygu cyflwr moesol y byd fel ffrwd gref yn llifo trwy wlad, a phob un o'r trigolion yn tafu rhywbeth i mewn iddi, er ei phuro neu er ei llygru. Mae pob dyn trwy ei ddull o fyw yn effeithio felly ar gyflwr moesol ei gyd-ddynion. Fe "ddysgodd Jeroboam i Israel bechu." Ar y llaw arall, ennillwyd rhai i "gerdded llwybrau ffydd Abraham," Rhuf. iv. 12. Ystyried pob dyn yn ddifrifol beth yw dylanwad ei ymarweddiad ef yn bersonol. Mae gan bob dyn yn ol ei gylch ei ddylanwad mewn cymdeithas.

II. MAI ARNO EI HUNAN, YN BENAF, YR EFFEITHIA EI WEITHREDIADAU. "Os doeth fyddi,

doeth fyddi i ti dy hun: ond os gwatwarwr fyddi, tydi dy hun a'i dygi." Mae yr Hollalluog yn Fod annibynol, ac felly uwchlaw cael ei lesâu na'i niweidio gan ddim a all dyn ei wneuthur. "Edrych ar y nefoedd, a gwel; ac edrych ar y cymylau, y rhai sydd uwch nâ thi. Os pechi, pa niwed a wnei di iddo ef? os aml fydd dy anwiredau, pa beth yr wyt yn ei wneuthur iddo ef? Os cyfiawn fyddi, pa beth yr wyt yn ei roddi iddo ef? neu pa beth y mae efe yn ei gael ar dy law di? I wr fel tydi, dy annuwioledeb, ac i fab dyn, dy gyfiawnder, a all ryw beth," Job xxxv. 5—8. Efe a wna i'w haul godi a machludo, efe a ollwng y gwynt o'i ddwrn, ac a bair i'r môr dreio a llenwi, heb ofyn caniatad gan ddyn i wneuthur hyny. Efe a enfyn ei gymylau i'r lle y myno, a phan y myno, i ddefnyddu ar y ddaear; ac efe a archa i'w wlith ddisgyn yn ddystaw heb gymorth dyn. Gall y Brenin mawr ofyn i ddyn, "Pa le yr oeddit ti pan sylfaenais i y ddaear?" Job xxxviii. 4. Gall "sathru ar donau y môr," a "llywodraethu ei ymchwydd; pan gyfodo ei donau efe a'u gostega." Bydded i ystyriaeth o'i fawredd lenwi ein mynwesau.

Ond dylem sylwi fod gweithrediadau dyn, o angenrheidrwydd, yn dylanwadu er da neu er drwg ar y rhai y mae yn byw yn eu mysg, a'i fod yn gyfrifol am y dylanwad hwn, o herwydd,

1. *Ei eiddo ef ei hun yw ei holl weithrediadau.*

Mae yn rhyddweithredydd yn y cyflawniad o honynt. Nid yw yr *Arghwydd*, ar un llaw, yn ei *orfodi*. Mae yn *gorchymyn* y da, ac yn *gwahardd* y drwg, a gesyd o flaen dyn resymau ac annogaethau cryfion i wneuthur y naill, a pheidio gwneuthur y llall, ond nid arfera orfodaeth ar ei feddwl. Nid oes dim yn ei fwriadau, nac yn ei ddylanwad ar feddwl dyn, ag sydd yn ei *rwymo* i weithredu fel hyn, neu fel arall. Cawn yn yr Ysgrythyrau ddarluniadau cryfion iawn o waith Ysbryd Duw yn adnewyddu natur pechadur, megys “creu o newydd,” “symud o dywyllwch i oleuni,” “gweithio ynom ewyllysio a gweithredu.” A sonir am “ragorol fawredd nerth,” “nerth ei gadernid ef,” “grymus weithrediad ei allu ef,” &c.; ond mae yr oll yn berffaith gyson â rhyddweithrediad ewyllys dyn.

Mae pob crïstion ystyriol a goleuedig, yn cyddwywed yd â Paul gyda golwg ar bob da sydd ynddo, “Trwy ras yr ydwyf yr hyn ydwyf.” Er hyn ymostynga Duw i osod allan weithrediadau crefyddol ei bobl fel yn *eiddo iddynt hwy eu hunain*, fel pe na byddai gan ei Ysbryd Santaidd un llaw yn eu dygiad oddiamgylch. Dywedir eu bod hwy “yn credu yn Nghrist,” “yn marweiddio gweithredoedd y cnawd,” yn “gweithio allan eu iechydwriaeth eu hunain,” &c. A gellir casglu oddiwrth ddull y Barnwr cyfiawn yn ymddyddan â'r rhai ar ei ddeheulaw yn y dydd mawr, ei fod

yn rhoddi rhyw werth rhyfeddol ar eu hymdrechion gyda'i achos yn y byd. Dywed wrthynt, "Deuwch, chwi fendigedigion fy Nhad, etifeddwch y deyrnas a barotowyd i chwi er seiliad y byd. Canys bûm newynog, a chwi a roisoch i i mi fwyd: bu arnaf syched, a rhoisoch i mi ddiod: bûm ddiëithr, a dygasoch fi gyd â chwi: noeth, a dilladasoch fi: bûm glaf, ac ymwelsoch â mi: bûm yn ngharchar, a daethoch ataf," Mat. xxv. 34—6. O ras yn hollol y rhydd ein Harglwydd da holl fendithion yr iechydwriaeth i'r edifeiriol, y dychweledig, a'r mwyaf ymdrechgar a ffyddlon; a bydd y cristion byth yn priodoli yr oll o'i gadwedigaeth i drugaredd rad ei Dduw daionus; ond ar yr un pryd cyfrifa Duw fod pob gweithred dda o eiddo y cristion yn eiddo iddo ei hun; a gweithred yr annuwiol yr un modd.

Ar y llaw arall, nid oes gan *Satan* allu i *orfodi* dyn i gyflawni un weithred ddrwg. Ac er fod gan y naill *ddyn* ddylanwad cryf ar y llall, ni all dyn drwg *orfodi* dyn arall i gyflawni un *pechod*. Gall ei orfodi i gyflawni llawer o weithredoedd ag y byddai eu cyflawni yn bechod pe byddai *ewyllys* y dyn dros y cyflawniad o honynt. Ond heb *gymeradwyaeth* yr *ewyllys* ar y pryd y cyflawnir *hwynt*, ni chyfrifai y Duw cyfiawn sydd yn gwybod y galon fod y dyn yn pechu wrth eu cyflawni, ond caffai y bai ei roddi yn erbyn yr hwn a'i gorfodai i'w cyflawni. Mae y cristion

gwir edifeiriol, ag sydd wedi cyrhaedd gradd helaeth o wybodaeth am natur crefydd, yn priodoli holl ddrygedd ei weithredoedd iddo ei hun. Iaith ei galon ger bron ei Lywydd yw, "Mi a bechais, ac a ŵyrais uniondeb." "Yn dy erbyn di, dydi dy hunan y pechais, ac y gwneuthum y drwg hwn yn dy olwg." Ni byddai arno rwymau i *edifarhau* am unrhyw weithred oni bai ei bod yn *eiddo iddo ei hun*. Ni all y diafol ei hun—archelyn dynoliaeth, ond *temtio*; gosod yr abwyd o flaen y dyn. Gwaith y dyn yn ei gymeryd sydd yn ei wneuthur ef yn bechadur. "Yna y temtir pob un, pan y tyner ef, ac y llithier, gan ei chwant ei hun. Yna chwant, wedi ymddwyn, a esgor ar bechod: pechod hefyd, pan orphener, a esgor ar faawolaeth," Iago i. 14, 15.

Deffry cydwybod yr annuwiol ychydig, weithiau, pan mewn cyfyngder, ac i raddau mwy yn fynych yn angeu, a daw yn fwy dychrynlyd nac arthes wedi colli ei chenawon. Hi a gyhudda y dyn o bechod—dadlena o flaen ei feddwl ddyfn-der drwg ei galon, ac erchylldra ei weithredoedd pechadurus. Y dianrhydedd maent yn daflu ar Dduw; eu heffeithiau dinystriol ar ereill, a'r trueni maent yn ddwyn ar ei enaid gwerthfawr ac anfarwol ef ei hun! Cyhudda ef o'i ynfydrwydd yn gwrthod gwranddo ar lais ei Gymwynaswr dai-onus, ac felly yn "dewis angeu o flaen bywyd!" Yn ei ing a'i wasgfa dywed yntau gyda llais

athrist, ac yn cael ei lethu gan bwys anobaith, “Pa fodd y caseais i addysg! pa fodd y dirmygodd fy nghalon gerydd! Ac na wrandewais ar lais fy athrawon, ac na ostyngais fy nghlust i'm dysgawdwyr!” Diar. v. 12, 13. “Gwae fi yn awr bechu o honof.” Gan mai y dyn ei hun sydd yn gyfrifol am ei weithrediadau, arno ef ei hun, yn y pen draw, yr effeithiant fwyaf.

2. *Mae gweithrediadau dyn yn effeithio ar ansawdd ei galon, yn gyffelyb i'r modd y mae yr ymborth fyddom yn ficyta, a'r awyr fyddom yn anadlu, yn effeithio ar iechydd y corph.* Mae pob dyn yn yfed ysbryd ei ddull o fyw, ac felly yn ffurfio ei uffern neu ei nefoedd yn ei fynwes ei hun. Ond myfyrio ar bethau da, ac ymarfer â hwynt yn rheolaidd, gwna hyny farweiddio llygredd y galon, a meithrin rhinweddau crefyddol, yn gyffelyb i'r modd y mae yr ŷd yn y maes, wrth dyfu yn gryf ac uchel, yn gorchfygu y chwyn. Ond craffu ar egwyddor lywodraethol ei galon—ar y peth y mae ei fryd yn benaf arno, gall dyn farnu yn lled gywir tua pha wlad y mae ei wyneb. Ond i bechod gael ei adael, fel gwenwyn, i ysu yn nghydwylbod pechadur, ac i dân euogrwydd enyn o'i fewn, bydd hyny yn ddigon o uffern iddo byth. Mae llygredd i'r meddwl fel afiechydd i'r corph; tuedda y naill a'r llall at farwolaeth. Yn y fynwes druenus lle y cymero hyn le—mynwes dyn wedi ei ddamnio, chwanega Duw ei ŵg a'i

soriant. “Tery â dwrn ei lidiowgrwydd.” “Ty-di dy hun a’i dygi.” Gweddi pob un o honom fyddo, “Chwilia fi, O Dduw, a gwybydd fy nghalon: prawf fi, a gwybydd fy meddyliau. A gwel a oes ffordd annuwiol genyf, a thywys fi yn y ffordd dragywyddol,” Sal. cxxxix. 23, 24.

Trwy edifeirwch gwirioneddol am bechod, a ffydd yn y Gwaredwr mawr, a dylanwad adnewyddol yr Ysbryd Glân; ymdrech yn erbyn pechod, ac ymestyniad am santeiddrwydd, moliant cynes fyddo i Dduw, mae gobaith i bechadur tlawd am waredigaeth oddiwrth bechod, ac felly achubiaeth rhag y trueni sydd yn ei ganlyn.

3. *Er gweled y mater hwn yn eglur, ystyriwn natur gyfiawn llywodraeth Duw.* “Ni wna efe gam â gwr yn ei fater.” Dichon fod “cymylau a thywyllwch o’i amgylch,” yn fynych, “ond cyfiawnder a barn yw trigfa ei orseddfainc ef.” Bydd cyfiawnder gweinyddiadau Duw yn eglur i drigolion nef, daear, ac uffern byth, ac yn enwedig i’r dyn ei hun. Addefa pawb o’i flaen mai “cyfiawn a chywir yw ei ffyrdd.” Ddarllenydd anwyl, ystyria hyn yn ddifrifol bob dydd o dy fywyd, a gweddia o galon ger bron Rhoddwr pob bendith, “O am gyfeirio fy ffyrdd i gadw dy ddeddfau,” Sal. cxix. 5. “Dysg i mi wneuthur dy ewyllys di; canys ti yw fy Nuw: tywysed dy ysbryd daionus fi i dir uniondeb,” Sal. cxliii. 10. Sylwn hefyd,

4. *Y bydd dyn byw yn ddigon hir i dderbyn o ffrwyth ei weithredoedd.* Mae llawer boneddwr wedi codi palas costus, heb gael anneddu ond ychydig ynddo. Llawer tyddynwr wedi trafferthu llawer i drin a hau ei faes, ond marw cyn cael medi ei ffrwyth. Casglodd amrywiol gyfoeth mawr, ond a symudwyd gan anghen heb gael fawr mwynhad o hono. Trwy ddyfais ac ymdrech llwyddodd rhai troseddwr i ddianc rhag cael eu dâl; a rhai wedi eu dâl i dori o'u carchar cyn cael eu profi. Daeth amrywiol o ddrwgweithredwyr yn rhydd, er bod yn euog o'r troseddau y cyhuddid hwynt o honynt, o ddiffyg tystiolaeth eglur yn eu herbyn, neu, efallai, yr hyn sydd yn warth i ddynoliaeth, trwy lwgr-wobrwyo.

Ond nid gwiw i un dyn, beth bynag fyddo ei sefyllfa, feddwl y gall efe ddianc felly rhag barn Duw. Mae ei lygaid ef yn barhaus ar ei elyn—y pechadur cyndyn ac anedifeiriol, a'i fraich yn alluog i'w gyrhaedd a'i ddâl. Ei weision ef yw yr angelion, y rhai ydynt “gedyrn o nerth, yn gwneuthur ei air ef.” “Ni ffy ymaith o honynt a ffô, ac ni ddianc o honynt a ddiango,” Amos ix. 1. Gwna Duw adfywio cof yr annuwiol, ac felly gesyd o'i flaen holl bechodau ei oes, yn eu holl erchylldra—yn eu heffeithiau ar ereill yn gystal ag arno ef ei hun—yn eu drygedd, fel yn taro yn erbyn Ffynon fawr pob daioni. Deffry ei gydwybod i ffurfio barn gywir am ei holl weithred-

oedd drygionus, a chyhoeddi dedfryd gyfiawn Duw arno am danynt. Daw i weled a theimlo, fel y gwnelai un o'r lladron a ddyoddefent yn ymyl ein Ceidwad bendigedig, ei fod yn *haeddu marw*—yn *haeddu yr oll a rydd Duw arno*. Ac ni bydd efe yn allucg i ffoi mwy nac y gallai Pharaoh ffoi pan wedi ei ddâl gan farn yr Hollalluog yn y Môr Coch. Deil cyfiawnder Duw ei afael ynddo, ac a'i teifi i'r carchar tywyll du—i'r "tywyllwch eithaf." O'r carchar hwn nid oes dianc trwy nerth na dyfais. Er i droseddwr fethu dianc o'i garchar ar y ddaear, er i'w erlynwyr wneuthur eu heithaf, gwna anghyhoedus o'i ddyoddefiadau. Ond ni bydd felly yn yr achos hwn. Mae enaid yn sylwedd ag y mae *anfarwoldeb* wedi argraphu arno. Efe a bery cyhyd â Duw ei hun. Mae euogrwydd a chosp uffern yn "bryf na bydd marw, ac yn dân na ddiffydd." "Tydi dy hun a'i dygi."

O bechadur difraw, deffro,
 Gwranddo lais efengyl hedd;
 Rhag i Dduw, yn ei ddigofaint,
 Droï i'th erbyn fin ei gledd;
 Am dy fywyd, &c.,
 Dianc at y Ceidwad mawr.

Mae llawer etifedd wedi marw pan yn ymyl dyfod i'w oed i gymeryd meddiant o'i etifeddiaeth. Ond gwasanaethwyr ffyddlon Duw, y rhai sydd yn ddiwyd ac ymdrechgar yn gwne-

thur ei ewyllys a rhyngu ei fodd, gan barhau yn ffordd dyledswydd, er cyfarfod â rhwystrau, a chael eu gwawdio a'u dirmygu; i.e., os bydd raid iddynt "wrthwynebu hyd at waed, gan ymdrech yn erbyn pechod," a allant deimlo yn berffaith dawel, pa beth bynag a adawant er mwyn Crist, y cant "dderbyn y cant cymaint yr awr hon y pryd hwn, ac yn y byd a ddaw fywyd tragwyddol," Marc x. 30. Cant fywyd diderfyn i edrych ar brydferthwch ac äangder etifeddiaeth eu Tad, i gael eu "digoni â brasder ei dÿ, a'u diodi ag afon ei hyfrydwch." "Ni fachluda eu haul mwyach, a'u lleuad ni phalla: o herwydd yr Arglwydd ei hun a fydd iddynt yn oleuni tragwyddol, a dyddiau eu galär a ddarfyddant," Esay lx. 20. "Doeth fyddi i ti dy hun."

"Par'toed Duw 'r cariad f' enaid eu,
A galwed hwn i'r nefoedd fry;
Mae iechydwriaeth yno heb drai,
A phur ogoniant i barhau."—WATTS.

III. FOD YSTYRIED HYN YN BETH O BWYS ANNHRAËTHOL.

1. *Er darostwng a gorchfygu llygredigaeth calon dyn, a dwyn dyn i ymdrech u diogelu a meithrin grasau hanfodol crefydd.* Cofier fod crefydd yn beth a fwriada y nef i ddylanwadu ar y galon, a dwyn dyn mewn buchedd i gydffurfio ag ewyllys yr Arglwydd—bod a fyuo hi yn uniongyrchol â'n

holl ymdriniaethau â'n gilydd, ac â holl achosion bywyd. Nid oes gan un dyn fwy o grefydd nâ'r hyn a weithia efe allan yn ei fuchedd. Nid gwaith y Sabboth yn unig yw crefydd, ond gwaith pob dydd arall o'r wythnos hefyd. Nid ydym i ystyried ein cyflawniadau crefyddol ar y Sabboth *er mwyn y Sabboth yn unig*, ond hefyd er ein cyfarwyddo a'n hymgeleddu trwy holl ddyddiau ereill yr wythnos. Nid yw y Sabboth ond un diwrnod; mae dyddiau yr wythnos yn chwech. Ni all ein dylanwad ar y Sabboth yn unig wneuthur ond ychydig er diwygio ein cyddynion, mewn cymhariaeth i'r hyn a allwn wneuthur ar y chwech diwrnod ereill.

Er gwneuthur yr hyn sydd genyf yma mewn golwg yn fwy eglur, ac fel y caffo argraph dwysach ar feddwl y darllenydd, dyfynaf ychydig o linellau ar y mater dan sylw o eiddo y Parch. Henry Ward Beecher;—"Mae anffyddiaeth y pum mlynedd ar hugain diweddaf wedi ceisio gwanhau crefydd, trwy ei hysgaru oddiwrth ymarferiadau cyffredin bywyd, a'i chodi gymaint uwchlaw dull arferol dynion o fyw, fel y mae gystal iddynt fod hebddi. Yr hyn a honir yw, fod crefydd yn beth rhy gysegredig i fod yn ddefnyddiol gyda phethau cyffredin. Uwchben drws yr Addoldy ysgrifena dynion, 'Crefydd yw crefydd;' ac uwchben y masnachdy, 'Masnach yw masnach.' Dywed yr Addoldy wrth fasnach,

‘Paid di a dyfod yma;’ a dywed masnach wrth grefydd, ‘Paid dithau a dyfod yma.’

“Mae dynion yn gwrthod i gyfraith y nef ymyraeth â masnach fel gwaith anmherthynasol iddi. Ond pan ddelo y Sabboth, dywedant, ‘Cawsom ddigon ar fasnach trwy yr holl wythnos; yn awr gadewch i ni gael yr efengyl fendigedig.’

“A rhaid i’r gweinidog gyfyngu ei hun i ‘Grist, a hwnw wedi ei groeshoelio.’ Rhaid iddo beidio dywedyd un gair am i gariad at Dduw a dyn gael ei ddangos yn mhob ymdriniaeth â masnach, oblegyd yr *efengyl* ddylai efe bregethu. Rhaid iddo beidio cynghori pobl i fod yn gymhedrol, oblegid yr *efengyl* ddylai efe bregethu. Rhaid iddo beidio pregethu cyfiawnder, purdeb, a dynoliaeth, oblegyd yr efengyl ddylai efe bregethu.”

Ni ellir dysgwyl trefn na gwir lwyddiant mewn cymdeithas nes delo y cyffredin i gofio a gweithio allan egwyddorion mawrion crefydd yn holl orchwylion a galwedigaethau bywyd, yn yr wythnos, yn gystal ag mewn cyflawniadau crefyddol ar y Sabboth. Gwnelai ystyriaeth priodol o hyn atal llygredigaeth, a thwyll, ac felly effeithio newidiad bendigedig yn nghyflwr ein gwlad. Mae *ymarferiadau* crefyddwyr yn dylanwadu yn llawer mwy grymus nac y gwna eu geiriau. Llefara y Gair dwyfol mewn iaith gref iawn yn erbyn y drygau a nodwyd, ac yn erbyn anystyriaeth a rhyfyg. “O herwydd bod digofaint, gochel rhag

iddo dy gymeryd di ymaith â'i ddyrnod," Job xxxvi. 18. "Wele, gorwynt yr Arglwydd yn myned allan mewn digter, corwynt parhaus; ar ben annuwiolion yr erys," Jer. xxx. 23.

Edrychwn ar y cam mawr a wna miloedd â'u cyfansoddiadau, eu iechyd, a'u cymeriadau, trwy gweryla ac ymladd. Gwrandawn ar wrthgiliwr, neu ryw un yn cael ei ddwyn ato ei hun am y waith gyntaf, cawn fod ei feddwl mewn gwasgfa a chaledi. Ond deawn i ymyl ambell ddyn annuwiol pan yn marw, a'i gydwybod wedi deffroi ychydig. Mae yr ymadrëddion cryfaf yn rhy weinïon i osod allan y filfed ran o'r dychryn a leinw ei fynwes wrth edrych yn ol ar fywyd o angof o Dduw, anufydd-dod i'w orchymynion santaid, diofalweh am ei unig enaid, yr hwn sydd yn fwy ei werth nâ'r holl fyd; a'i wrthodiad o'r Iachawdwr mawr, yr hwn, yn y modd taeraf, a gynnygiwyd iddo yn yr erengyl. Dywedai Paul, "Yr ydym ni yn genhadau dros Grist, megys pe byddai Duw yn deisyf arnoch trwom ni: yr ydym yn erfyn dros Grist, Cymmoder chwi â Duw," 2 Cor. v. 20. Rhwygir ei fynwes wrth gofio am hyn, pan "na byddo aberth dros bechodau wedi ei adael mwyach," ac na byddo gobaith i gynnal yr ysbryd crynedig; "eithr rhyw ddysgwyl ofnadwy am farnedigaeth, ac angerdd tân, yr hwn a ddifa y gwrthwynebwyr," Heb. x. 26, 27. Bydd miloedd, pan yn syrthio i

drueni, yn synu wrth feddwl am eu hynfydrwydd yn "caru y tywyllwch yn fwy nâ'r goleuni," ac yn "dewis angeu o flaen bywyd;" "Os gwatwarwr fyddi, tydi dy hun a'i dygi,"

2. *I'n cefnogi yn ffordd rhinwedd.* Mae bod yn rhinweddol nid yn unig yn *ddyledswydd*, ond yn *faint* fawr. Mae rhinwedd yn wobwr iddi ei hun. Mae rhai wedi dwyn "pwys y dydd a'r gwres" gyda gwaith Duw, a "dyoddef adfyd" gyda'i bobl; ond gwnelai eu Meistr grasol iddynt "orfoleddu mewn gorthrymderau." Mae efe yn Feistr tyner, a gofalus am ei weithwyr ffyddlon. "Efe a edwyn ein defnydd ni; cofia mai llwch ydym." Mae ei waith yn anrhydeddus ac yn hyfryd. Nid yw "yn anghofio gwaith a llafurus gariad" ei eiddo, Heb. vi. 10. Ni chaiff "profedigaeth ond un ddynol, ymaffyd ynddynt; ac efe a wna gyda'r demtasiwn ddiangfa' hefyd, fel y gallont ei ddwyn, 1 Cor. x. 13. Dywed wrthynt, "Byddwch sier, a diymod, a helaethion yn ngwaith yr Arglwydd yn wastadol; a chwi yn gwybod nad yw eich llafur chwi yn ofer yn yr Arglwydd," 1 Cor. xv. 58. "Bydd ffyddlon hyd angeu, ac mi a roddaf i ti goron y bywyd."

Mae Duw wedi bod mor dda at ei bobl, fel y mae ei wasanaethwyr yn teimlo yr ymddiried mwyaf ynddo; "Duw sydd noddfa a nerth i ni, cymorth hawdd ei gael mewn cyfyngder. Am hyny nid ofnwn pe symudai'r ddaear, a phe

treiglid y mynyddoedd i ganol y môr: er rhuo a therfysgu o'i ddyfroedd, er crynu o'r mynyddoedd gan ei ymchwydd ef," Sal. xlv. 1—3. "Er i'r ffigysbren na flodeuo, ac na byddo ffrwyth ar y gwinwydd; gwaith yr olewydd a balla, a'r meusydd ni roddant fwyd; torir ymaith y praidd o'r gorlan, ac ni bydd eidion yn eu beudai: eto mi a lawenychaf yn yr Arglwydd; byddaf hyfryd yn Nuw fy iachawdwriaeth," Hab. iii. 17, 18. Penderfynai yr Apostolion a'r cristionogion cyntefig, ei wasanaethu ar berygl colli eu bywydau, ac "ni charent eu heinioes hyd angeu," Dat. xii. 11. Yn ffordd santeiddrwydd ceir mynwes dawl a chysurus; rhydd Duw ynddi "lawenydd mwy nâ'r amser yr amlhaodd yd a gwin" y rhai annuwiol. Priodol iawn y dywedai Solomon, "Penaf peth yw doethineb (crefydd)—Gwerthfawroch yw hi na gemau; nid oes dim dymunol cyffelyb iddi." "Os doeth fyddi, doeth fyddi i ti dy hun." Ddarllenydd, deffro; a chymer afael yn y bywyd tragywyddol.

O! fy enaid, chwilia 'n fanol
 Ar ba beth y mae dy fryd;
 Yna gofyn, A wna hwnw
 Les i ti mewn bythol fyd?
 Os na ddeil pan drengo natur,
 Rhyw beth gwell cais yn ei le;
 Dewis Grist a gorphwys arno,
 Digon fydd holl oesau'r ne'.

PERYGLON NEILLDUOL POBL IEUAINC.

“Edryched dy lygaid yn uniawn; ac edryched dy am-rantau yn uniawn o’th flaen. Ystyria lwybr dy draed: a threfner dy holl ffyrdd yn uniawn. Na thro ar y llaw ddehau nac ar y llaw aswy; symud dy droed oddi wrth ddrygioni,” *Diar.* iv. 25—7.

DENGYS ein Llywydd tyner ofal mawr am bob creadur byw: am anifeiliaid y maes, pysgod y môr, ac ehediaid yr awyr, ac hyd yn nod y pryfed mân a ymlusgant yn y llwch. “Egyr ei law, a diwalla bob peth byw â’i ewyllys da.” Ond gan fod dynolryw yn ddosparth uwch yn nghlorian bodolaeth, mae yn gofalu yn neillduol iawn am y rhai hyn—am bob dosparth o honynt; yn mhob oes ac yn mhob hinsawdd. Er y dengys ofal tadol am bawb o deulu dyn, amlyga ofal nodedig am bobl ieuaine; yr hyn a brofa eu bod yn werth-fawr yn ei olwg, ei fod yn dymuno yn dda iddynt, ac yn awyddus am iddynt fod yn ddedwydd yn awr ac am byth. Gallwn weled hyn, nid yn unig yn ei waith yn eu diogelu, yn rhoddi cynrychion y ddaear at eu gwasanaeth, yn mysg y rhai y mae prydferthion fyrrdd er eu difyru a’u denu i feddwl yn barchus am dano, ond hefyd yn ei waith yn gosod yn eglur o’u blaen y peryglon y maent yn agored iddynt, fel y gallont eu gochel-yd; a’r rhinweddau y dylent ymdrechu eu diogelu

a'u mheithrin er cael cydwybod dawel, a mynwes gysurus.

Gwrandewch, ieuenctyd, lais ein Duw,
Ac wrth ei air ymdrechweh fyw;
Gwna ffordd ei air eich tywys chwi,
I'r nefoedd ogoneddus fry.

Gan eu bod yn fodau rhesymol, mae yn eu trin fel y cyfryw; yn eu hannerch fel creaduriaid yn berchen rheswm; yr hwn y mae angen iddynt ei weithredu. Mae manylwch y cyfarwyddiadau cynwysedig yn yr adnodau sydd o flaen y llinellau hyn, yn awgrymu fod llawer o bethau wrth ymylau eu ffordd trwy byd, ag y mae perygl iddynt dynu eu sylw. Mae ffosydd dyfnion, ar y naill law, a chlogwyni erchyll ar y llall; byddai myned i'r blaenaf, neu syrthio dros yr olaf, yn niweidiol, os nid yn angeuol. Caredigrwydd mawr yn ein Duw da yw rhoddi meibion a merched ar eu gocheliad rhagddynt. Mae yn llawer hawddach cadw rhag drwg, nac ymddadrus o'i afaelion. Mae ambell gwymyp yn nechreu yr oes, wedi peri poen i rai trwy eu holl fywyd.

Gan hyny, mae yr Hollwybodol Dduw, yr hwn sydd yn gweled y diwedd o'r dechreuad, ac yn gweled pob peth fel y mae, yn rhoddi cyfarwyddiadau manol a phwrpasol i ni, ac yn galw sylw neillduol atynt, "Edryched dy lygaid yn uniawn: ac edryched dy amrantau yn union o'th flaen."

Cadw dy olwg at y nôd y dylit gyrchu ato. Meddwl yn ddifrifol am amcan mawr bywyd; paid a goddef i dy sylw gael ei droi oddiwrtho at bethau ereill—at bethau anmherthynasol, nes dy droi o’th ffordd. Gweli lawer o bethau dengar yr olwg arnynt; ond gochel gymeryd dy dwyllo ganddynt. “Ystyria lwybr dy draed;” ymdrecha ddeall pa fodd y dylit rodio—pa fodd y dylit weithredu, “A threfna dy holl ffyrdd yn uniawn.” Gochel wŷro oddiar ffordd dyledswydd; paid a throi i un tu. Gofala fod pob cam a roddech, yn dy ddwyn yn nes at dy nôd. Neu, gofala fod dy holl weithrediadau yn tueddu i ddiogelu dybenion mawrion dy fodolaeth. “Symud dy droed oddiwrth ddrygioni;” paid a chellwair â phrofedigaethau, a gochel ymollwng i bechod. Teilynga y cynghorion dwysion hyn sylw pawb, ond yn enwedig ieuenctyd. Sylwn yn awr ar rai o

BERYGLON POBL IEUAINC.

1. *Mae y natur ddynol, fel y mae dan y cwmp, yn llygredig.* Nid yw yn awr yr hyn oedd yn ei chreadigaeth. Bu yn bur, ar ddelw Duw; ond yn awr mae yn ddirywiedig: mae dyn heb “fân glân na chyfan arno.” Dywed Paul, yr hwn a ddysgasid gan Ysbryd Duw i adnabod ei galon, “Mi a wn nad oes ynof fi, hyny yw yn fy nghnawd i, ddim da yn trigo.” A dywed yr Hollwybodol ei hun, fod “meddylfryd calon dyn yn unig yn

ddrygionus bob amser." Teimla pob cristion ystyriol fod ynddo "galon ddrwg anghrediniaeth, yn ymadael oddiwrth y Duw byw." O herwydd y llygredigaeth nerthol hwn, mae meibion a merched ieuainc mewn perygl mawr a gwastadol, i gael eu tynu oddiar lwybr diogel a hyfryd dyledswydd.

(1.) *Mae y llygredigaeth hwn yn drwyadl.* Nid rhyw nychdod wedi ymaflyd mewn rhyw ran o ddyn ydyw; mae wedi dylanwadu ar yr enaid yn ei holl gyneddfau. Mae *deall* dyn "wedi tywyllu, ac mae wedi ymddieithrio oddiwrth fuchedd Dduw, trwy yr anwybodaeth sydd ynddo, trwy ddallineb ei galon," Ephes. iv. 18. Mae y *serch* wedi myned yn gnawdol a daearol, fel y mae "yn caru melus-chwant yn fwy nac yn caru Duw." Mae yr *ewyllys* yn gyndyn, fel y mae dyn yn "gwrthod dychwelyd;" "ni fyn ddyfod" at Grist "fel y caffo fywyd." Mae y *gydwybod* yn gysglyd a marwaidd; gadawa ddyn i "gyflawni pob pechod yn un chwant." Mae dyn wedi myned yn esgeulus, nid yw yn dâl pethau Duw yn ei *gof*, ond ymddyga atynt fel pethau dyeithr—pethau nad oes a fyno efe â hwynt.

(2.) *Mae yn hen iawn.* Mae afiechyd corphorol, os caiff amser i ledu trwy yr aelodau, ac yn enwedig y rhanau mewnol, yn myned yn beryglus, ac anhawdd iawn ei symud. Mae pechod wedi cael oesau lawer i wenwyno dynoliaeth; ac mae llyg-

redigaeth pob oes yn chwanegu at natur ysol pechod. Mae pechod yn glefyd cenedlaethol: mae wedi hir fyw yn nheulu dyn.

(3.) *Mae yn glefyd cyndyn iawn.* Mae ei fod yn hen yn ei wneuthur felly. Perthyna i gorph dyn rai clefydau anhawdd iawn i'w gorchfygu; ac mae rhai yn anfeddyginiaethol. Mae pechod yn glefyd nad all dyfais, medrusrwydd, nac ymdrech dynol ei drechu. Deil ei afael yn ei ysglyfaeth yn wyneb oerder gauaf siomedigaethau, croesau, cystuddiau, a barnedigaethau; nid ymedy er tynerwch a phrydferthwch gwanwyn dymunol, na gwres hâf iechyd a llwyddiant. Er i "gnawd a chalon ballu," yn nyddiau blinion henaïnt, ceir fod pechod yn aros yn gryf a bywiog.

Nid rhyfedd gan hyny fod ein Tad tyner, yn rhybuddio ieuenctyd mor fynych a manol i ofalu am eu camrau trwy y byd. O herwydd pa beth bynag fyddo eu galwedigaeth, pa le bynag y byddont, gartref neu oddicartref, wrthynt eu hunain neu mewn cyfeillach, dygant o'u mewn lygredigaeth ag sydd yn eu rhoddi yn agored i ymosodiadau y gelyn: maent fel y mae defnydd cyneuo! yn barod i dân. Nid yr un nwyd lygredig sydd yn meistroli ac yn tori allan yn mhawb. Ymdreched meibion a merched ieuainc adnabod eu hunain, er gwybod pa "bechod sydd fwyaf parod i'w hamgylchu," a darostwng cynhyrfiadau cyn-
taf llygredd yn eu calonau. Cynydda a lleda os

caiff ei ffordd. Rhydd gwahanol amgylchiadau fantais iddynt adnabod drwg eu calonau, ac i weled yn mha ffordd y mae yn fwyaf tebyg i dori allan. Ond sylwi ar hyn bydd genym fantais werthfawr i'w wrthwynebu.

Dyfeisiodd dynion lawer dull i orchfygu llygredd, and maent wedi troi allan yn aneffeithiol. Nid yw ymptydiau a phenydau eglwys Rhufain, wedi ateb y dyben. Dychymyga Pabyddion nychu llygredd trwy ymneillduo o fysg dynion, i fynachlogydd a gwryfydai. Ymgadwant o gyfeillach y werin, nid ymyrant ag anhawsderau masnach a gwahanol alwedigaethau ereill. Mewn modd angharedig ac annheg gadawant y rhanau ereill o'r teulu dynol i fyned trwy bob caledwaith, nid yn unig er cynal eu hunain, ond hefyd er cynal y segurwyr hyn. Ond cawn fod llygredd yn byw yno, ac weithiau yn tori allan fel mynydd tanllyd a fyddo wedi bod yn hir yn llonydd.

Ond, er hyn, na ddigalonwn: "yr hyn sydd anmhosibl gyda dynion, sydd bosibl gyda Duw." Mae efe wedi anfon ei Fab i'r byd. Trwy ei farwolaeth mae wedi agor ffordd i'r Ysbryd Glân ddyfod i "gymeryd o'i eiddo"—i adnewyddu ein natur; i gynhyrfu dyn i godi yn ei erbyn ei hun; i ymdrechu yn erbyn pechod, trwy nerth gras, nes ei lwyr orchfygu. Ieuenctyd anwyl, ystyr-iwch nerth eich llygredd, ac ymbiliwch am gymorth dwyfol i'w farweiddio a'i drechu. Mae

genym “Waredwr cryf; Arglwydd y lluoedd yw ei enw.” Edrychwch ato am ymgeledd, pwyswch arno, a byddwch yn y diwedd yn fuddugoliaethus ar eich holl lygredigaethau.

2. *Maent yn cael eu cylchynu gan lawer o brofedigaethau cryfion.* Nid ydym yma yn golygu cyfyngderau y fath ag a ddyoddefodd y cristionogion cyntefig, a llawer o’n tadau yn y wlad hon gynt, a’r cyfryw ag y mae rhai yn ddyoddef yn awr, o herwydd eu crefydd.

Hyderwn na chaiff neb o ddarllenwyr y llyfr hwn eu galw i fyned trwy y cyfryw drallodau. Ond golygwn yn awr y profedigaethau ag y mae ieuenctyd, yn enwedig, yn gyffredin yn eu cyfarfod o herwydd sefyllfa pethau yn ein gwlad. Mae y boblogaeth yn amlhau yn gyflym. Dwg hyn feibion a merched yn fynych i gyfarfyddiad â’u gilydd, ac ag ereill y rhai nad yw eu cyfeillach o un fantais i rinwedd, ond yn hytrach yn anfantais. Mae cyfleusderau i gael diodydd cryfion, yn aml iawn yn mhob ardal boblog. Ystyria llawer fod cymeryd gwydraid yn awr ac eilwaith o wirod, yn beth anrhydeddus, ac adfywiol i’r cyfansoddiad. Barnant hefyd fod llosgi *cigar* ar hyd heolydd yn beth a ddyrchafa ddyn; a meddyliant fod rhinweddau lawer yn perthyn i’r arferiad o’r bibell, a’u bod yn cael mwynhad sylweddol iawn wrth ei defnyddio.

Rhoddir bri mawr hefyd ar wisgoedd gwyach-

ion; a dygir i arferiad ddulliau dyeithr iawn gyda'r gwisgoedd newyddion hyn. Mae llawer o'n ieuencyd mor weinion a barnu na chant eu hystyried yn weddus eu golwg yn mysg cynnull-eidfa heb ddilyn y cyfryw ddulliau. Ac, er galar, mae ambell un mor ysgafn a gwan, a bychanu rhai cryfach eu penau nac ef ei hun am beidio dilyn yr arferion gwaelion hyn. Wrth y cyfryw dywedwn, Byddwch yn dawel, gyfeillion anwyl, gwna gweddeidd-dra ddiogelu parch i chwi gyda'r call a'r pwylllog yn mhob man, a phob amser.

Dywedai yr enwog Baxter, "Nid yw y cristion cryfaf yn ddiogel yn mysg achlysuron i bechod. Ychydig yw rhif y rhai a ddinystir gan ddrygau *mawrion*. Y rhai a *ymddangosant yn fychain*, ac a ymlusgant i'r meddwl heb achlysuru un braw, ac felly a gant fantais i gymeryd meddiant o'r galon heb ddeffroi y gydwybod, yw rhai mwyaf peryglus." Ieuencyd, ystyriwch hyn. Mae "y llwynogod ieuainc yn difa'r egin grawn" yn mhob oes a gwlad. Ymgedwch o le y brofedigaeth—rhag pob achlysur i bechod—rhag y pethau a weloch yn niweidio ac yn dinystrio ereill o'ch cylch. Gochelwch hyderu yn eich grym eich hunain, eich doethineb, a'ch dull cyffredin.

Gall llygredigaeth fod yn y galon, weithiau, fel tân dan ludw, oddiwrth yr hwn nid oes dim mŵg i'w weled, nac fawr gwres i'w deimlo; ac eto gall fod yno ddigon o dân i losgi dinas. Tybia can-

noedd nad oes yn eu calonau hwy, braidd, ddim drwg; meddylant yn uchel am danynt eu hunain. Nid oes ganddynt un dychymyg am y dyfnder o ddrygioni a orwedd yn eu mynwesau, yr hwn, ddim ond iddo gael achlysur manteisiol, a dŷr allan er syndod i bawb o amgyleh, ac, efallai, er syndod mwy i'r dynion hyn eu hunain.

Pan wylai y prophwyd Eliseus wrth ymddyddan â Hazael, ac y dywedodd wrtho am y "drwg a wnelai efe i feibion Israel," sef, "llosgi eu hamddiffynfäoedd â thân, lladd eu gwyr ieuainc â'r cleddyf, pwyo eu plant, a rhwygo eu gwragedd beichiogion. Hazael a ddywedodd, Pa beth! Ai ei yw dy was fel y gwnelai efe y mawr beth hyn?" 2 Bren. viii. 12, 13. Arswydai wrth glywed y prophwyd yn dywedyd y cyfryw beth. Nid allai letya y meddwl y buasai efe yn ymddwyn fel hyn yn fwy tebyg i fwystfil rheibus nac i greadur rhesymol. Ond daeth y dyn hwn, wedi iddo gael ei wneuthur yn frenin ar Syria, yn alluog i gyflawni yr holl erchylldra hwn! Mae cannoedd wedi hyny, *yn wyneb profedigaeth*, wedi ymddwyn yn wahanol i'w bwriadau yn yr amser blaenorol. Teimlai Pedr yn benderfynol i fod yn ffyddlon hyd anguen dros ei Athraw bendigedig, pan yn dywedyd "Pe gorfyddai i mi farw gyda thi, ni'th wadaf ddim," ond yn wyneb profedigaeth fechan, ciliodd ei holl ddewrder, ac aeth ei galon fel dwfr.

Gwyr Satan yn dda na lwydda yr un brofedigaeth gyda phawb. Ymdrecha hudo y diddysg i orwedd yn dawel mewn segurdod; a llwydda gyda miloedd yn ei amcan nes y maent yn pydru mewn diogi, esgeulusdra, a llygredigaeth. Gwna a allo i gynhyrfu y dysgedig, y doniol, a'r dylanwadol, i ymchwyddo mewn balchder. Dyn poeth a chynes ei dymer, gwna ei oreu i'w gynhyrfu i eithafion anmhriodol. Dywed y Parch. Henry Ward Beecher, "Mae dyn mewn nwydau poethion, fel canwyll mewn canwyllbren poeth, yr hon sydd yn llosgi mewn un pen, ac yn toddi yn y llall." Nid rhyfedd i'n Iachawdwr caredig ddywedyd wrth ei ddysgyblon, "Yr hyn yr wyf yn ei ddywedyd wrthyh chwi, yr wyf yn ei ddywedyd wrth bawb, Gwyliwch." Mewn trefn i ni allu byw i ateb dyben da, ymbartöwn oll i gyfarfod â phrofedigaethau, a phenderfynwn fyw ar dir crefydd.

Nid yw ein Duw doeth yn gweled yn briodol ein cysgodi rhag pob awel a thymestl, na'n diogelu rhag pob cyfyngder. Mae yn rhoddi cyfleusdra i ni weithredu grasau hanfodol crefydd, er mwyn eu cryfhau, dangos pa beth a allant ei ddal a'i wneuthur. Ewyllysia ein gwneuthur yn gedryn a sefydlog, ac felly goddefa i brofedigaethau ymosod arnom. Ond mae yn dyner a thadod iawn yn ein rhybuddio cyn eu dyfod, fel y gallom ymbarotoi i'w gwrthsefyll a'u gorchfygu.

Cofiwch, ieuenctyd bywiog a siriol, yr ydych yn byw yn y byd "lle mae Satan yn trigo, a chanddo lid mawr" at burdeb, a dedwyddwch dyn. Mae yn llunio ei brofedigaethau gyda y gofal a'r cyfrwysdra mwyaf, i ateb pob oed, pob sefyllfa, ac ansawdd a throad pob meddwl. Mae yn "cynllwyn" yn ein herbyn. "Nid yw ein hymdrech ni yn erbyn gwaed a chnawd, ond yn erbyn tywysogaethau, yn erbyn awdurdodau, yn erbyn bydol-lywiawdwyr tywyllwch y byd hwn, yn erbyn drygau ysbrydol yn y nefolion leoedd," Ephes. vi. 12. "Mae eich gwrthwynebwr diafol, megys llew rhuadwy, yn rhodio oddi amgylch, gan geisio y neb a allo ei lynu," 1 Pedr v. 8. Gan hynny "Gwisgwch holl arfogaeth Duw, fel y galloch sefyll" yn fuddugol yn ei erbyn. Gwel Ephes. vi. 11—18.

Pan ymgynygio rhyw beth dyeithr, amheus yn ei natur, sefwch ar eich gwyliadwriaeth, a gofynwch cyn ei roesawi, A ydyw y peth a gynygir i'm sylw yn briodol *ynddo ei hun*? Os ydyw felly, A ydyw yn briodol i *mi*? A ydyw yn gweddu i *mi yn awr*? Yn mhob amgylchiad dyrus, ystyriwch yn ddifrifol y pwys o "ymnerthu yn yr Arglwydd, ac yn nghadernid ei allu ef." Try llawer hen gristion at ei Dduw da, a dywed, "Fy nghymorth fuost; na âd fi, ac na wrthod fi, O Dduw fy iachawdwriaeth," Sal. xxvii. 9.

3. *Mae llawer o'r profedigaethau hyn, yn hudoliaethus iawn, ac yn ymddangos yn hollol ddiniwed.* Dichon na bydd yr hyn a gynygir i'r meddwl, ynddo ei hunan, yn *bechadurus*. Ond wedi cymeryd un cam tua'r ymyl, bydd yn hawddach cymeryd un arall. Mae llawer, trwy fyned i ymyl y ffordd, wedi myned drosodd, a dryllio eu hesgyrn. Gocheler pob lle peryglus, a chyfeillach lygredig. Trwy esgeuluso, hyn, cafodd miloedd archollion na iachäwyd yn hollol tra buont ar y ddaear.

Mae gwychder a chyfoeth bydol yn bethau dengar a hudoliaethus iawn. Gallai dyn feddwl y byddai y pethau hyn yn fanteisiol neillduol iddo i fod yn ddefnyddiol yn mysg ei gyddynion. Hudir amrywiol, yn fynych, er eu cyrhaedd, i arferyd moddion anmhriodol a gwaelion. Gwelwn rai a fagwyd yn mysg Anghydffurfwyr, yn mysg y rhai y cawsant agos yr holl wybodaeth am grefydd ag a feddant; yn nghyfeillach y rhai y teimlasant raddau o'i grym; trwy y rhai y cawsant fanteision dysgeidiaeth; a chyfleusdra i gyrhaedd ychydig o gyfoeth a dylanwad, o ganlyniad yn cael eu codi i swyddi o anrhyddedd ac elw mewn trefi, dinasoedd, a Senedd ein teyrnas. Er clod i'w penau a'u calonau, mae rhai o'r cyfryw wedi glynu wrth eu hegwyddorion cyn-tefig, a'r enwad crefyddol a ofalai am danynt pan yn cychwyn yn y byd, ac a ddysgasant iddynt "yr

egwyddorion sydd yn dechreu rhai yn Nghrist." Maent yn parhau i deimlo yn gysurus yn eglwysi eu tadau, yn mysg eu hen gyfeillion gyda y rhai gynt "y cerddasant i dŷ Dduw, mewn sain cân a moliant, fel tyrfa yn cadw gwyl," Sal. xlii. 4. Meddant radd o ysbryd Moses. Edrychant ar bethau yn yr un modd, a "dewisant oddef adfyd"—anfanteision bydol, os bydd raid, gyda'r Anghydfurfwyr, yn hytrach na thori eu perthynas â'r enwad ymneillduol y perthynant iddo, a thrwy hyny fwrw gradd o anfri arno, a'i wanhau, heb un rheswm dros ymadael ond diogelu gwenau ychydig o gyfoethogion a ddichon fod yn eu hymyl.

Ond ymollynga ereill i'r brofedigaeth, ac felly dangosant ddiffyg ystyriaeth o gyfiawnder, a gofal am gysondeb. Yr *Upstarts* hyn, mewn gwirionedd, sydd yn cael lleiaf o dawelwch yn eu mynwesau, a lleiaf o wir barch yn mysg pobl synwrol, y rhai y mae eu barn o ryw werth, ac felly tâl tlawd iawn a gânt, wedi y cwbl, am newid eu lle a'u pobl, ac aberthu eu hegwyddorion. Sorod cymdeithas yw y rhai hyn, nid oes fawr achos galaru am eu colli, nac achos llawenhau am eu cael. Maent yn annhebyg iawn i'r Puritaniaid dewrion gynt, y rhai, yn amser erledigaeth, a ddewisasant ymadael nid yn unig â'u cyfoeth a'u mhawredd bydol, ond hefyd â'u holl fywioliaethau, er mwyn eu hegwyddorion. Blant rhieni cyfoethog yn mysg Anghydfurfwyr—mae llawer o

honoch yn ein gwlad, peidiwch a diraddio eich hunain trwy ymadael â'r enwad crefyddol sydd wedi eich magu a'ch ymgeleddu, a myned i'r Eglwys Wladol, mewn gobaith am fwy o barch a rhwysg bydol. Gellir dysgwyl fod ein ieuenctyd, erbyn hyn, yn gallach nac y gwnant hyny. Mae yn bryd fod enwad cyfoethog a pharchus fel Eglwys waddoledig Lloegr, yn cynal ei hunan, yn lle diraddio *Cristionogaeth trwy orfodi pobl i gynnal ffurf o addoliad nad ydynt yn gymeradwyo, nac yn derbyn un budd oddiwrtho. Yn enwedig rhai ydynt yn perthyn i enwadau ereill, yn codi eu haddoldai, yn eu hadgyweirio, ac yn cynal y weinidogaeth yn y lleoedd hyn, ar yr egwyddor wirfoddol, heblaw cyfranu miloedd lawer o bunau yn flynyddol at sefydliadau crefyddol a dyngarol.*

Mae y dynion teilwng a gweithgar hyn, wrth wneuthur felly, yn *teimlo* dylanwad Cristionogaeth, ac yn *mwynhau* ei bendithion. Hyny sydd yn rhoddi grym iddynt i ymdrechu fel y gwnant. Byddai gwneuthur yr un peth yn iechyd a grym i ysbrydoedd cyfeillion yr Eglwys Wladol. Mae yn syndod na welent hwy, fel y gwel eu cyfeillion Ymneillduol, y priodoldeb o ryddhau crefydd oddiwrth y llywodraeth. Tra y byddont yn *derbyn tâl* oddiwrth y llywodraeth, rhaid iddynt blygu i gymeryd eu llywodraethu, a'u caethiwo gan y llywodraeth. Darparodd Duw gyfoeth a mawredd can mil rhagorach nac eiddo y byd hwn

ar gyfer y rhai sydd yn ffyddlon dros ei achos mawr. Mae hefyd yn eu cymeryd ato ei hun i wlad ag y mae ei hinsawdd yn iachus, ei chyn-yrch yn doreithiog ac addas i angen ei phreswyl-wyr, y rhai a wisgir â ieuenctyd tragwyddol. Gwlad na fachluda ei haul byth."

Fe wna ei hawyr pur, o hyd,
Fywhau y galon, lloni'r bryd;
Tywynna Haul Cyfiawnder gwir,
Byth dros holl barthau'r hyfryd dir.

Ac ni bydd cwmwl unrhyw bryd,
Yn t'wyllu nèn y nefol fyd;
Ceir llewyrch haul, a bythol hâf,
Trwy'r wlad sydd well, sef nef fy Nâf.

4. *Mae pobl ieuaing yn dueddol i fod yn ddiotal ac esgeulus.* Teimlant eu hunain yn fywiog a chryfion; mae eu hysbrydoedd yn wrol. Mae y cwbl o'u cylch mewn cyffroad—gwelant lawer yn eu hymyl yn esgeulus, clywant lawer o ymddyddan a duedda i'w gwneuthur hwythau felly. Edrychwn o'n hamgylch, a darllenwn hanes bywydau personau cyhoeddus, cawn fod y cyffredinolrwydd o bobl ieuaing yn ddiotal iawn. Treuliant lawer o flynyddau mewn oferedd. Pan fyddo rhyw gyfaill crefyddol yn rhoddi gair o gyngor er eu sobri, dywed ambell un, "*I do not care.*" "Ni waeth genyf fi." "Mae digon o amser eto yn ol," &c. Heb feddwl fawr am eiriau

pwysig Solomon, "Cofia y geilw Duw di i farn am hyn oll." Miloedd, wedi dyfod i ganol oed a henaint, a deimlant ing meddwl o herwydd esgeulusdra yn more eu hoes.

Yn y diofalwch hwn â llawer i gellwair â llygredigaeth, nes ymollwng i "fyw yn ol y cnawd," heb geisio dedwyddwch uwch na phorthi eu nwydau anifeilaidd. Ceir rhai a wnant fel hyn nid yn unig yn mysg paganiaid anwybodus, ond hefyd yn mhlith rhai yn byw yn ngoleuni Cristionogaeth. Hawdd gwybod beth fydd diwedd y dosparth hwn, os na wnant arafu a diwygio yn fuan. Pa fwyaf a borthir ar nwydau llygredig, mwyaf oll a ofynant am gael eu porthi. Nid oes digoni arnynt. Mae y rhai sydd yn byw fel hyn, yn "gwario arian am yr hyn nid yw fara, a'u llafur am yr hyn nid yw yn digoni." "Ymborthi ar ludw y maent; mae calon siomedig yn eu gwyrddroi." Trueni fod neb yn byw fel hyn, tra y gallant gael eu "digoni a brasder tŷ Dduw, a'u diodi ag afon ei hyfrydwch."

5. *Mae mantais fawr gan bethau presenol a gweledig, yn y tymhor hwn, i wneuthur argraph ar y meddwl.* Ni allai y mab afradlon aros ychydig am ei ran, ond mynai hi yn fuan. Trwy eu hystyried, yn bwyllog a difrifol, y gwna pethau ysbrydol ac anweledig argraph ar y meddwl. Darllenwn am ryw rai nad oeddynt wedi "derbyn yr addewidion, ond o bell eu gweled," ag

oeddynt, trwy ddylanwad yr ystyriaeth hwn, yn "credu, a chyfarch, a chyfaddef mai dyeithriaid a phererinion oeddynt ar y ddaear," Heb. xi. 13. Ieuenctyd anwyl, pwyllwch, ystyriwch fod "dull y byd hwn yn myned heibio"—edrychwch i'r tu hwnt iddo, ar y daioni gogoneddus a ddarparodd Duw yn ngolud ei drugaredd i'r rhai a'i hofnant. Mae yr amaethwr, ar ol hau, yn dysgwyl dros fisoedd yn amyneddgar am ei gnwd. "Hauwyd goleuni i'r cyfiawn, a llawenydd i'r rhai uniawn o galon," Sal. xcvii. 11. Ymdrech-wch wneuthur fel y gwnaeth Moses, yr hwn "a ymwrolodd fel un yn gweled yr anweledig." Gwna hyn eich cynorthwyo i ffurfio barn gywir am bethau presenol a phethau i ddyfod, a dâl rhag cael eich dallu a'ch hudo gan olwg ddengar a thwyllodrus llawer o bethau amser. Mae "golud parhaus" a sylweddol i'w gael.

6. *Hydera ieuenctyd, yn gyffredin, fod amser maith o'u blaen.* Ond iddynt edrych ychydig o'u cylch, gwelant eu bod mewn perygl i gamgy-meryd yn hyn: ychydig iawn yn awr sydd yn gweled hen ddyddiau. Mae rhan fawr o blant dynion yn marw yn eu babandod. Cyfeiria angeu ei saethau yn barhaus at y gweddill. Mae y rhesi o hyd yn myned yn deneuach deneuach, fel mae yr ychydig a adewir i weled henaint, yn ychydig iawn, a rhaid i'r saethau eu cyrhaedd hwythau yn fuan. Nid diogel oedi unrhyw beth

o bwys, yn enwedig mater mawr enaid. Darllenwch hanes Joseph, mab Jacob. Trodd hwn allan yn fachgen da, “yn ofni Duw ac yn cilio oddiwrth ddrygioni.” Er i’r llencyn rhagorol hwn, wrth weithio allan ei egwydderion da, ddwyn ei hunan i gyfyngder a dirmyg dros ryw amser, daeth yn y llwybr hwnw i fod yn Llywydd ar holl wlad yr Aipht—ystordy yd y gwledydd yn yr oes hono. Mae genym hanes am un arall o gymeriad gwa-hanol, Absalom, mab Dafydd. Mab i ddyn da ond yn fachgen drwg—bachgen a gamddefnyddiodd dynerwch ei dad. Tebygol i’w dad ymddwyn ato ef fel yr ymddygasai at Adoniah, yr hwn “nid anfoddlonasai efe yn ei ddyddiau, gan ddywedyd, Paham y gwnaethost fel hyn?” 1 Bren. i. 6. Trodd hwn allan yn llygredig iawn, a chododd yn erbyn ei dad, yr hyn sydd eithafion creulondeb. Ond dilynwn ef i weled ei ddiwedd: cawn ef yn mhen ychydig yn ngrog wrth goeden gerfydd gwallt ei ben; brathwyd ef yno fel y bu farw, ac yna tafwyd ei gelain ef ar y ddaear, gyda dirmyg, a bwriwyd carnedd o gerig arni. “Yr hyn a hauo dyn, hyny hefyd a fed efe.”

Geilw hyn oll ar ieuenctyd i ymaflyd, o ddifrif, yn ngwaith mawr bywyd, yn dymhorol ac yn ysbrydol. Mae gwybodaeth, rhinwedd, a chrefydd, yn gofyn ac yn teilyngu sylw dioed. Cawn fod agos pawb ag a fu yn enwog fel gwladgarwyr, mewn celfyddydau, ac yn enwedig yn y

weinidogaeth efengylaidd, wedi deffroi yn more eu hoes. Rhai felly oedd Watts, Doddridge, Matthew Henry, a llawer o'n duwinyddion diweddarach. Y bore yw y rhan oreu o'r dydd; tymhor ieuenctyd yw y rhan oreu o einioes. Yr oedd ein Gwardwr bendigedig yn enwog *yn more* ei oes.

Cyn dechreu ar unrhyw beth o bwys, gofynwch, A ydyw hyn yn ol meddwl Duw? A ydyw yn debyg o derfynu yn dda? Ymofynwch yn fanol beth yw eich rhan dragywyddol yn debyg o fod. "Yr hwn y mae y Mab ganddo, y mae ganddo fywyd; yr hwn nid yw ganddo Fab Duw, ni wel fywyd, eithr y mae digofaint Duw yn aros arno ef." Ffowch i gymeryd gafael yn y gobaith a esyd yr efengyl o'ch blaen.

Caffed crefydd Crist eich sylw difrifol. Derbyniwch y Rhodd werthfawr yr hon y mae Brenin breninoedd yn gynyg, sef ei Anwyl Fab. Ond derbyn y Mab, byddwch yn gyfoethog a dedwydd byth. Yr oedd mab a gwas mewn teulu, mewn man, y mab yn cael ei ddysgyblu yn yn llÿm, a'r gwas yn cael ei ffordd. Blinai y mab yn fynych dan y ddysgyblaeth. Aeth y gwas rhagddo yn ffordd pechod, ac yn mhen ychydig i'r crogbren. Ni welai y mab werth y ddysgyblaeth, nes iddo weled diwedd gwarthus y gwas. Edrychwch o'ch blaen, a myfyriwch lawer ar dragywyddoldeb—ar gyflwr dinewid y tu

arall i angeu. Ond edrych ar bleserau cnawdol yn ngoleu dysglaer dydd y farn, gwelwch mai ynfydrwydd yw eu dilyn; ond teimlir fod crefydd yn sylwedd a bery.

Ie'netyd anwyl, rhoddwch sylw,
 Dwys ystyriwch oll yn awr;
 Nef neu uffern sy'n eich aros
 Yn y trag'wyddoldeb mawr;
 Gwlad o wae, neu ynte gwynfyd—
 Gwae neu wynfyd bery byth!
 Am eich bywyd fflowch at Iesu,
 Dan ei gysgod gwnewch eich nyth.

CYFARWYDDIADAU CYFFREDINOL I BOBL IEUAINC.

“Rhodiwch yn weddus, megys wrth liw dydd,” Rhuf. xiii. 13.

TEILYNGA y cyngor hwn sylw neillduol pob oed, ond yn enwedig y rhai y cyfeiriwn ef atynt. Mae Awdwr natur wedi eu cynysgaeddu â chymwysderau meddyliol i ddeall eu dyledswydd, ac yn nghanol manteision yr oes hon, gofynir a dysgwylir i'n meibion a'n merched ieuaine “rodio fel plant y goleuni”—“rhodio yn weddus, megys wrth liw dydd,” rhodio fel rhai yn deall eu dyledswydd, a'r priodoldeb o'i chyflawni. Cyfar-

wyddo y dosparth dan sylw i wneuthur hyn yw ein hancan yn y sylwadau canlynol.

I. BYDDWCH YN OFALUS YN Y DEWISIAD O GYDYMETHION.

Mae dyn yn greadur cymdeithasgar. Mae yn alluog i dderbyn a chyfranu dedwyddwch. Mae tuedd cryf mewn ieuentyd i ffurfio cyfeillach. Rhuthra rhai i'r cysylltiadau pwysicaf mewn modd hollol esgeulus, heb feddwl ond ychydig am y dylanwad mae cydymethion yn gael ar eu gilydd, er da neu er drwg, yn ol eu cymeriadau. Trwy ddiofalwch am hyn mae llawer gŵr ieuanc gobeithiol, a llawer merch ieuanc brydferth a serchiadol, wedi dinystrio eu cymeriadau a'u cysur dros eu holl fywyd. Syrthiasant i warth a thlodi; rhwygasant galonau rhieni tyner, a dygasant eu penwyni i'r bedd mewn galar. Dywedodd un dyn dysgedig a chrefyddol iawn, iddo un hwyr uno mewn cyfeillach â rhai personau digrefydd. Iddo, wedi myned adref, fyned i'w ystafell fel arferol, a phlygu i weddio. Ond i'w gydwybod ddeffroi a'i gyhuddo o golli ei le. Teimlai fel pe buasai Duw yn ei yru o'i wydd, ac mai nid heb edifeirwch a galar dwys dros gryn amser y cafodd dawlwech yn ei fynwes! Y Barnwr Butler, pan yn nghyfeillach un ar bymtheg o wyr ieuaine, wrth eu rhybuddio rhag cymeryd eu hudo o ffordd dyledswydd gan esampl na pherswadiad cyfeillion, a ddywedodd, "Pe

buaswn i, pan yn fachgeu, yn gwrando ar gyngor rhai a alwent eu hunain yn gyfeillion i mi, yn lle bod yn farnwr yn llys y brenin, fel yr wyf yn awr, buaswn er ys amser maith wedi marw yn garcharor."

Ar y llaw arall, mae cyfeillach rhai personau crefyddol, wedi bod o les annhraethol i lawer, er cyfarwyddyd mewn amgylchiadau dyrus, annogaeth yn ffordd dyledswydd, a dyddanwch mewn llawer trallod blin. Bu dda gan Dafydd "rodio i dŷ Dduw" gyda rhai o'r cyfryw. Mae llawer felly wedi cael cyfle i "annog eu gilydd i gariad a gweithredoedd da." Tywyna goleuni o'ch cylch chwi. Gofalwch am adnabod cymeriadau y rhai fyddo yn eich ymyl. Gwell bod heb un cyfaill, nac uno gyda chyfeillion llygredig.

II. LLAFURIWCH LAWER AM WYBODAETH FUDDIOL.

Dichon fod rhai o honoch wedi cael addysg da; wedi bod yn ysgolion goreu y wlad, a bod genych lawer o lyfrau gwerthfawr. Na phwyswch ond ychydig ar y pethau hyn. Mae llawer penbwl wedi cael llawer o ysgol, a chael amrywiaeth o'r llyfrau goreu at ei wasanaeth, ond wedi aros yn benbwl wedi yr oll. Rhaid i chwi ddarllen llawer; ac nid yn unig hyny, ond rhaid i chwi *fyfyr*io llawer, a hyny gydag amynedd, a llafur didor. Rhaid i chwi ddwyn allan i *ymarferiad* yr hyn fyddoch yn ei wybod, cyn y delo eich meddyliau

yn gryfion, a chyn y delo yr hyn a ddarllenoch yn eiddo i chwi eich hunain. Na ddigalonwch, os nad ellwch gydgerdded yn ffyrdd gwybodaeth â rhai o'ch cyfeillion. Mae rhai ag oeddynt yn araf iawn eu symudiadau pan yn yr ysgol, trwy ymröad wedi llwyddo yn mhen blynyddoedd i ddyfod yn ysgolheigion da, ac yn ddynion defnyddiol iawn. Gwelwyd llawer bore cymylog a niwlog wedi troi allan yn ddiwrnod teg a dysglaer. Gwelwyd ambell lencyn bywiog, ag y tybid ei fod yn meddu talentau ardderchog, ac y buasai yn enwogi ei hun, ac yn llawenhau ei gyfeillion, yn troi allan yn fethiant. Nid oedd ei ragoroldeb yn ei gychwyniad ond megys tywyniad yr haul rhwng cymylau düon y nèn. Codwch yn fore at eich myfyrdodau; ymaflwch yn eich gorchwyl gyda thawelwch meddwl. Gochelwch ormod o frys; ond dilynwch eich pwnc gyda phenderfyniad, nes ei amgyffred. Na chaffed diofalwch ereill am danoch eich llwfrhau, na chanmoliaeth gwenieithwyr beri i chwi ymchwyddo. Gall y naill a'r llall wneuthur niwed mawr i chwi. Mae maes gwybodaeth yn helaeth iawn. Nid yw y mwyaf gwybodus tra ar y ddaear ond megys plentyn yn sillebu. Yn y byd a ddaw caiff osod geiriau at eu gilydd. Daw dyn da yn ysgolhaig i bwrpas yno.

Bu dynion o alluoedd cryfion, a rhai llafurus iawn—dynion o feddyliau gafaelus—dynion ym-

arferol yn y wlad hon yn hir cyn fod genym ond ychydig o lyfrau; ac yn hir cyn i wybodaeth ledu yn ein tir. Ymdrechwyd am y MAGNA CHARTA, a diogelwyd y cytundeb gwerthfawr hwnw—yr hwn sydd wedi bod o gymaint o fantais i'r deyrnas hon, *gan bersonau nad allent ysgrifenu eu henwau wrth y weithred!* Ond yr oeddynt yn deall hawliau deiliaid llywodraeth wladol, ac yn dirnad llawer am natur rhyddid crefyddol; yn credu y dylasai dynion sefyll dros eu iawnderau, ac yn meddu gwroldeb i gynyg eu diogelu.

Ond os nad allent ysgrifenu, yr oeddynt yn myfyrio—yn gallu gafaelu yn y pynciau mwyaf dyrus a phwysig, a'u chwilio nes eu hamgyffred. Darllenwch chwithau—myfyriwch, a rhoddwch eich gwybodaeth mewn ymarferiad er bod yn ddefnyddiol yn eich tymor. Dylem lafurio am wybodaeth nid er mwyn gwneuthur ymddangosiad a thynu sylw, ond er ymaddfedu mewn doethineb, diwygio mewn buchedd, bod yn fwy dedwydd, ac ymgymwyso i fod yn fwy defnyddiol gyda gwahanol orchwylicion mawrion bywyd.

Yn eich ymdrech bydded genych ffydd gref, yn effeithioldeb ymegniad, dan fendith Duw, i gyrhaedd eich amcan; a choronir eich llafur â llwyddiant. Nac ymfoddlonwch ar fod yn wehilion cymdeithas, nac ar ymgadw rhag drygau mawrion, ac felly diane rhag gwarth; ond ymdrechwch fyw i bwrpas—byw fel y byddo y byd yn well

o'ch herwydd. Mae dibrisio eich hunain yn bechod yn erbyn eich Crëwr. Na feddyliwch fod amgylchiadau a phethau bychain bywyd yn annheilwng o'ch sylw. Gwneir bywyd i fynu o bethau bychain. Na adewch i bethau dibwys derfysgu eich meddyliau, a chyffroi eich tymherau. Gofalwch fod yn serchog, caredig, a chymwynasgar. Gwna hyny ddiogelu cysur i'ch mynwesau, a pharch oddiwrth ereill, yr hyn a fydd yn fantais fawr i fod yn ddefnyddiol yn eich cylch.

Ymdrechwch, ieuenctyd, o hyd fod yn serchog,
 Trwy ystod eich bywyd o hyn hyd eich bedd;
 Gwna hyn les i ereill, i chwi lawer chwaneg,
 Ac â gwir brydferthwch addurna eich gwedd.

Os na fydd eich llwybr chwi beunydd yn wastad,
 Os teimlwch ar brydiau yr awel yn oer;
 Eich golwg fo'n siriol, er düwch yr wybren,
 Er na bo'n tywynu na'r haulwen na'r lloer.

Prydferthion ryw filoedd sydd beunydd o'ch amgylch,
 A doniau aneirif dderbyniwch bob dydd,
 O law 'n Cymwynaswr haelionus a thyner,
 Eich sylw rhowch arnynt—na fyddwch yn brudd.

Yn mhen "enyd fechan" yn lle y blinderau
 Y duwiol gaiff wynfyd byth bythoedd yn rhan;
 Am hyny, fy nghyfaill, bydd siriol!—Bydd siriol!
 At Dduw yn ei lawnder gwna edrych i'r làn.

Trueni fod dyn yn treulio ei amser gwerthfawr
 mewn segurdod, rhodiana, dilyn pleserau gweig-

ion ac ofer, ac yntau yn meddu meddwl cymwys i godi yn mhell uwchlaw y pethau hyn. Gall weled cywreinrwydd a phrydferthwch gweithredoedd ei Greawdwr doeth a galluog; gall amgyffred ychydig am ei natur oruchel ac union, a'i ddaioni annhraethol at ddyn pechadurus, a'i waith, o'i ras anfeidrol, ar draul marwolaeth ei anwyl Fab—yn yr hwn y cafodd ei lwyr foddloni, yn darparu er ei achub, a'i ddedwyddu byth. Mae miloedd yn gollwng eu meddyliau i grwydro, heb un ymdrech i'w troi at wrthrychau teilwng, ac felly arosant yn blentynaidd dros eu hoes. Ymhyfryd rhai mewn gloddesta; gellid meddwl mai hyn yw eu hamcan wrth fyw.

Gweithia ereill yn galed; gwnant gam â'u cyrph, dibrisiant eu cymeriadau a'u teuluoedd, i.e., eu heneidiau gwerthfawr ac anfarwol, er mwyn rhywbeth a alwant yn *spree*—rhialtwch dros ychydig o oriau! A beth yw hyn? Gwynt—gwagedd. Peth îslaw dyn. Mae ar ddyn angen rhywbeth gwell na hyn er ei ddedwyddu. Egyr Duw faes gwybodaeth o'n blaen. Mae ei ddaear, ar ei gwyneb, yn llawn rhyfeddodau ac ardderchogrwydd. Yn ei chelloedd mae mŵnau gwerthfawr wedi eu cyfleu gan ein Duw doeth, oll at wasanaeth ac er diwallu angen dyn. Mae efe "yn peri i'r gwellt dyfu ar y mynyddoedd, a llysiau at wasanaeth dyn; yn dwyn bara allan o'r ddaear." Addurnir hi ag amrywiaeth mawr

o brenau prydfferth, o ba rai y mae llawer yn werthfawr iawn o ran eu defnydd a'u ffrwythau. Edrychwn ar y mynyddoedd cribog, y rhai ydynt wedi sefyll yn gedyrn a sefydlog ar eu gwadnau trwy ystod treigliad miloedd o oesau, ac a safant felly eto yn wyneb y corwyntoedd cryfaf. Cawn hefyd "y môr mawr llydan; yno y mae ymlusgiaid heb rifedi; bwystfilod bychain a mawrion." Mae yr oll wedi eu gwisgo â phrydfferthwch, yn llawn o ryfeddodau, ac yn gymwys i ddysgu gwersi pwysig i ddyn.

Mae efe, hefyd, wedi rhoddi cylch harddwych am y ddaear; wedi "taenu y nefoedd fel llen." Mae hon wedi ei britho â bydoedd mawrion, megys â chynifer o berlau dysglaer—oll yn galw am ein sylw, ac yn ein harwain at eu Crëawdwr bendigedig. Ymddengys fel pe byddai y Bod mawr yn penderfynu *diogelu* ein sylw, ac felly ddiogelu ein calonau. Ond, er hyn oll, treulia llawer eu hoes fel pe na byddent ond eig a gwaed—fel pe na feddent feddwl. "Am waith yr Arglwydd nid edrychant, a gweithred ei ddwyllaw ef nid ystyriant," Esay v. 12. Dywed Elihu wrth Job, "Saf, ac ystyria ryfeddodau Duw," Job xxxvii. 14. Dywed y Crëwr wrthym gyda golwg ar y bodau wybrenol, "Dyrchefwch eich llygaid i fynu, ac edrychwch pwy a greodd y rhai hyn, a ddwg eu llu hwynt allan mewn rhifedi: efe a'u geilw hwynt oll wrth eu henwau; gan amllder ei

rym ef, a'i gadarn allu, ni phalla un," Esay xl. 26. Ond yn lle "edrych ar y nefoedd, gwaith bys-
edd" Duw, "gweled ei ryfeddodau yn y dyfnder,"
"ymborthi ar ludw y maent" hwy, a "dyrchaf-
ant eu meddwl at wagedd."

Trwy fyfyrïo a "dilyn adnabod yr Arglwydd,"
nid yn unig gallwn fyw yn gysurus, ar y cwbl,
ond gwleda ar y danteithion goreu. Am ein
Duw ni gellir dywedyd,

Rhyfedd iawn yw ei weithredoedd—

Mil rhyfeddach ef ei hun;

I'w ryfeddu ac i'w barchu

'N gynes delo bob rhyw ddyn.

Dymuna llawer fod yn wybodus; ond ni fyn-
ant blygu i'r llafur angenrheidiol at hyny. Ac
ni cheir dim gwerthfawr heb dalu pris da am
dano. Er bod yn wir wybodus, rhaid i ni, fel y bu
raid i'n tadau o'n blaen, ymroddi i lafurio yn
galed a pharhaus. Rhaid ymdrechu gydag amyn-
edd diflino. Nid yw y dderwen galed yn tyfu
yn gyflym fel y boplysen. Yn araf y gwneir gwir
gynydd: ond ni lafuriodd y diwyd a'r ymdrech-
gar erioed yn ofer. Mae yr adeiladydd yn gor-
fod gosod llawer careg y naill ar y llall, cyn cael
palas mawr i'r làn; ac mae y saer yn gorfod
rhoddi llawer ergyd, a defnyddio llawer offeryn,
cyn cael dodrefnyn cywrain yn barod. Unrhyw
beth a gymerir i mewn i'r meddwl yn gyflym

iawn, mae yn fynych yn llithro allan agos yr un mor gyflym. Boddlonwch *lafurio* am wybodaeth; ac ymdrechwch wneuthur eich llafur yn *hyfrydwch* i'ch meddyliau. Gochelwch roddefynu er na weloch obaith am ffrwyth yn fuan. Cymera yr hâd a haur yn y ddaear, gryn amser i egnio ac addfedu.

III. YMDRECHWCH GYRHAEDDYD GOLYGIADAU EGLUR A CHYSON AM BRIF ATHRAWIAETHAU CRISTIONOGAETH, A GOFALWCH AM EU CREDU YN DDIYSGOG.

Heb hyn nis gallwn "gael cysur cryf i'n mynwesau, ac ni wnawn fawr ymdrech er eu lledaenu. Gan mai oddiwrth y rhai hyn y cyfyd ein gobaith am gadwedigaeth, myfyriwn ynddynt gyda'r gofal mwyaf. Mynwch olygiadau eglur am lygredigaeth trwyadl dynoliaeth trwy y cwmp—anallu dyn i waredu ei hun—darpariaeth rasol Duw trwy ei Fab er achub pechadur—yr angenrheidrwydd am ddylanwad dwyfol ar ei feddwl i'w dueddu i fod yn *foddlon* i gymeryd ei gadw yn ffordd Duw, ac i *ddymuno* cael ei gadw; i bwyso ar y Ceidwad mawr am iechydwriaeth, a phlygu i gyfarwyddiadau y gwirionedd. Ac, ar yr un pryd, ystyriwch nad yw ei anallu i ddychwelyd at Dduw yn ddim ond ei *wrthwynebiad* i santeiddrwydd, ac felly ei fod mor bell oddiwrth fod yn esgusodol am dano, fel y mae i'w *feio* a'i *gondemnio* o'i herwydd.

Dywed Pabyddiaeth, "Mammaeth duwioldeb yw anwybodaeth." Ond tystia y Bibl mai un o amcanion teilwng yr efengyl yw "agoryd llygaid y deillion; troi dynion o dywyllwch i oleuni," Act. xxvi, 18, eu dwyn "i fwrw oddiwrthynt weithedoedd y tywyllwch, a gwisgo arfau y goleuni," Rhuf. xiii. 12. Cedwch mewn cof fod dyn i fyned rhagddo mewn gwybodaeth a rhinwedd, nes y delo hyny yn fwyd ac yn ddiod iddo, ac y byddo efe yn fendith i gymdeithas—mae i fyned "rhagddo at berffeithrwydd." Daw dyn felly i fod yn "halen y ddaear," ac yn "oleuni y byd."

IV. ARFERWCH FEITHRIN A GWEITHIO ALLAN RINWEDDAU MAWRION CREFYDD.

Nid digon meddu gwybodaeth am y rhinweddau gwerthfawr hyn, ond mae angen eu harferyd. Heb eu parchu â'r galon, a'u rhoddi mewn arferiad yn ymdriniaethau cyffredin bywyd, ni byddant yn eiddo i ni, nac o un lles i ni. Ni wna gwybodaeth un daioni i ni, ond mor bell ag y rhoddom hi mewn ymarferiad. Er casglu pentwr o ddefnyddiau rhagorol at eu gilydd, ni byddant o un lles i'w perchenog oddieithr eu trin a'u rhoddi at eu gilydd. Felly ni bydd gwybodaeth am bethau pwysig crefydd, o un daioni i ni ond fel yr arferom hi er rheoleiddio ein bucheddau, a'n cymhwyso i fod yn ddefnyddiol yn mysg ein cyd-ddynion.

Dywed y duwinydd clodfawr John Howe, "Nid

yw Cristionogaeth yn dwyn dim da i ddyn os nad yw yn rhoddi iddo well ysbryd." Pan mae offeiriad Hindwaidd yn bedyddio baban efe a arfera y geiriau prydferth a tharawiadol canlynol; "Faban bychan, yr ydwyt yn dyfod i'r byd dan wylo, pan mae pawb o'th gylch yn gwenu. Ymdrecha fyw fel y gallot ymadael â'r byd dan wenu, ac y byddo pawb o'th gylch yn wylo." Yn yr oes lygredig hon, diau fod arnom angen teimlad dyfnach o barch i Dduw yn ein calonau: mwy o frwdfrydedd a diysgogrwydd yn ei waith: a mwy o dynerwch wrth edrych ar gyflwr truenus ein cyd-ddynion. Heb lawer o "rym duwioldeb" yn yr eglwysi, ni bydd eu hamldra, lluosogrwydd eu haelodau, eu dysgeidiaeth, a'u cyfoeth, ond megys ûs o flaen gwynt llygredigaeth. Heb y gallu hwn ni bydd crefyddwyr, athrawon ein hysgolion Sabbothol, ein diaconiaid, na'n gweinidogion, yn meddu ond ychydig o ddylanwad er diwygio y rhai fyddo o'u cylech. Ni wna ein cyflawniadau crefyddol ffurfiol ac oerllyd, ond gwneuthur y byd yn fwy diofal am grefydd; eu sŷo i gysgu yn eu hesgeulusdra. Gall ein Pen goruchel ddwyn yr un cyhuddiad yn erbyn llawer ag sydd ar ei enw, ag a ddygodd gynt yn erbyn eglwys Sardis, "Mae genyt enw dy fod yn fyw, a marw ydwyt," Dat. iii. 1. Mae crefyddwyr ag y mae eu duwioldeb yn isel a nychlyd, yn digaloni, ac yn lladd dylanwad y rhai sydd yn ym-

drechgar dros lwyddiant yr achos mawr. Ond mae crefyddwyr bywiog a gwresog, nid yn unig yn gwneuthur eu rhan eu hunain o'r gwaith, ond mae eu gwroldeb hwy yn gwroli ereill.

Wrth ystyried y cyfleusdra a gawn, tra ar y ddaear, i gael a gwneuthur daioni, yr ydym i ystyried bodolaeth yn fendith werthfawr. Ystyriwch, ieuenctyd, yn ddifrifol, y bydd bywyd i chwi, yr hyn, dan fendith y nef, y gwneloch chwi ef. Nid ydych i olygu eich bod fel gwellt wedi eu taflu ar wyneb dwfr, i gael eu cymeryd i ba le bynag y rhedo y ffrwd. Neu fel plû wedi eu hysgwyd i'r awyr, i gael eu cymeryd i ba le bynag y chwytho y gwynt. Nid creadur o'r fath yna yw dyn. Ond mae ei Grëwr doeth ac uniawn wedi ei gynysgaeddu â'r cyfarwyddiadau mwyaf pwrpasol, a dywed yn garedig wrtho, "Dyma y ffordd, rhodia ynddi." Rhoddodd iddo hefyd ddeall i amgyffred i ba le y mae y gwahanol ffyrdd a wêl o'i gylch, yn arwain. Geilw yr Arglwydd yn uchel arno i "ystyried ei ffordd." Dywed wrtho fod tragywyddoldeb o wae neu wynfyd o'i flaen; ac mai ei ddull ef ei hunan o fyw, a benderfyna pa un fydd ei ran ef. "Na thwyller chwi. Ni watworir Duw: canys pa beth bynag a hauo dyn, hyny hefyd a fêd efe."

Dywed y diweddar John Foster, "Rhaid i'r hwn a fyno wneuthur rhyw orchwyl mawr yn ystod y bywyd byr hwn, ymosod ato gyda y fath

ymröad, ag a wnelo i edrychwyr segur, y rhai ydynt yn byw i foddio eu hunain, farnu ei fod wedi ynfydu." Llafuriwch gydag amynedd. Gochelwch sarugrwydd, trahausder, a grwgnachrwydd. Ni elwir arnoch i fod yn bruddaidd. Nid yw difrifoldeb a sirioldeb yn groes i'w gilydd. Mae difrifoldeb crefyddol yn groes i *ysgafnder a gwagedd*, nid i sirioldeb priodol. Blynnyddau cyntaf ein hoes, yn gyffredin, yw y rhai pwysicaf. Bobl ieuainc, "gwrandewch, a chlywch erbyn yr amser a ddaw," Esay xlii. 23. Mae dyn yn nechreu ei ddyddiau yn gosod i lawr sylfaen gwaith bywyd. Yn y cyffredin, "mae y dyn yn debyg i'r hyn oedd y bachgen."

Ond ystyriwn yn ddifrifol fod angen *gwybodaeth* helaeth, yn gystal a grym duwioldeb. Da fyddai ein bod yn alluog i ddirnad llawer am ac amddiffyn egwyddorion sylfaenol Cristionogaeth. Mae anffyddiaid o'n cylch—llawer iawn nad ydynt yn ystyried fod gan grefydd un hawl iddynt hwy, eu galluoedd, eu dylanwad, ac oll a feddant, at ei gwasanaeth. Pwy sydd i sefyll dros ei hawliau, ei chymeriad, a'i theilyngdod, ond ei phroffeswyr? Mae llawer cristion da, yn ei anwybodaeth, wedi rhoddi archollion dyfnion i grefydd. "Yn nhŷ ei charedigion" y mae hi yn dyoddef mwyaf. Ieuenctyd hoff, ymdrechwch beidio bod yn ol mewn gwybodaeth am brif bethau Cristionogaeth.

Hefyd, na fyddwch yn ddiofal am athraw-

iaethau neillduol yr enwad crefyddol y perthynwch iddo. Ystyriwch hwynt yn ddiduedd, er gweled a oes genych reswm digonol dros eu dâl. O herwydd os nad ydynt yn Ysgrythyrol, goreu pa gyntaf y gollyngom ein gafael ynddynt. Ond os cawn sail i farnu, ar ol ystyriaeth pwyllog, eu bod yn ol y Gair dwyfol, gwerthfawrogwn hwynt, daliwn ein gafael ynddynt, ac amddiffynwn hwynt yn ysbryd yr efengyl. Ond wrth wneuthur hyn, gofalwn am rod-di ei le a'i bwys priodol i bob peth. Gallem farnu wrth wrando ar rai yn siarad, ac wrth sylwi ar eu dull o weithredu, eu bod yn ystyried rhai o bethau allanol Cristionogaeth yu fwy pwysig na'i gwirioneddau sylfaenol a hanfodol. Mae i bob un o honoch ei gylch; gofalwch am ei lenwi.

Yn awr manylwn ychydig ar rai o'r rhinweddau ag y dylai pob cristion ymdrechu bod yn helaeth ynddynt, ac yn enwog am danynt. Ceidw rhai rhag dyfod at grefydd am yr ofnant y gwna hi gyfyngu arnynt. Ond mewn gwirionedd mae crefydd *wirioneddol* yn dwyn *rhyddid* i'w pherchenog, gan ei bod yn darostwng tuedd y meddwl at yr hyn sydd ddrwg, ac yn ei dueddu at yr hyn sydd dda. Mae hi yn cyffwrdd â'r galon—ffynonell gweithrediadau dyn, ac yn ei hadnewyddu. Os nad ymdrechwn am fod yn nodedig am rinweddau, mae perygl i ni fod yn nodedig am ein drygau. Mae y galon yn debyg o ddwyn rhyw ffrwyth. Yn mysg rhinweddau ereill, gofalwn,

(1.) *Am eirwiredd.* Mae tuedd cryf iawn mewn dyn, dan y cwmp, at gelwydd a thwyll. "O'r bru y cyfeiliornasant, gan ddywedyd celwydd," Sal. lviii. 3. Mae ein Llywydd goruchel yn "Dduw gwirionedd, ac heb anwiredd," Deut. xxxii. 4. Gofyna i ninau fod yn ddilynwyrr iddo. Gwirionedd yw un o rwybau cadarnaf cymdeithas. Hebdo ni all y naill ddyn roddi ymddiried yn y llall. Caiff dyn celwyddog ei ddrwgdybio pan fyddo ar y gwir. Hyn mae efe yn ei ennill trwy ei dwyll. Ond i ddyn *arferyd* bod yn eirwir, derbynir ei air heb betrusder. Caiff y dyn didwyll dawlwech yn ei gydwybod yn nghanol trallodau. Bydd fel dyn mewn castell cadarn yn teimlo yn ddigryn, er clywed sŵn ymosodiadau y corwynt a'r dymestl. Ni all y gwyntoedd cryfaf beri cryndod yn ein daear: rhywbeth o'i mhewn hi ei hun yn unig a all beri hyn. Felly pechod yn unig a all beri dychryn yn mynwes dyn.

(2.) *Gonestrwydd.* Dyma beth pwysig iawn mewn masnach, o du y gwerthwr a'r prynwr. Dylai y cyntaf fod yn onest yn yr hyn a wertha, a dylai yr olaf fod yn onest trwy dalu yn gyflawn ar y pryd, neu yn brydlon, os bydd peth wedi ei gael ar goel. Dylai pawb ymdrechu peidio rhedeg i ddyled. Byddai hyn yn fantais fawr, ar lawer o ystyriaethau, i'r gwerthwr a'r prynwr. Heb i ddyn ofalu am onestrwydd, â ei gymeriad

yn isel yn fuan: ni bydd gan neb ymddiried ynddo. Gochelwn rhag ymollwng *unwaith* i wneuthur twyll ac annhegwch. Mae cydwybod, ar y cyntaf, yn arswydo rhag twyll a cham. Hi a gynhyrfa yn y fynwes ryw gymaint o'r teimlad rhagorol hwnw ag oedd yn gryf yn Joseph gynt, pan ddywedodd, yn wyneb profedigaeth, "Pa fodd y gallaf wneuthur y mawr-ddrwg hwn, a phechu yn erbyn Duw?" Ond wedi i ddyn unwaith allu myned dros yr ymyl, a gwneuthur yr hyn sydd feius, gall wneuthur hyny eilwaith yn llawer hawddach, nes, yn raddol, y daw i allu ei gyflawni heb unrhyw anesmwythder.

Anonestrwydd yw un o'r pethau mwyaf dinystriol i ddedwyddwch cymdeithas. Er nad yw yn uniongyrchol yn dyrysu synwyrâu dynion, mae yn dyrysu amgylchiadau cannoedd, ac felly yn dyrysu synwyrâu rhai, ac yn chwerwi ysbrydoedd miloedd, ac yn peri iddynt amheu gwirionedd crefydd llawer o broffeswyr.

(3.) *Meithrin ysbryd gostyngedig*. Golygai ein Hathraw mawr fod angen yr ysbryd hwn ar ei ganlynwyr; "Os myn neb ddyfod ar fy ôl i, ymwaded ag ef ei hun." Cynghorir ni i "ymdrwsio oddimewn â gostyngeddwydd." Mae llawer iawn ag na feddant ond a ennillant â'u dwylaw, yn ymdrwsio *oddiallan* â gwisgoedd gwychion; weithiau, cyn talu am danynt. Ieuenctyd o feddyliau gweinion a ymhyfydant mewn addurniadau

diwerth, tra yr esgeulusant wrteithio eu meddyliau; esgeulusant ymestyn at wybodaeth hyd yn nod o bethau angenrheidiol er cynhaliaeth bywyd.

Dygwyddodd unwaith i Baen (*Peacock*) ac Eos gyfarfod â'u gilydd. Gwisgid y Paen â phlu ardderchog iawn, ond nid oedd dim gwycheder neillduol yn mhlu yr Eos. Dechreuodd y Paen ledi ei esgyll a'i gynffon, ac yna cyfeiriai at liwiau ardderchog ei blu, a dywedai eu bod, braidd, yn ddwyfol. Ymchwyddai gan hunan a balchder; symudai o amgylch yn araf gan ddangos ei wychder, fel Sultan y Tyrciaid. Diystyrai yr olwg wael oedd ar yr Eos; dywedodd nad oedd dim ag oedd yn ardderchog yn ei ffurf na'i phlu, tra yr oedd ei blu ef megys wedi eu haddurno â gemau, nes yr oedd y sêr, braidd, yn cywilyddio yn yr olwg arnynt. Atebodd yr Eos, "Gwir, nid yw fy mhlu i yn dysgleirio fel yr eiddot ti; nid wyf ond bychan o ran maintioli, nid yw fy ngolwg ond gwael mewn cymhariaeth i'th olwg di, ac nid wyf fi un amser yn gwisgo dillad gorwychion. Ond, cymer bwyll, er dy fod yn boddio llawer â'th blu ardderchog, yr ydwyf â'th ysgrech anhyfryd a chras yn annedwyddu pawb a'th glywont; tra yr wyf fi, er nad yw fy ngwisg ond cyffredin, â'm llais yn difyru ac yn swyno pawb a'm clywont; ac mae hyd yn nod y cwningod a'r ceirw yn hoffi gwrando fy nghân i." Gyda hyn gollyngodd yr Eos ei llais peraid allan, ac yn ddioed ymgynull-

odd meibion a merched o'r anneddau gerllaw, a llawer o greaduriaid pedwar carnol a ddaethant yn nghyd o'r perthi a'r meusydd cyfagos, i wleda ar y sŵn hyfryd. Cynddeiriogodd y Paen—ennynai ei lygaid gan ddigofaint, ac nid allai ymatal yn hwy, ond rhoddodd ysgrech uchel a chyffrous. Gyda hyn ei wrandawyr a frysiasant allan o gyrhaedd y fath sŵn anhyfryd.

Ieuenctyd, cymerwch addysg. Mae llawer o honoch yn debyg iawn i'r Paen. Yr ydych yn ymdrwsio â dillad gwychion, gan ymfalchio ynddynt. Gwell fyddai i chwi ymdrechgu bod yn debyg i'r Eos. Ymfoddlonwch ar wisgoedd gweddus; ond gofawch am gynysgaeddu y meddwl â gwybodaeth fuddiol, a dysgwch iaith weddus i osod eich meddyliau allan—iaith rammadegol. Gwelir yn fynych feibion a merched yn y fath wisgoedd gwychion a chostus, fel y gallai un feddwl eu bod yn blant pendefigion, oddieithr fod rhywbeth yn eu dull trwsgl, yn ei dueddu i feddwl mai bodau cyffredin ydynt er gwycheder eu hymddangosiad. Pan ddechreuont lefaru dealla mewn eiliad i ba ddosparth y perthynant. Gwelwn yn eglur fod y creaduriaid gweinion hyn wedi gofalu llawer mwy am drwsio eu cyrph, nac am wrteithio eu meddyliau. A gwneir eu cyflwr fyth yn waeth trwy eu bod yn ymchwyddo gan falchder, gan ddiystyru ieuenctyd ereill, y rhai, mewn modd doeth, a ofalant fwy am feithrin rhinweddau cref-

yddol, nac am wychder mewn gwisgoedd. Rhin-
weddau ydynt wir harddwch dynoliaeth.

 Ie'nctyd siriol, dwys ystyriwch,
 Gair gan Dduw tuag atoch sydd;
Mae'n eich galw oll yn gryno
 I'w wasnaeth, nos a dydd;
Tymhor hau yw tymhor ie'nctyd—
 Tymhor medi eto ddaw;
Yn eich ymyl mae, efallai,
 Diau 'i fod yn awr gerllaw.

Ofer yw pleserau pechod—
 Gwelir hyny cyn b'o hir;
Ond, er hyny, y mae miloedd
 Yn eu dilyn, trwy ein tir;
Fe wna crefydd lawn ddedwyddu
 Byth y rhai a'i meddant hi;
Dan ei phur ddylanwad hyfryd
 Oll, ar frys, O! dyger chwi.

Ond heb i ni fanylu fel hyn, ystyriwch y grasau a weithia yr Ysbryd Glân yn mynwesau y rhai oll a achubir, sef cariad at Dduw a dyn; tangnefedd, hir-ymaros, cymwynasgarwch, daioni, addfwynder. A dywedir wrthym fod y ddoethineb sydd oddiuchod, yn "bur, heddychlawn, boneddigaid, hawdd ei thrin, llawn trugaredd a ffrwythau da, diduedd, a diragrith." Gwel Gal. v. 22. Iago iii. 17.

V. GOFALWCH AM GYNILDEB A THREFN.

Ond gofalu am y pethau hyn, bydd agos pawb

yn alluog i gadw allan o ddyled, neu ynte i gyfarfod â'u gofynion yn brydlon. Gofyna Llyfr Duw i ni "ddarparu pethau gonest yn ngolwg pob dyn." Cyfarwyddai Paul bob un o'r Cristionogion cyntefig i "ddarbod dros yr eiddo," sef darparu pethau tymhorol erbyn amser dyfodol. Da fyddai i bawb ymdrechu paratoi *independency*—cynhaliaeth erbyn amser o gyfynder, yn lle dibynu ar haelioni cyfeillion a chymdeithasau caredigol. Mae dyn pan elo yn dlawd a dibynol ar ereill, yn gyffredin, yn myned yn ddigalon a gwasaid. Ond i ieuenctyd ystyried hyn, a gofalu yn briodol am eu hennill, ni bydd arnynt angen gwneuthur *Tea, Pasty*, neu *gwrw bach*, pan yn myned i'r cyflwr priodasol, neu pan ddalier hwynt gan gys-tudd, neu ryw amgylchiad o wasgfa. Mae yn anhawdd dychymygu pa gymaint a allai dyn wneuthur drosto ei hun, ddim ond iddo fod yn *gynil a threfnus*. Cododd personau a theuluoedd i enwogrwydd mawr, a dylanwad nerthol iawn trwy fod felly. Mae yn ddichonadwy i ereill godi yn yr un modd.

Ystyriwch na all yr addysg goreu, y wybodaeth helaethaf, na chyfoeth lawer, heb wir grefydd, ddwyn dyn yn gysurus trwy anhawsderau bywyd. Dibyna gwir ddedwyddwch fwy ar *gyflwr y meddwl*, nac ar *amgylchiadau bydol*. Er cael y meddwl i ysbryd crefydd, nid digon yw i ni *ddarllen* llawer, hyd yn nod ar y Bibl; rhaid i ni *fyfyr*io

llawer, gweddio llawer, ac ymarferyd grasau hanfodol crefydd: byw crefydd, yn gystal a'i phroffesu. Mae gwir grefydd yn gyfryw grediniaeth o dystiolaeth Duw ag sydd mewn modd nerthol yn dylanwadu ar y galon a'r fuchedd.

Er ein cysur mawr, mae y fath beth ag i ni fod yn gyfoethog mewn gras, ond cymeryd y dull uchod o fyw, a'i ddilyn yn ofalus. Nid dichonadwy, efallai, i lawer o honom, fod yn gyfoethog yn y byd hwn; ond ein bai ni, ein diogi a'n hesgeulusdra, fydd yr achos, os na byddwn yn "gyfoethog mewn gras." Gwahoddir ni i gymeryd o'r golud hwn, "heb arian, ac heb werth!"

Yr wyf am eich ennill, ar unwaith, i gredu
Nad all *amwybodaeth* er dim, eich dedwyddu.

Mae pob *llygredigaeth*, segurdod, a gwagedd,
Yn arwain i ddystryw, yn wir, yn y diwedd.
Gwybodaeth—angeles y nef ydyw hono.

Gwybodaeth o'r Iesu—gwyn fydd a'i meddiano!

VI. MEITHRINWCH YSBRYD HAELIONUS.

Rhaid bod yn gynil a threfnus cyn y gellir bod yn haelionus. Ystyriwch yn ddifrifol mai nid y ffordd oreu i gael cysur oddiwrth eich cyfoeth, a'i chwanegu, yw bod yn brin yn eich cyfraniadau at achosion crefyddol a dyngarol. "Rhyw un a wasgar ei dda, ac efe a chwanegir iddo: a rhyw un arall a arbed mwy nag a weddai, ac a syrth i dlodi. Yr enaid hael a frasëir: a'r neb a ddyfrhao, a ddyfrheir yntau hefyd," Diar. xi, 24, 25.

Mae yn ein gwlad lawer o gymdeithasau crefyddol a dyngarol, y rhai a deilyngant sylw a chefnogaeth. Meddylwch lawer am eu hamcanion pwysig, ac am yr egwyddorion haelfrydig oddiar ba rai yr ymdrecha eu pleidwyr.

Mae genym gymdeithas bwysig iawn er diogelu sobrwydd yn y wlad. Cyfaddefa pawb fod angen i ddyn fod yn sobr er cyflawni ei orchwylion bydol. Mae y trueni a achlysurir trwy yr *arferiad* o ddioddydd cryfion yn fawr iawn. Edrychwn ar effeithiau yr arferiad ar y dyn ei hun, ar ei deulu, ac ar gymdeithas. Gwelwn ef yn aml a'i synwyrâu wedi dyrysu, yn cweryla â'i gydweithwyr, yn methu cerdded ei ffordd adref. Wedi iddo gyrhaedd yno, ni all ddysgwyl sirioldeb oddiwrth gymhares ei fywyd. Mae ei hannedd yn wael, ei phlant, efallai, yn hanner newynu. Nid oes yno fawr ddim i dynu ei serch, na dyddanu ei feddwl. Daw "tlodi fel gŵr arfog" i ymosod arno. Gan nad oes ymgeledd na chysur iddo gartref, dichon y dychwela i'r Tafariady. Yn fuan cyll ei gymeriad, a'r ymddiried a roddid ynddo gynt gan ei gymydogion. Wedi iddo ef fel hyn ddechreu dibrisio ei hun, dibrisir ef gan ereill, fel y gwna naill ai ymollwng i ddigalondid, nes colli pob teimlad o ddibyniad arno ei hun; neu wylltio a thori yn fwy hollol dros derfynau gweddeidd-dra, a myned yn lleidr, ac efallai, yn llofrudd.

Mae yr arferiad dan sylw yn peryglu, ac yn achlysuru colli cannoedd o fywydau mewn gweithfeydd, ar reilffyrdd, ar y môr, &c. Yn arwain i'r cyflawniad o'r troseddau erchyllaf. Edrychwn ar ein carcharau mawrion, ac ystyriwn ein treuliau anferthol i gospi troseddwy, heblaw fod cymdeithas yn colli gwaith y dynion hyn at ei chynhaliaeth. Deffroed penau teuluoedd, yn enwedig rhieni plant, i ymdrechu yn erbyn yr arferiad y cyfeirir ato. Tafled pob dyngarwr ei ddylanwad, yn ysbryd yr efengyl, er diogelu sobrwydd, nid yn unig er lles tymhorol ein cyd-ddynion, ond yn neillduol er *eu lles ysbrydol*. Mae *enaid* gan y meddwyn; ac mae *tragywyddoldeb* o'i flaen yntau.

Mae y gymdeithas er *rhyddhau crefydd oddiwrth ymyraeth y llywodraeth wladol*, yn teilyngu cefnogaeth gwresog oddiwrth bob cristion a dyngarwr. Byddai cael y rhyddid hwn yn fantais fawr i grefydd yn eglwys *sefydledig* ein gwlad. Byddai yn iechyd iddi gael sefyll ar ei thraed ei hun, a dysgu cerdded heb bwyso ar ereill. Prin yn awr y gwyr ac y teimla hi fod aelodau dani, ac os creda fod ganddi aelodau, arswyda roddi ei phwys arnynt. Gan ei bod wedi cael ei dwyn yn mreichiau y llywodraeth dros gynifer o oesoedd, mae yn ofni y darfyddai am dani, pe rhoddid hi i lawr, ac y gorfodid hi i ymdrechu drosti ei hun. Mae braidd yn llewygu wrth feddwl y cyll hi yr ychydig a dderbynia trwy *dreth eglwys*.

Ond mae yr hyn a wneir gan Ymneillduwyr yn ei hymyl, er yn gorfod cynal llawer arni hi, a chan eglwyswyr mewn rhai manau, yn profi yn amlwg y gallai yr olaf fel y blaenaf, gynal eu hunain yn anrhydeddus ar yr egwyddor wirfoddol, ddim ond ymdrech at hyny. Caent lawer fwy o gysur felly nac a allant gael yn awr.

Mae yn amlwg i bawb, ond ystyried ychydig, nad gwiw cynyg at *unffurfiaeth* gyda phethau crefyddol. Gwnaeth Charles V., Ymerawdwr Germany, ymdrech egniol at hyn, ond yn ofer. Dyn oedd hwn ag y teimlai y Cyfandir yn ddwys o'i herwydd. Yn ei henaint, dechreuodd ddiflasu ar y byd; rhoddodd ei deyrnwialen i fynu, ac ymneillduodd i Fynachlog. Difyrai ei hun yno trwy wneuthur awrleisiau—yn yr hyn yr oedd yn fedrus iawn. Ond, er ei holl ymdrech, nid allai gael dau awrlais i gyd-gerdded. Torodd allan, a dywedodd, “Mi a fum trwy fy holl oes yn ymdrech cael dynion i gyd-feddwl yn nghylch pethau crefyddol. Mae hi gyda chrefydd fel gyda'r awrleisiau: nid oes dau o honynt yn cyd-gerdded.”

Trueni na buasai yr Ymerawdwr yn gweled hyny cyn iddo ddechreu ar ei ymdrech aneffeithiol. Rhyfeddach o lawer na welai llywodraethwyr *ein gwlad oleu ni* hyn. Mae ganddynt hwy hanes aneffeithioldeb y cynyg mewn gwledydd ereill; ac maent wedi cael hir brofiad o'i aneffeithioldeb

yn y deyrnas hon. Mae pob gorfodaeth yn groes i natur ac ysbryd crefydd. Mae rhyddid yn beth i'w *roddi i ereill* yn gystal ag i'w *ddymuno i ni ein hunain*.

Gwyr llawer am *gymdeithas heddwch*, ac am ei hymdrechion clodwiw er cael trefn i benderfynu, yn heddychol, wahanol faterion ag y byddo llywodraethwyr teyrnasoedd yn methu cydweled yn eu cylch, ac felly diogelu teimlad mwy dymunol rhwng *penaethiaid* y byd â'u gilydd, a gochelyd difrod a thywallt gwaed. Mae yr amcanion yn deilwng o sylw pawb; a dylai pob dyn, yn ol ei gylch, wneuthur a allo i'w diogelu, trwy oleuo ei gyd-ddynion, ac ymdrechu addfedu llywodraeth a deiliaid pob teyrnas i dderbyn rhyw drefn er eu sicrhau.

Nid y cleddyf yw yr offeryn mwyaf priodol i ddiogelu *cyfiawnder*. Dichon y bydd cyfiawnder o du y blaid wanaf, ond gellir dysgwyl i'r blaid grefaf; er bod ar fai, drechu wrth ddefnyddio y cleddyf. Mae miloedd o ddynion diniwed—y rhai ni wyddant yn fynych am ba beth yr ymladdant, yn colli eu bywydau. Mae darllen hanes rhyfeloedd oesau a aethant heibio, yn ddigon i rwygo y galon galetaf. Arweinid byddinoedd lluosog i faes y frwydr, gyrai y naill fyddin eu cleddyfau i fynwesau eu gwrthwynebwy. Cynhyrfid a chreulonid teimladau anifeilaidd pob plaid—trywenid gwragedd a phlant i farwolaeth,

a thrinid hwynt heb un radd o dosturi. Caffai cnydau y meusydd, pentrefi a dinasoedd cyfain eu llosgi yn ulw: a'r difrodwr mwyaf a gyrhaeddai fwyaf o enwogrwydd! Yn fuan canlynai y newyn du a'i drueni annhraethadwy. "Gwell yw y rhai a laddwyd â chleddyf, nâ'r rhai a laddwyd â newyn: oblegyd y rhai hyn a ddihoent, wedi eu trywanu o eisiau cnwd y maes," Galar. iv. 9.

Mae bod rhai a elwir yn Gristionogion, yn y pedwerydd canrif ar bymtheg, yn meithrin ysbryd rhyfel yn y dô sydd yn codi, yn cellwair âg amgylchiadau a allant achlysuru rhyfel—yn chwythu tân teimladau drwg pan ddechreuo rhyw anghydfod rhwng teyrnasoedd, yn beth dychrynlyd! Dynion a broffesant fod yn ganlynwyr Tywysog tangnefedd yn ymfyddino yn erbyn eu gilydd, ac felly yn dyrysu masnach—yn tynu miloedd o ddynion cryfaf ein gwlad oddiwrth eu gorchwylion, y rhai trwy eu gwaith oeddynt yn cynyrchu cynhaliaeth iddynt eu hunain ac ereill—yn tywallt gwaed eu gilydd, ac felly yn gwneuthur gwragedd yn weddwon, a phlant yn ymddifaid, yn tynu beichiau trymion ar wledydd, y rhai a fyddant yn gwasgu yn ddwys ar ysgwyddau pobl cenhedlaeth a chenhedlaeth: yn peri gelyniaeth rhwng gwledydd dros lawer oes! Ond, Och! beth yw hyn oll at fod Duw yn cael ei ddianrhydeddu, ac eneidiau gwerthfawr yn cael eu colli byth!

Anfonodd rhai o gyfeillion y Gymdeithas hon Ddeiseb yn mis Mawrth, 1859, at Ymerawdwr Ffrainc, i erfyn arno gydweithredu er penderfynu pob anghydfod rhwng gwledydd trwy gy-lafareddiad, yn ol yr egwyddor a gydnabyddwyd yn Nghynadledd fawr Paris. Dywedent fod y fath gynllun wedi bod yn llenwi mynwes Napoleon I., ac iddo, mewn ymddyddan a gymerodd le yn y rhan ddiweddaf o'i oes, gyfeirio at ei fwriadau, pe buasid yn peidio tori cytundeb Amiens, ac iddo ddefnyddio yr ymadroddion cryfion canlynol, "Yr oeddwn wedi arfaethu ymgysegru at iawn weinyddiad amgylchiadau Ffrainc; ac yr wyf yn credu y gallaswn wneuthur rhyfeddodau. Buaswn yn cynyg cael *buddugoliaeth foesol* ar Ewrop, fel yr oeddwn ar ennill un trwy arfau rhyfel. O'r gogoniant dysglaer y'm hymddifadwyd o hono! Yr oedd genyf gynllun am heddwch cyffredinol trwy *berswadio* yr holl alluoedd i gytuno ar leihad dirfawr ar eu byddinoedd sefydlog; ac yna, yn ol fel y buasai gwybodaeth yn cynyddu, buasai gobaith y gallasid cyfansoddi llys er budd llywodraethau Ewrop, tebyg i *Congress America*. Ac yna cawsem obaith am fawredd, llwyddiant, a dedwyddwch."

Hefyd, dywedir iddo ysgrifenu llythyr at George IV., pan yn Dywysog Rhaglaw Lloegr, yn yr hwn yr ymresymai ei bod yn bryd i ddifrod y cleddyf beidio. Gallem farnu fod gwybodaeth

wedi cynyddu erbyn hyn, yn sicr, trwy Ewrop, fel y byddai ei afresymoldeb yn amlwg i bawb, fel y delai pawb, un ac oll, i wneuthur a allont, er cael trefn i derfynu pob dadl trwy nerth rheswm, ac nid trwy fin y cleddyf. Mae y trueni mae rhyfel yn achosi tu hwnt i ddychymyg dyn.

O haulwen ! O haulwen ! machluda, machluda ;
 Doed mantell y nos i guddio 'r g'lanastrâ ;
 Fy nghalon alara wrth wel' d y fath ddifrod,
 Darlunio 'r trychineb ni ddichon un tafod ;
 O Dduw y tangnefedd ! gwasgara 'th ddylanwad,
 Gorchfyga bob gelyn yn hyfryd â 'th gariad,
 O attal y dystryw a wneir trwy y gwledydd,
 Teyrnasu b'o *cariad* yn mhawb at eu gilydd.

Boed heddwch—gwir heddwch, trwy holl gyrau 'r ddaear,

Dyrchafer yr Iesu : mae ef oll yn hawddgar ;
 Ei dymer fwyn nefol a lanwo bob mynwes,
 Rhwng pobl yr hollfyd boed *cariad* cryf, cynes ;
 Trwy 'th Ysbryd santeiddiol, cymhwysa 'u hysbrydoedd,

I adael y ddaear ac esgyn i'r nefoedd ;
 Y wlad sydd yn drigfa cyfiawnder a heddwch,
 A'i mhiloedd preswylwyr mewn perffaith ddedwyddwch.

Ieuenctyd hoff, darllenwch hanes y Cymdeithasau a enwyd ; ystyriwch deilyngdod eu hamcanion pwysig, a byddwch barod i'w cynorthwyo â'ch dylanwad, ac â'ch arian. Mae genym lawer

o gymdeithasau ereill, ag sydd yn fwy uniongyrchol yn cynyg at les ysbrydol dynolryw, trwy wasgaru Biblau a thraethodau, ac anfon efengyl hedd dros wyneb y ddaear. Gofidus iawn yw fod y personau caredig a ymdrechant gasglu at ryw achos teilwng, yn cael eu derbyn, gan lawer, gyda diofalwch mawr, ac, efallai, radd o sarugrwydd. Rhydd ambell un ychydig o geiniogau at yr achos pwysicaf, pan y gallai roddi yn helaeth. Nid fel hyn y dylai pethau fod.

VII. Y PWYS MAWR O IAWN DDEFNYDDIO RHODDION GWERTHFAWR RHAGLUNIAETH.

Mae y doniau lleiaf, mwyaf cyffredin, o eiddo Duw, yn werthfawr; mae efe yn sylwi pwy sydd yn eu cael, a pha ddefnydd a wneir o honynt; a oes rhyw ofal "beth bynag a wnelom, ai bwyta ai yfed, am wneuthur pob peth er gogoniant" iddo ef. Er galar, mae blys yn cael rhan fawr o gyfoeth ein gwlad yn awr. Dywedir y gwnelai pedair ceiniog yr wythnos dros 52½ mlynedd, y corph a'r llôg, £200 5s. Treulia cannoedd yn ein mysg lawer fwy na hyn ar fyglys, a llawer iawn fwy na hyn ar ddioddydd cryfion.

Bernir fod dros ddeg miliwn ar hugain o alwyni o wirodydd poethion yn cael eu hyfed bob blwyddyn yn y deyrnas hon. Dywedir bod traul y llywodraeth yn dri ugain miliwn o bunau yn flynyddol. Yn ol cyfrif a gyhoeddwyd ychydig o amser yn ol, dangoswyd fod deugain miliwn o bunau yn

flynyddol yn cael eu treulio am ddioddydd cryfion!! Telir genym bob blwyddyn yn nghylch pymtheg miliwn o bunau am *Whiskey, Gin, a Brandy*; o dair i bedair miliwn ar ddeg o bunau yn flynyddol am gwrw a phorter!! Telir dros un filiwn o drethi ar fyglys a threwlwch! Ac mae rhan fawr o'r symau hyn yn cael eu talu gan bersonau isel eu hamgylchiadau, ar y rhai y mae angen pob swllt a allont ennill.

Byddai y swm hwn yn ddigon i adeiladu 6,000 o addoldai bob blwyddyn, gwerth pedair mil o bunau bob un; 5,000 o ysgoldai, gwerth chwech cant o bunau bob un; 200 o ysbyttai, gwerth ugain mil o bunau bob un; 2,000 o sefydliadau i Grefftwy'r (*Mechanics' Institutes*), gwerth dwy fl o bunau bob un; 25,000 o elusendai, gwerth dau cant o bunau bob un; 2,000 o ffynonau, gwerth hanner cant punt bob un; 2,000 o lyfrgelloedd, gwerth pum cant o bunau bob un; 200 o berci i bobl rodio ynddynt, gwerth deng mil bob un; 3,800 o wobrwyon i weithwyr, mewn cystadleuaeth, gwerth cant punt yr un; punt yr un i 10,000 o bobl gleifion; deg punt yr un i 4,000 o deuluoedd tlodion, ar amser Nadolig, heblaw Bibl i bob dyn, dynes, a phlentyn ag sydd yn Mhrydain Fawr.

Mae hyn yn beth difrifol iawn. Weithwyr caled Cymru, a barhewch chwi i fod mor ynfyd a chamddefnyddio eich ennill, a thaflu ymaith y fath symau anferth o arian i borthi blys isel, a

dinystrio eich iechyd, eich cymeriad, a'ch amgylchiadau chwi a'ch teuluoedd? Afradlonrwydd yw yr achos fod un teulu tlawd yn ein gwlad. Deffroed gweithwyr ar frys i wneuthur defnydd priodol o'u hennill, ac yna gallant hwy a'u teuluoedd gael *cyflawnder o holl angenrheidiau bywyd, a llawer o gysuron bywyd*. Gallant gael tawelwch mynwes yn awr, a gobaith da am dragywyddoldeb dedwydd tu arall i angeu.

Yn ystod y tywydd caled yn Ionawr, 1861, gwnawd ymchwiliad manol gan yr awdurdodau a dyngarwyr yn Llundain, i amgylchiadau y tlodion. Cafwyd allan fod £40,000 o dreth yn cael eu talu atynt yno bob mis. Rhoddwyd cynorthwy neillduol i rifedi aneirif. Bernid y buasai llawer iawn o honynt yn meirw o newyn, oni buasai y cynorthwy amserol hwn. Barnai Mr. Porter, fod y rhan amlaf o'r cyfryw yn ennill digon i allu darparu erbyn caledi, ond nad oedd un o bob cant o honynt yn meddwl am wneuthur hyny.

Dywed yr un boneddwr fod *gweithwyr* y wlad hon yn awr yn gwario yn agos i £50,000,000 bob blwyddyn ar wirodydd! Mae hyn yn un ran o bump yn fwy nâ'r swm anferthol a grybwyllwyd o'r blaen! Buasai y tlodion y cyfeiriwyd atynt yn meirw, ac felly yn syrthio yn ysglyfaeth i ganlyniad eu hafradlonedd, oni buasai cydymdeimlad rhai mwy gofalus.

Ymddengys i ni yn amlwg y dylai ein llywodraethwyr fabwysiadu rhyw fesurau yn ddioed, i rwystro y fath lygredigaeth erchyll. Maent yn ddiweddar wedi dysgu gweithwyr i edrych at y llywodraeth am lawer o bethau ag a ddylent ddarparu iddynt eu hunain, ac a allent wneuthur yn llawer gwell nac y gall ein llywodraethwyr eu gwneuthur. Gwaith hawdd yw llunio cyfreithiau newyddion; ond yr hyn sydd yn ofynol, yw newid arferion y gweithwyr; eu cynhyrfu a'u cyfarwyddo i gynorthwyo eu hunain. Hyd nes y gwneir hyn, ni wna ein helusenau ond chwanegu y drwg y cwynwn o'i herwydd. Rhaid i'r gweithwyr eu hunain arfer bod yn gynil a threfnus, os amgen ni wna elusenau rhai ereill ond ychydig er cyfarfod â'u hangenion.

Dylai gweithwyr ymdrechu cael gwell anneddau i fyw ynddynt—rhai llawer mwy cyflëus nac sydd gan lawer o honynt yn awr, er mwyn cysur a gweddeidd-dra. Ond bod yn gynil a threfnus, gallant eu cael. Mae llawer yn cadw eu crwyn, eu dillad, eu tai a'u cylch, yn fudr. Nid rhyfedd fod dynion yn treulio cyn lleied ag a allont o'u hamser yn eu tai eu hunain. Hefyd, mae meibion a merched yn ymgymysgu cymaint â'u gilydd, fel y mae pob ystyriaeth o weddeidd-dra yn cael ei golli, nwydau anifeilaidd yn cael eu cyffroi, a'r canlyniadau mwyaf gwarthus yn cael eu hachlysuru. Hyderwn y bydd i'r mater gael ystyriaeth

dwys gan weithwyr, ac y bydd ymdrech penderfynol am ddiwygiad dioed. *Rhaid i'r gweithwyr eu hunain ymdrechu effeithio y diwygiad hwn : ni all neb arall ei wneuthur drostynt.*

VIII. YSTYRIWCH Y DYLECH FOD YN DDIWYD GYDA RHYW ALWEDIGAETH FUDDIOL.

Rhoddodd yr Arglwydd waith i'n rhieni cyntaf. Dylasai Efa ofalu am ei gwaith yn lle gwrandio ar chwedl ddichell-ddrwg y Sargh dwyllodrus. Mae sefyllan i siarad chwedlau ofer ac anmherthynasol, wedi achlysuru drwg filoedd o weithiau wedi hyny. Rhoddodd ein Hathraw mawr i ni esampl o ddiwydrwydd. Yr oedd efe "yn myned oddiamgylch gan wneuthur daioni." Mae y Bibl yn canmol diwydrwydd gyda phethau priodol, ac yn condemnio segurdod. Anfynych iawn y ceir dynion esgeulus gyda'u galwedigaethau bydol, yn ofalus iawn gyda phethau ysbrydol.

Nid yw dilyn unrhyw alwedigaeth gyfreithlon, a duedda i lesau ein cyd-ddynion, yn ddianrhyddedd i neb. Yr oedd yr Iuddewon fel cenedl, y cyfoethog fel y tlawd, yn enwog am eu gofal i ddwyn eu plant i fynu mewn rhyw alwedigaeth at eu cynhaliaeth, ac er bod o les fel aelodau cymdeithas. Tebygol i'n Iesu mawr—"Tywysog breninoedd y ddaear," dreulio llawer o ddeg mlwydd ar hugain cyntaf ei oes i weithio gyda Joseph wrth ei gelfyddyd. *Nid segurwr oedd efe.* Ni all yr addysg goreu a chyflawnaf, na chyfoeth

lawer, chwaith, alluogi dyn i fyned yn gysurus trwy anhawsderau bywyd, heb lafur egniol a diffino.

Edrychai Solomon ar segurdod gydag atgasrwydd; dywed, "Cerdda at y morgrugyn, tydi ddiogyn; edrych ar ei ffyrdd ef, a bydd ddoeth," Diar. vi. 6. Cynghorai Paul Gristionogion i fod yn onest, a "chymeryd poen, gan weithio â'u dwylaw yr hyn sydd dda," Ephes. iv. 28. Ac aeth mor bell a *gorchymyn*, "Os byddai neb na fynai weithio, na chai fwyta chwaith," 2 Thes. iii. 10. Ni all neb, yn ol amgylchiadau ein gwlad ni yn awr, ddysgwyl cynhaliaeth cysurus, bod yn anrhydeddus o ran cymeriad, a bod yn alluog i lenwi ei le mewn cymdeithas, mewn cyfranu i'r anghenus, a chynorthwyo achosion teilwng, heb fod yn ddiwyd a gofalus. Ac un o'r gwrthrychau mwyaf dirmygedig yn mysg bodau rhesymol, yw dyn ieuanc cryf a iachus, a fyddo yn treulio ei amser gwerthfawr mewn segurdod, gan daflu ei hun am gynhaliaeth, ar ysgwyddau y diwyd a'r llafurus. Gwelir rhai yn gadael eu cyfansodd-iadau i bydru mewn diogi, nes syrthio, o ran corph a meddwl, i afiechyd.

Dywed Dr. Dwight o America, "Caiff y dyn sydd yn crogi, fel baich, ar ysgwyddau ei gyddynion, yr hwn nid yn unig nid yw yn chwanegu dim at gysur y cyffredin, ond a dreulia ei amser i ddifa, ei gyfrif gan bawb, a hyny yn briodol, yn gas-beth (*nuisance*.)

Heb ofal ni ellir cyrhaedd fawr gwybodaeth am waith angenrheidiol y tŷ a'r maes, neu mewn celfyddyd. Ni ddaw neb yn ddarllenwyr da, fel ag i fod yn ddealladwy i ereill, ac i beri i'w gwrandawyr amgyffred a theimlo yr hyn a ddarllenont, heb lawer o sylw a llafur. Trueni mawr fod y cyffredinolrwydd o drigolion ein gwlad, llawer ag ydynt wedi gwrandao yr efengyl dros flynyddau, a rhai ag ydynt yn aelodau mewn eglwysi, yn ddiffygiol iawn mewn darllen. Er ein cysur, mae llawer yn awr yn ein hysgolion Sabbothol yn deffroi, ac yn ymffurfio yn ddosparthau er diwygio mewn darllen, ac felly gallwn hyderu y daw y rhai hyn nid yn unig i allu *dywedyd* pob gair yn gywir, ond hefyd i *bwysleisio* fel ag i drosglwyddo y synwyr i'w gwrandawyr.

Ieuencyd, deffrowch, a phenderfynwch ddyfod yn fedrus yn holl waith eich lle. Nid doeth, efallai, fyddai i chwi gynyg dysgu *llawer* o alwedigaethau: mae einioes dyn yn rhy fyr at hyn. Ond dylai pob merch ieuanc fod yn gyfarwydd â gwaith tŷ; a phob bachgen ieuanc fod yn gyfarwydd â gwaith y cylch y bwriada droi ynddo. Dylai pawb lafurio am radd gymedrol o wybodaeth am bethau yn gyffredin, er lles cymdeithas; ond yn enwedig am eu cyflwr fel troseddwyd yn erbyn Duw, ac am drefn rasol y nef, trwy y Cyfryngwr, i'w hachub, a'u dwyn i fwynhad o fywyd tragywyddol.

Er cefnogi ein ieuenctyd i ddiwydrwydd ac ymdrech, gwnaf enwi rhai personau, y rhai, yn wyneb anfaiteision mawrion yn eu cychwyniad, o herwydd amgylchiadau isel eu rhieni, marwolaeth tad neu fam, &c., a ddaethant yn enwog mewn gwahanol ffyrdd trwy ymdrech penderfynol, heb ond ychydig o fanteision mewn cymhar-iaeth i lawer ereill, megys James Watt, yr hwn a fu yn enwog am ei wybodaeth yn nghylch agerdd-beirianau. Syr Hymphrey Davy, dyfeisydd y *Safety-Lamp*, trwy yr hon, yn ddiau, yr achubwyd miloedd o fywydau mewn gweithiau glô. William Caxton, yr hwn oedd yn byw mewn oes dywell, yn agos i bedwar cant o flynyddau yn ol, pan nad oedd ond ychydig o lyfrau i'w cael. Efe oedd un o'r rhai cyntaf i sefydlu yr Argraph-Wasg yn y deyrnas hon.

Trwy lafur dirfawr dysgodd amrywiol o ieithoedd, a chyhoeddodd lawer o lyfrau trwy anhawsderau mawrion. Erys ei goffadwriaeth yn uchel hyd heddyw. Cafodd Dr. Adam Clarke, pan yn fachgen, ei esod gan ei dad mewn masnachdy, a dilynodd fasnach dros flynyddau. Ond, yn raddol, daeth ei awydd am wybodaeth mor gryf, fel yr ymroddodd i'w chyrhaeddyd. Gwyr y cyhoedd i hwn ddyfod yn ŵr mawr yn Israel. Er nad all holl feibion Gwalia godi fel y gwŷr hyn, eto gall pawb godi ychydig mewn cymdeithas; dyfod yn gysurus eu hunain, a bod yn

ddefnyddiol i ereill. Dywed Dr. Dwight, "Yn mysg y rhai oll ag y gwn i am danynt, ag yr ymddangosai eu bod wedi dyfod i edifarhau am bechod, nid wyf yn cofio ond am un dyn diog: a daeth y dyn hwn i fod yn ddiwyd o hyny allan." Mae y dyn segur yn temtio y diafol i'w demtio ef.

IX. Y DYLLID GOFALU AM WEDDEIDD-DRA

A PHURDEB.

Dylem ddysgu ymddwyn yn foneddigaidd mewn cyfeillach. Mae hyn yn anhebgorol er ennill parch, ac er gwneuthur eich cyfeillach yn ddidramgwydd i ereill. Mae llawer yn ddiofal iawn am hyn. Dymunaf alw sylw neillduol teuluoedd y wlad a'r gweithiau at hyn. Mae pobl ieuainc, o'r ddau ryw, yn ymgymysgu llawer â'u gilydd. Arferant ymadroddion anweddus—ymadroddion y rhai na all nid yn unig *dynes ieuanc*, ond dyn ieuanc ag a hyfforddwyd yn briodol, lai na gwridio wrth eu clywed—ymadroddion a enynnant deimladau anifeilaidd dynoliaeth, ac a ddygant yr anystyriol i edrych ar y drygau mwyaf erchyll ac atgas, fel pethau dibwys, ac a'u dallant rhag gweled y gwarth cysylltiedg â hwynt.

Feibion ieuainc, gochelwch ddinystrio gwryfion ieuainc, trwy dwyll ac addewidion teg. Chwi sydd yn *ymosod*. Mae rhai merched, rhaid addef, yn gellweirus a digywilydd iawn, ond er hyny dechreua y drwg, agos, bob amser, o'ch tu chwi.

Mae angen gwelliant mawr yn ein mysg yn null pobl ieuainc o gyfeillachu â'u gilydd gyda golwg ar fyned i'r cyflwr priodasol. Rhodder prawf ein bod wedi cael gwir ddiwygiad crefyddol, trwy ddiwygio yn hyn. Mae y trueni a ddyoddefa cannoedd o ferched pen-noeth heolydd ein trefi mawrion, a'r cyflwr erchyll y syrth llawer o honynt iddo, yn yr hwn nid oes llygad, braidd, "a dosturia wrthynt," ac yn yr hwn y mae yn anhawdd i ddyngarwyr a ymwelant mewn tiriondeb âg anneddau yr iselradd, allu cynhyrfu digon o wroldeb a thynerwch i ymweled â'r *rhai hyn* yn yn eu cyflwr ffaidd, yn galw yn uchel am ddial Llywydd y bydoedd ar eu hudwyr llygredig. Ystyriwch hyn yn ddifrifol. Un o'r pethau mwyaf erchyll ag a gyflawnir yn ein gwlad, yw bod dyn ieuanc yn hudo un o'r ystlen wanafoddiar lwybr rhinwedd, ac yna yn ei gadael yn ei gwarth, yn ysglyfaeth i euogrwydd cydwybod, ac esgeulusdra ac oerfelgarwch ei pherthynasau agosaf, i wynebu ar gyfyngder caled pan nad all edrych ar neb o'i chylch a gydymdeimla â hi. Nid rhyfedd fod amrywiol yn y cyfryw amgylchiad yn ymollwng naill ai i wneuthur diwedd ar eu hoedl, neu yr hyn sydd, efallai, yn waeth, i uno gyda'r rhai ydynt wedi bwrw ymaith gywilydd, ac ydynt wedi syrthio i'r trobwll ofnadwy—puteindra cyhoeddus, o'r hwn nid oes ond ychydig yn dianc.

Feibion ieuaine, ystyriwch y gwna Barnydd yr holl ddaear farn: efe “a wrendy waedd y cystuddiol.” Cyhoedda Duw y gwirionedd uwch eich penau, “Mi a ymwelaf â chwi am ddrygioni eich gweithredoedd, medd yr Arglwydd,” Jer. xxiii. 2. “Efe a gofia eich anwiredd, ac a ofwya eich pechodau,” Hos. viii. 13. Dichon eich bod chwi yn ymffrostio yn eich medrusrwydd i lwyddo yn eich erchyll-waith. Ond gwna y Duw sant-aid i hyn droi yn “chwerwder chwerw” i chwi, ryw ffordd neu gilydd, naill ai yma mewn dwys edifeirwch, neu mewn gwae o’r hwn ni bydd gwaredigaeth. Penderfynwch “rodio yn weddus, megys wrth liw dydd; nid mewn cyfeddach a meddwdod; nid mewn cydorwedd, ac anlladrwydd,” Rhuf. xiii. 13.

X. GOFALWCH AM WNEUTHUR GWIR GREFYDD EICH PRIF BETH; A BYDDWCH YN RHEOLAIDD YN EICH YMWNEUD A MODDION GRAS.

Cydnabyddir yn gyffredin y dylai Duw gael ei addoli, y dylai pawb gydnabod ei fawredd, eu dibyniad arno, a’u rhwymau i’w barchu â’r holl galon. Yr oedd y genedl Iuddewig yn ofalus neillduol am arferyd eu plant i addoli yr Arglwydd. Dygent hwynt dan sêl y cyfamod pan yn wyth niwrnod oed. Gan fod ein breintiau ni, dan yr efengyl, lawer yn amlach, a’n gwybodaeth am Dduw a’n dyledswydd lawer yn helaethach, nac oedd yr eiddynt hwy, mae ein rhwymau iddo

o gymaint a hyny yn fwy. Yr ydym yn derbyn trugareddau yn barhaus o'i law, gan hyny dylem ei fendithio yn barhaus. Mae pob dydd yn dwyn ei waith gydag ef, ac felly mae arnom angen cymorth a rhyw fendith newydd bob dydd. Ystyriwch fod arnoch angen dysgeidiaeth dwyfol yn wyneb amgylchiadau dyrus, dylanwad yr Ysbryd Glân i adnewyddu eich natur, i'ch dwyn i naws pethau ysbrydol, ac i ffurfio "Crist ynoch, gobaith y gogoniant."

Mae yn anhebgorol i ni *ymarferyd* â phethau Duw mewn trefn i grefydd ddyfod yn *hyfrydwch* i ni, ac y byddom yn ein helfen pan yn rhodio ei ffyrdd. Ddim ond i ni ddyfod i *fwynhau* y cyflawniad o ddyledswyddau crefydd, bydd yn hawdd i ni eu dilyn: yn hyny y bydd ein dedwyddwch penaf. "Ymarfer dy hun i dduwioldeb." "Ymarfer, attolwg, âg ef; o hyn y daw i ti ddaioni." Os na byddwn yn *mwynhau* dyledswyddau crefyddol, ni bydd y cyflawniad o honynt yn dderbyniol gyda Duw, a bydd perygl y gwnawn eu hesgeuluso yn fuan. Trwy ymarferiad y daw plentyn i gerdded, ac i siarad. Yn yr un modd y daw meddyliau i allu ymsefydlu ar ryw bwnc, ac i'w ddilyn nes ei amgyffred. Fel hyn y mae "cynyddu mewn gras, a gwybodaeth ein Harglwydd Iesu Grist."

Hefyd, mae ymarferiad yn cael llywodraeth nerthol ar ddyn, pa un ai da ai drwg fyddo: mae

ei ddylanwad yn cryfhau wrth ei ddilyn. Bydded i ieuenctyd ystyried hyn, a gochelyd *dechreu* ar arferion drwg, megys yfed diodydd cryfion, llosgi tobacco, rhoddi y ffrwyn i'w nwydau llygredig, &c. Mae hyn yn annogaeth gref i ddechreu ar arferion da. Mae agos mor hawdd i'r "Ethiop newid ei groen, a'r llewpard ei frychni," ag yw i rai wedi "cynefino â gwneuthur drwg, ddysgu gwneuthur da," Jer. xiii. 23. Ond ar y llaw arall, daw gweithredu rhinweddau crefyddol, trwy ymarferiad, yn ddedwyddwch i'r galon. Daw dyn felly i weled mwy o deilyngdod crefydd, i ymafelyd ynddi yn fwy egniol. Ar y tir hwn cawn ymgeledd y nefoedd, ac "ni lithrwn ni ddim byth." Mae lleisiau lawer o'ch cylch yn galw yn uchel arnoch i ddeffroi gydag achos eich eneidiau. Mae ein Duw da, ar ei orsedd mewn gogoniant; ei weision ar y ddaear; a saint perffeithiedig yn ngwlad yr hedd, yn eich gwahodd i rodio y ffordd a arweinia yno. Mae y colledigion, yn ngwlad y gwae, yn erfyn arnoch beidio dyfod "i'r Ile poenus hwnw." Mae amser yn dianc yn gyflym. Dywed y Bibl, a marwolaethau sydyn cyfeillion o'n hamgylch, fod einioes yn ansicr, a bod y bedd yn "dŷ rhagderfynedig i bob dyn byw."

Ond i ddyfod yn nes atoch; edrychwch pa beth a ddaeth o ieuenctyd a adwaenech; yn ol eu dull o fyw, gwelwch rai yn gorphen eu gyrfa mewn

gwarth yn y byd hwn, ac felly heb ddim i'w ddysgwyl ond y tywyllwch du, yn y byd a ddaw. Ereill, o drugaredd y nef, trwy "lynu wrth yr Arglwydd, a pharhau yn gwneuthur daioni," yn diogelu gradd o barch, a chysur meddwl yma, a gwynfyd diddiwedd y tu arall i'r llen.

Cyfeiria hên weinidog parchus at ddau lencyn a welsai mewn ysgol, ac yn cyrchu i'w addoldy ef i wrando. Yr oedd y ddau yn barchus yn y teulu, ac yn meddu galluoedd tebygol i'w codi i enwogrwydd. Yr oeddynt yn hoffi eu gilydd, ac yn cyd-ddyfod i dŷ Dduw. Ymddyddanai y gweinidog â hwynt yn aml am bethau crefydd: ymddangosai y ddau yn gwerthfawrogi moddion gras. Yr oedd yn amlwg fod yr hynaf o'r ddau yn myned rhagddo mewn rhinwedd; daeth, yn mhen ychydig, i geisio aelodaeth eglwysig, a derbyniwyd ef gyda hyfrydwch mawr. Ennillai barch gyda'r gweinidog a'r gynulleidfa, a hyderid y buasai yn ddefnyddiol iawn yn y byd. Ond cyn hir clafychodd; a gwelid yn eglur ei fod yn fuan i adael y byd. Pan yn ymyl angeu, teimlai yn ddi-olchgar iawn am grefydd, yr hon oedd yn rhoddi tawelwch i'w fynwes, ac yn llenwi ei galon "â llawenydd annhraethadwy a gogoneddus."

Wedi i'r llall adael ei ysgol, aeth o'r ardal i fyw: ac ni chlywodd y gweinidog air yn ei gylch dros ddwy flynedd. Yn annysgwyliadwy galwyd arno i'w weled, a dywedwyd wrtho fod y gŵr

ieuanc wedi cael ei hudo gan ryw gyfeillion ofer i ddarllen ysgrifeniadau Thomas Paine, ac wedi llyncu egwyddorion yr anffyddiwr hwnw. Yr oedd yn awr yn glâf iawn, yn gwaedu o'i ysgyfaint. Pan aeth y gweinidog i'w ymyl, trodd olwg dreiddiol arno, ac, â'r gwaed yn ffrydio o'i enau, dywedodd, "Yr wyf fi yn golledig! Yr wyf fi yn golledig! Mi a wn fy mod wedi fy ngholli byth!" Ymdrechai y gweinidog ei gyfarwyddo yn nhrefn achub. Ond dywedai y clâf, gyda dychryn mawr, "Peidiwch, Syr. Mae hi yn awr yn rhy ddiweddar! Mae yn garedigrwydd ynoch chwi, i ddyfod i'm gweled. Ond mae yn awr yn rhy ddiweddar! Nid oes gobaith i mi!" Gwnaeth y gweinidog gynyg gweddio gydag ef; ond ataliodd y clâf ef, gan ddywedyd, "Peidiwch! Peidiwch! Collir fi dros byth!!"

Ieuenctyd hoff, yr oedd gwahaniaeth dirfawr yn nghyflyrau y rhai hyn wrth derfynu eu hoes. Un yn cael ei "yru ymaith yn ei ddrygioni;" a'r llall "yn gobeithio pan yn marw." Ië, nid yn unig yn *gobeithio*, ond yn teimlo yn berffaith ddiogel, ac yn ymadael a'i "lygaid yn gweled iechydwr-iaeth" Duw. Ystyriwch yn ddifrifol mai eu gwahanol ddulliau o fyw a wnaeth y gwahaniaeth hwn rhynddynt wrth farw. "Marw a wnelwyf o farwolaeth yr uniawn; a bydded fy niwedd i fel yr eiddo yntau."

Hên weinidog duwiol arall, pan yn ymyl angu,

wrth ymddyddan â brawd a ymwelai âg ef, yn nghylch sefyllfa crefydd yn y wlad o'u cylch, a safodd, gyda difrifoldeb mawr, ar y pwys o annog pawb a fyddai dan wasgfa am eu cyflwr, i blygu pan dan yr argyhoeddiad cyntaf; a dywedodd y gwyddai am lawer ag oeddynt, trwy esgeuluso meithrin eu teimladau crefyddol, wedi selio eu damnedigaeth dragywyddol. A chwanegodd, "Yr wyf yn cofio—a thebygol y cofiaf byth, am ŵr ieuanc, cryf iawn o gorph a meddwl, a ddeffrowyd, yn mysgr llawer ereill, i ystyriaeth o'i drueni ysbrydol. Cyrchai i wrando y pregethiad o'r efengyl, a deuai yn rheolaidd dros wythnosau i gyfarfodydd gweddio yr eglwys. Clywid ef, weithiau, yn ocheneidio yn lled uchel fel dyn mewn ing am ei gyflwr ysbrydol. Pan y dysgwylid i'r dyn ieuanc hwn roddi ei hun yn llwyr i'r Arglwydd, clywais fod rhai cyfeillion yn ymdrechgu ffurfio cyfarfod llawen (*ball*) yn y dref. Aeth rhai o'r cyfryw at y gŵr ieuanc dan sylw i erfyn arno roddi tro i mewn atynt. Trwy lawer o berswadio a gwenieithio, llwyddasant gydag ef i addaw 'rhoddi tro i mewn.' Gofynais iddo y cyfleusdra cyntaf a gefais, a oedd efe wedi addaw fel y nodwyd. Dywedodd, 'Hwy a fuant mor daer, fel yr addewais roddi tro i'w gweled.' Rhoddais o'i flaen y canlyniad dychrynlyd, a dywedais, os elai, fy mod yn dra sier na welem ef mwy yn ein cyfarfodydd gweddio. Tystiodd

yn ddifrifol y buasai yn dyfod, a'i fod yn benderfynol na chaffai yr adfywiad fyned heibio heb iddo ddyfod yn grefyddol. 'Rhoddodd dro i weled' y cyfarfod hwnw, ac nid ymddengys iddo deimlo gwasgfa byth wedi hyny am ei gyflwr!! Ni ddaeth mwy i wrando yr efengyl, a gochelai bob cyfeillach â phobl grefyddol."

Nodwn un engraifft arall o'r fath, gan ddymuno cael sylw difrifol ein cyfeillion ieuainc at y mater y cyfeirir ato. "Yr oedd mewn ardal, ddynes ieuanc brydferth iawn, ond ofer, a hoff o ddifyrwrch a llawenydd pechadurus. Trwy ryw foddion daeth i gyfyngder meddwl yn nghyleh ei sefyllfa ysbrydol; ond ni fynai ymostwng i'w hargyhoeddiadau, ac yn raddol llonyddodd ei mynwes. Ar ryw achlysur cyfarfu gweinidog efengyl â hi pan oedd yn llawn o lawenydd, fel pe na buasai un gofid yn y byd yr oedd hi yn byw ynddo, nac achos i'w ofni o un man.

"Yn fuan wedi hyn daeth cenad at y gweinidog i hysbysu iddo ei bod hi yn glâf iawn, ac yn ol pob golwg yn ymyl angeu. Aeth ati yn ddioed. Dywedodd wrtho, "O yr wyf fi yn marw; ac yr wyf yn anmharod i farw; yr wyf yn myned i uffern!! O gweddiwch dros fy enaid tlawd!" Wedi iddo ymdrechu gweddio drosti, hi a aeth dros y geiriau a nodwyd drachefn, ac a arferodd rai geiriau cryfach a mwy dychrynlyd. Yna efe a ymdrechodd ei dysgu yn nhrefn iechydwriaeth,

a'i hannog i bwyso ei henaid ar Iesu Grist. Wedi gwranddo ychydig ar y sylwadau hyn, hi a drodd at ei mham, yr hon oedd yn ei hymyl yn gweini iddi, ac a ddywedodd, "O fy mam, yr wyf yn marw! gweddiwch dros eich plentyn sydd yn marw.—Ni chlywais chwi yn gweddio erioed. Fy mam, yr wyf yn myned i uffern. Gwnewch weddio dros fy enaid tlawd!"

"Yn credu ei bod bron ymadael, gofynwyd iddi, 'A wnewch chwi yn awr dderbyn Iesu Grist fel yr unig Achubydd rhag pechod a thrueni, ac ymostwng iddo? Hi a atebodd, '*Na wna! nid allaf ei dderbyn!* MAE HI YN RHY DDIWEDDAR!!' Y rhai hyn oeddynt ei geiriau diweddaf. Ymddangosai yn crynu gan ddychryn; ocheneidiodd, collodd ei hanadl, ac ymadawodd yr enaid gwerthfawr i ymddangos ger bron ei Farnwr cyfiawn. Ieuenctyd, ysgrifenis hyn er rhybudd i chwi."

Nis gallaf, gyfeillion ieuaine anwyl, roddi y mater hwn heibio, heb alw eich sylw at arferiad lled gyffredin a gedwir i fynu mewn gwahanol ardaloedd hyd heddyw, sef myned i dafarndai ar ol oedfaön. Gwelir meibion a merched yn heidio yno, heb ystyried fod y cyfryw arferiad wedi achlysuru colledigaeth miloedd o eneidiau! Teimlodd cannoedd, pan mewn oedfa, wasgfa o herwydd eu perygl ysbrydol; gwnawd addewidion difrifol i ymadael â phechod, a dilyn Crist yn ffyddlon. Ond wedi myned allan ymollyngwyd i'r arferiad

dan sylw, ac o ychydig i ychydig, cawd tawelwch yn y fynwes, a therfynwyd yr oes yn ngwasanaeth pechod!

Mewn cyfarfod unwaith, teimlodd dyn yn ddwys iawn o herwydd ei gyflwr, ac wylodd ddagrau lawer. Wrth fyned adref gyda rhai o'i gyfeilllon, cywilyddiai o herwydd y teimladau ag oedd wedi ddangos. Gofynwyd iddo pa fodd yr oedd yn hoffi y pregethwr, dywedodd, "Bum i yn ddigon o *ffwl* i wylo dan y bregeth." Yn mhen dau ddiwrnod wedi hyn, pan gyda'i waith arferol, syrthiodd i lawr yn farw! Nid diberygl yw cellwair â phethau crefydd. *Mae terfyn ar amynedd Duw ei hun!* Darllenwch ac ystyriwch deimlad dwys ein Ceidwad tyner, pan yn edrych ar brif ddinas Israel, yr hon oedd wedi hir ddirmygu ei gynghorion. "Pan welodd efe y ddinas, efe a wylodd drosti, gan ddywedyd, Pe gwybuasit tithau, ie, yn dy ddydd hwn, y pethau a berthynent i'th heddwch! eithr yn awr y maent yn guddiedig oddiwrth dy lygaid," Luc xix, 41, 42.

Dichon y gwna Duw, yn ei ras mawr, lefaru wrthyhych drachefn a thrachefn, cyn eich rhoddi i fynu; ond "Edrychwch na wrthodoch yr hwn sydd yn llefaru. Oblegyd oni ddiangodd y rhai a wrthodasant yr hwn oedd yn llefaru ar y ddaear, mwy o lawer ni's diangwn ni, y rhai ydym yn troi ymaith oddiwrth yr hwn sydd yn llefaru o'r nef," Heb. xii. 25.

Gan fod ein Duw, o'i ryfedd ras,
 Yn cynyg hedd i ni,
 Maddeuant llawn o bob rhyw fai,
 Trwy angydd Calfari.

Fe ddylai pawb, pob oed, pob gradd,
 Ymostwng wrth ei dra'd;
 Rhyfeddu fod ein Llywydd mawr
 Yn cynyg maddeu 'n rhad.

Boed i'th ddaioni, Arglwydd da,
 Ein tododi oll i gyd;
 I dderbyn Crist, O ennill bawb
 Trwy holl derfynau 'r byd.

XI. YMDRECHWCH WNEUTHUR YR HYN SYDD
 DDA, HEB DDIBYNU OND YCHYDIG AM GYDNA-
 BYDDIAETH ODDIWRTH DDYNION AM HYN.

Dichon y bydd cydwybod, a Bibl yn ol eich
 barn chwi, yn galw arnoch weithiau i weithredu
 yn groes i farn y cyhoedd; yn groes i olygiadau
 rhai o'ch cyfeillion anwylaf, ac yn groes i'ch budd
 tymhorol, yn ol yr olwg ar y pryd. Dichon nid
 yn unig na chewch gydnabyddiaeth y rhai fydd-
 ont o'ch cylch am eich cymwynasau, ond yr ang-
 hofir chwi fel yr anghofiodd y Pentrulliad Joseph.
 Ië, efallai, y dirmygir chwi, fel y dirmygwyd
 llawer o wasanaethwyr ffyddlonaf cymdeithas
 mewn llawer oes, ac yn enwedig ein Cymwynaswr
 mawr, yr Arglwydd Iesu Grist.

Gofalwch am *wasanaethu Duw* yn yr oll a

wneloch. Nid digon yw i chwi ofalu am iechyd-wriaeth eich eneidiau: gallech wneuthur hyny oddiar ofal am danoch eich hunain. Gwir y caiff Duw ei ogoneddu trwy hyny, ond rhaid i chwi amcanu at fwy na hyn. Dylech gynyg at ddwyn ereill at Iesu Grist, i weled gogoniant Duw a'i barchu.

Nac ymdawelwch ar yr hyn a elwir yn gyffredin *moesoldeb*; sef gofal am ddyledswyddau a berthynant i ni ein hunain, ac i'n cyd-ddynion, megys bod yn onest, yn gyfiawn, caredig, haelionus, cymedrol mewn bwyta ac yfed, bod yn ddiwair, &c. Dysgwylir yn naturiol i ni ofalu am y pethau hyn oll. Ond mae Duw yn gofyn am ein calon. Gofyna i ni dderbyn ei Fab; a groesawi ei Ysbryd Santaidd i drigo ynom byth. Gan mai Ysbryd yw, gofyna i ni ei *wasanaethu* "mewn ysbryd a gwirionedd."

Peth anmhriodol iawn fyddai i Gristionogion gyfyngu eu sylw at eu lles eu hunain fel eu prif nôd wrth fyw. Maent hwy i fod yn "weision i Dduw:" nid ydynt i "ryngu eu bodd eu hunain." Dylai fod anrhydedd ein Meistr, daioni amserol a thragywyddol ein cyd-ddynion, yn bwysig yn ein golwg yn ein holl weithrediadau. Nid all dyn ddiogelu ei les a'i ddedwyddwch ei hun, ond mewn cysylltiad ag ymdrech i ddwyn yn mlaen ddaioni y cyffredin. Na ddigalonwch, os na welwch y cyhoedd yn ystyriol o'u rhwymau i chwi am eich gwasanaeth; "Mae eich barn gyda'r Arglwydd,

a'ch gwobr gyda 'ch Duw." Bydd eich "clod nid o ddynion, ond o Dduw," yr hyn sydd ganmi³ gwell. Ni adawa efe neb o'i *wasanaethwyr ffyddlon* heb eu gwobrwyo. Cànt eu gwahodd i mewn "i'w lawenydd" yn y cyflwr dyfodol. Bydded ynoch benderfyniad diysgog i "lynu wrth yr Arglwydd o lwyr-fryd calon hyd y diwedd," pa beth bynag fydd hyd ac anhawsderau eich taith. Byddwch yn ennillwyr mawr byth o wneud hyn.

Os dygwydda i chwi dderbyn angharedigrwydd oddiwrth rai wrth weithredu yn y dull a nodwyd, ymdrechwch feithrin ewyllys da at bawb. "Pa bethau bynag a ewyllysioch eu gwneuthur o ddynion i chwi, felly gwnewch chwithau iddynt hwy." Ni bydd yn ddoeth i chwi wneuthur pawb yn *gyfeillion mynwesol*; ond "hyd y mae ynoch byddwch heddychlon â phob dyn."

Peth anhyfryd iawn yw fod dynion yn byw yn ymyl eu gilydd, ac efallai, yn cyrchu i'r un lle i addoli, heb fod ar dir i allu ymddyddan yn serchog â'u gilydd pan gyfarfyddont. Pan ddygwyddo rhywbeth annymunol rhwng personau, *ymdreched pob un* i symud yr hyn a'i hachlysurodd. Mae chwerwder ysbryd yn dinystrio y teimlad hyfryd a ddylai fod yn y naill ddyn at y llall, ac yn anedwyddu y fynwes lle y caffo ei ymgeleddu. Mae gwneuthur yr hyn sydd dda, yn wobr ynddo ei hun, gan ei fod yn rhoddi tawelwch i'r fynwes. "Llywodraethed tangnefedd Duw yn ein calonau."

YR EGLWYS GRISTIONOGOL.

“Annerchweh yr Eglwys,” Rhuf. xvi. 5.

EGLWYS Gristionogol yw y gymdeithas bwysicaf a mwyaf dylanwadol ag sydd ar wyneb y ddaear. Mae gwir ddedyddwch dynolryw, yn dymhorol ac yn ysbrydol, yn dibynu ar ei llwyddiant; a dibyna ei llwyddiant ar ei bod yn cael ei ffurfio a'i llywodraethu yn ol cyfarwyddiadau y Testament Newydd. Hi yw teyrnas ysbrydol Crist yn y byd. Ni all neb fod yn ddiofal am dani, a diymdrech yn nghylch deall ei nhatur, heb bechu yn erbyn ei Sylfaenydd goruchel, yr hwn yw Arglwydd yr arglwyddi, a Brenin y breninoedd. Dylem lafurio er cyrhaedd golygiadau cywir am ei chyfansoddiad, ei hamcanion pwysig a bendigedig, a'r cyfreithiau wrth ba rai y mae ei hachosion i gael eu trefnu. Dylem beidio rhoddi i fynu ein hymchwiliad nes y caffom sail i gredu, yn wyneb y Datguddiad dwyfol, ein bod wedi cyrhaedd y gwirionedd yn ei chylch.

Nid yr un peth a olygir bob amser wrth y gair *Εκκλησία*—eglwys, yn y Testament Newydd. Ond yn mhob man mae yn golygu personau ac nid lle. Weithiau golyga gynulleidfa wedi ymgynull i unrhyw ddyben, gwladol neu grefyddol, Act. xix. 32, 39, “Y gynulleidfa (eglwys) oedd yn gymysg.” “Mewn cynulleidfa (eglwys) gyfreithlon y terfynir hyny.” Bryd arall golyga y gair yr holl

gredinwyr yn mhob oes a gwlad, Heb. xii. 23, "I gymanfa a chynulleidfa (eglwys) y rhai cyn-
taf-anedig, y rhai a ysgrifenyddyd yn y nefoedd." Act. xx. 28, "Eglwys Dduw, yr hon a bwrcasodd
efe â'i briod waed." Yn ei ystyr mwyaf cyfyng
golyga y gair gynulleidfa o Gristionogion, yn
cyfarfod mewn un lle i addoli Duw, a gweini
ordinhadau ei efengyl, yn ol ei air; megys yr
eglwys yn Corinth; eglwys y Thessalonïaid; eg-
lwys Ephesus; eglwysi Galatia (Gal. i. 2, 22.);
eglwysi Judea (Act. ix. 31.); sef y cynulleidfä-
oedd crefyddol a gyfarfyddent i addoli Duw yn y
lleoedd a'r gwledydd hyny.

Hefyd, arferir y gair mewn ymddyddan cy-
ffredin, am wahanol enwadau crefyddol, megys
Eglwys Lloegr; Eglwys yr Alban; Eglwys Rhu-
fain; Eglwys Groeg; Eglwys Armenia; Eglwys
Abysinia, &c. Mae y Mohametïaid, hefyd, yn
enwad lluosog iawn. Mae Eglwys Lloegr ac
Eglwys yr Alban, yn brotestanaidd; Eglwys
Rhufain yn babyddol; ac mae Eglwys Groeg
agos mor llygredig ag Eglwys Rhufain. Cymysg
yw Mohametïaeth o Iuddewaeth, Cristionogaeth,
a Phaganiaeth. Mae yr enwadau hyn oll yn
cynnal eu hunain trwy orfodaeth.

Mae yn ein gwlad gyrph ereill o grefyddwyr,
lluosog, cryfion, parchus, a dylanwadol iawn, y
rhai y mae eu henwau yn ddigon adnabyddus i'r
werin. Oll yn Brotestaniaid, ac yn cynnal eu

hunain yn anrhydeddus ar yr egwyddor wirfoddol. A cheir yn eu mysg lawer o rym a bywyd crefydd. Gan mai *dylanwad moesol*, a bendith y Goruchaf, yw eu nherth, rhaid fod ganddynt ddylanwad mawr, a'u bod yn gwneuthur llawer o ddaioni yn mysg y werin, gan eu bod yn gallu cynal eu hunain mor gysurus heb gymorth oddiwrth y llywodraeth wladol. Dywedai Mr. Buckingham fod cenedl o ddynion cryfion a iachus rhyfeddol mewn gwlad yn y dwyrain, heb un meddyg yn eu plith. Yr oeddynt mor iachus fel nad oedd cynhaliaeth i feddyg o fewn i'w gororau. A barnent hwy mae y prif reswm eu bod mor iachus oedd, *nad oedd un meddyg yn eu gwlad*. Gallwn *ninau* ddywedyd mae un achos o iechyd a llwyddiant yr enwadau ymneillduol, yw, nad yw y llywodraeth wladol yn cael ymyraeth â'u trefniadau eglwysig: ddim ond diogelu rhyddid iddynt. Mae eu llafur wedi bod o les dirfawr er diwygio a gweddeiddio y werin. Brysied yr enwadau ereill i rod-di heibio orfodaeth er cynal yr achos mawr, a symud ymaith y gwarth a achlysur a oddiar Gristionogaeth.

Yr oedd eglwysi Cristionogol lawer yn y byd oesau cyn bod Eglwys Rhufain, Eglwys Lloegr, nac un o'r enwadau parchus y cyfeiriwyd atynt, yn adnabyddus. Eglwysi ag y teimlai y byd eu dylanwad iachus, fel yr oedd yn well o'u herwydd. Yn awr sylwn

I. AR GYFANSODDIAD EGLWYS GRISTIONOGOL.

1. *Gwneir hi i fynu o rai yn proffesu ffydd yn Iesu Grist.* Mae ei haelodau i fod yn rhai y byddo lle i gasglu eu bod yn edifarhau am bechod; bod eu cydwybodau wedi eu deffroi i deimlo eu perygl ysbrydol fel pechaduriaid yn erbyn Duw, a'u bod, yn eu gwasfa, yn ffoi at y Gwar-edwr, ac yn pwysu arno am waredigaeth. Yr eglwys, oddiar adnabyddiaeth o gymeriadau y personau a gynygiont eu hunain i fod yn aelodau, sydd i farnu yn nghylch eu cymwysderau. Mae hyn i'w benderfynu yn ol eu gwybodaeth am wirioneddau mawrion y Bibl, eu cydsyniad â hwynt o ran eu golygiadau, a'u cymeriad o ran eu buchedd yn gyffredin.

Rhai o'r cymeriad hwn oedd y tair mil a chwanegwyd at yr eglwys ar ddydd y Pentecost. Yr oeddynt yn rhai wedi eu "dwysbigu yn eu calonau." Wedi eu dwyn i ing meddwl o herwydd eu sefyllfa ysbrydol; yn troi at yr Apostolion, ac yn gwaeddi allan, "Ha wyr, frodyr, beth a wnawn ni?" Rhai cyffelyb oedd aelodau yr eglwys gyntaf y cawn hanes am dani, (Gen. iv, 26,) rhai yn "galw ar enw yr Arglwydd," neu "yn cael eu galw ar enw yr Arglwydd," yn cydnabod eu hunain yn bobl iddo. Gelwir Crist yn "Arch-offeirad ein cyffes," neu ein proffes ni. Dywedir am danynt eu bod yn rhai wedi eu geni oddi uchod, neu o Dduw!

2. *Rhaid fod y personau hyn yn ymgynull yn yr un lle i addoli a gweini gosodiadau crefyddol.* Pan elo aelodau eglwys yn rhy luosog, neu rai o honynt i fyw yn rhy bell i allu cyfarfod o gylch yr un bwrdd, gwell iddynt ymranu, a ffurfio eglwys neu eglwysi gwahanol, fel y gallont oll ateb dybenion aelodiaeth eglwysig, sef gogoneddu Duw a gwneuthur daioni i'w gilydd, ac i ereill.

3. *Rhaid eu bod yn cael eu ffurfio yn gymdeithas grefyddol, ar yr egwyddor wirfoddol.* Nid oes gan neb awdurdod i *orfodi* person i ymuno ag unrhyw eglwys, nac i *orfodi* eglwys i dderbyn neb i'w chymundeb, yn groes i'w hewyllys. Heb fod personau yn ymuno yn wirfoddol nid all fod cariad ynddynt at eglwys, ac ni allant gydweithredu â hi. Mae y Senedd, weithiau, yn rhanu plwyfi, ac felly yn pennodi fod pobl pob rhan o blwyf yn ymffurfio yn eglwys. Ond mae hyn yn annaturiol ac anysgrhythrol. Gadawa Duw ddyn i ymuno â'r gymdeithas grefyddol a fydd, fel y gallo fod yn gysurus iddo ei hun, a defnyddiol i ereill.

Nid oes neb yn awr, fel yr oedd yr Iuddewon gynt, yn dyfod yn aelodau o eglwys Dduw, trwy enedigaeth naturiol. Rhaid i'r rhai a ymunont fod yn wirfoddol yn y gorchwyl: "Os myn neb ddyfod ar fy ol i." "Hwy a'u rhoddasant eu hunain yn gyntaf i'r Arglwydd, ac i ninau trwy ewyllys Duw," 2 Cor. viii. 5. Wedi i Saul o Tarsus ddyfod ato ei hun, efe a "ymwasgodd â

dysgyblion Crist.” Oddieithr i bersonau ddyfod i feddu y cymwysderau a nodwyd, a dyfod yn wirfoddol i eglwys Dduw, byddant yn rhwystr yn hytrach nac yn gymorth iddi er diogelu llwyddiant crefydd. Rhoddant gamddarluniad o grefydd i'r byd, gan na bydd eu hymddygiad yn gyson â'u proffes. Caiff llawer “cloff ei droi allan o'r ffordd” ganddynt, a rhoddant achlysur i “elynion yr Arglwydd gablu.” Ni wna y fath grefyddwyr ond codi gobeithion gau o'u mhewn eu hunain, y rhai a'u siomant yn y diwedd.

4. *Perthyna i eglwys wahanol swyddwyr.* Ymddengys mai dau fath a sefydlodd yr Apostolion i fod yn arosol yn yr eglwys, sef esgobion a diaconiaid. Yn y Testament Newydd—ein hunig Lyfr cyfraith ni er trefnu materion crefydd, rhoddir amrywiol o enwau ar y Gweinidog, megys Esgob, am ei fod i arolygu pethau ysbrydol, ac yn gwylio dros eneidiau pobl ei ofal, Act. xx. 28. 1 Tim. iii. 1. Bugail, am ei fod i borthi praid Duw a'i wirionedd, Ephes. iv. 11. Athraw, am ei fod i ddysgu ei bobl yn mhethau pwysig crefydd. Henuriad, am ei fod mewn oed, neu yn meddu gradd helaeth o'r cymwysderau a ddysgwylir fod mewn un mewn oed, megys gwybod-aeth, pwyll, &c., Tit. i. 5. Blaenor, am ei fod i arwain yr eglwys trwy ei haddysgu, a bod yn esampl iddi, Heb. xiii. 7. Gweinidog, am ei fod yn was i Grist, ac i'r eglwys er mwyn Crist,

Ephes. vi. 21. 2 Cor. iv. 5. “A ninau yn weision i chwi er mwyn Iesu.” Cymharer Act. xx. 17. ac ad. 28. Tit. i. 5. a 1 Pedr v. 1, 2.

Gwaith neillduol diaconiaid yw gofalu am amgylchiadau tymhorol eglwys, Act. vi. 1—3. Os na ofalir am bethau tymhorol cynulleidfa, ni bydd fawr trefn yn hir ar ei phethau ysbrydol. Di-byna rhifedi y diaconiaid ar y gwaith fyddo iddynti’w gyflawni. Pennodwyd saith i’r eglwys yn Jerusalem, Act. vi. 3. Dylai eglwysi yr oes hon ddilyn yr esampl, a dewis y rhifedi a fyddo yn angenrheidiol. Ymddengys y byddai mewn ambell eglwys fwy nac un esgob—gweinidog, fel y darllenwn fod yn Philippi, Phil. i. 1. Yr hyn a ddengys nad oedd yr Apostolion yn sefydlu nac yn cefnogi y drefn o osod un esgob ar dalaeth fawr. Yr oedd eglwys Philippi wedi camgymeryd yn hyn, neu ynte mae Senedd ac Eglwys Lloegr yn camgymeryd yn fawr yn ein dyddiau ni. Trefn y Testament Newydd, yn ddiau, sydd yn ei lle. Deued ein llywodraeth wladol yn fuan i ddeall hyn, ac i weithredu yn ol yr egwyddor hon.

Tebygol fod rhywbeth neillduol yn amgylchiadau eglwys Philippi, ag oedd yn gofyn am fwy nac un esgob neu weinidog. Nid oedd yn beth cyffredin fod mwy nac un. Ymddengys mai *un angel* oedd yn mhob un o saith eglwys Asia. Gallwn gasglu mai dyma y drefn arferol.

5. *Yr eglwys ei hun sydd i ddewis y swyddwyr*

a nodwyd. Ymddengys oddiwrth Lyfr yr Actau —yn yr hwn y cawn hanes ffurfiad yr eglwysi cyntefig, dan olygiaeth Apostolion Crist, ac wrth eu cyfarwyddyd, yn ddiau, na wnelid dim o bwys perthynol i'r eglwys, ond trwy gydweithrediad yr aelodau, hyd yn nod pan fyddai yr Apostolion yn bresenol. Pe buasai yn briodol i *rywrai* weithredu dros yr eglwysi, a threfnu eu hachosion heb ymgynghori â hwynt, buasai yr Apostolion yn gwneuthur hyny. Ni bu neb byth ar eu hol yn meddu eu cymwysderau hwy i drefnu pethau eglwys Dduw. Ni ddylai neb yn awr honi eu bod yn meddu awdurdod i wneuthur yr hyn na wnai yr Apostolion eu hunain, megys penodi gweinidogion, gosod a diddymu trefniadau crefyddol yn ol eu mympwy, fel y gwnawd yn y wlad hon yn amser Harri VIII., ei ddwy ferch, a llawer ereill ar eu hol. Yr oedd yr Apostolion wedi derbyn yr Ysbryd Glân at waith eu swydd bwysig. Yr oeddynt dan ei gyfarwyddyd anffaeledig. Yr oedd yn briodol iddynt hwy wneuthur llawer o bethau gyda chrefydd, y byddai yn rhyfyg i neb ar eu hôl gynyg eu gweuthur.

Pan ddewiswyd Apostol yn lle Judas, a diaconiaid i'r eglwys yn Jerusalem, rhoddwyd yr achos i'r eglwys. Pan anfonwyd cyngor i'r eglwysi yn mhlith y Cenhedloedd, gwnaethpwyd yn yr un modd, Act. i. 21, 26, pen. vi., a pen. xv. 23. Mae cymdeithasau *gwladol* yn cael rhyddid i

ddewis eu swyddwyr, yr hyn sydd ynddo ei hunan yn briodol. Gallwn fod yn sicr nad yw ein Pen doeth wedi gadael i'w eglwys fod yn fwy annhrefnus na chymdeithasau gwladol.

Ymdrechwn adferyd hawl pob eglwys i ddewis ei gweinidog. Trueni mawr fod llawer yn cael eu codi i'r weinidogaeth efengylaidd, na feddant gymwysder at unrhyw swydd a ofyna fawr llafur corph, na grym meddwl. Dynion y rhai y byddai genym le i gredu fod "Duw wedi cyffwrdd â'u calonau," ddylent gael eu cefnogi i fyned i'r weinidogaeth. Gan y dewisir aelodau i'r Senedd trwy bleidlais y cyffredin, pa ham na chaiff Eglwys Gristionogol ddewis ei gweinidog trwy bleidlais ei haelodau? Mae mynediad aelodau i'r Senedd i ymdrin â'n sefydliadau crefyddol, addysg y werin, ein masnach, cyflwr y tlodion a'r dosparthau gweithiol, ffurfio cyfreithiau a'u gweini, yn beth pwysig. Ond peth ysgafn iawn ydyw mewn cymhariaeth i waith mawr y weinidogaeth, yr hon y mae a fyno hi yn uniongyrchol ag achosion eneidiau anfarwol.

Gan hyny dylai fod y gofal mwyaf wrth ddewis gweinidog; ac eglur yw mai yr eglwys ddylai gael gwneuthur y dewisiad. Gwaedda crefydd yn uchel iawn, er ys llawer o flynyddau, ar y llywodraeth wladol, gan ddywedyd, "Gâd lonydd i mi; dyro ryddid i mi; rhwystr ydwyt i mi." Bydded i Anghydfurfwyr, yu gyffredinol, ym-

drechu deall beth yw rhyddid crefyddol; a bod yn benderfynol i weithio allan eu hegwyddorion, yn ysbryd yr efengyl. Gallant deimlo yn hyderus y bydd yr amddiffyn dwyfol arnynt, ac y coronir eu hymdrechion â llwyddiant.

II. RHAI O DDYBENION SEFYDLIAD EGLWYS GRISTIONOGOL. Ni wnaeth Duw erioed ddim yn ofer. Pa fwyaf cywrain a manol fyddo unrhyw beiriant, mwyaf pwysig yw ei ddyben. Pan welom rywbeth felly, yr ydym yn barod i ofyn, At ba beth y mae da? Nid oes un gymdeithas yn mysg dynolryw mor ardderchog ag eglwys Dduw. Brenin y breninoedd yw ei Phen, a "rhai rhagorol y ddaear" yw ei haelodau. Dylem ymdrechgu cael allan i ba ddyben ei sefydlwyd.

Saif hon heb ei chyffelyb, o gymdeithasau'r byd;
Er cysur, mae dan ofal ein Llywydd mawr o hyd;
Mae hi i ddylanwadu ar bob rhyw lwyth ac iaith,
Am dani fe gân miloedd i drag'wyddoldeb maith.

Yn awr nodwn rai o'r amcanion ag oedd yn ngolwg ein Hathraw doeth wrth ei sefydlu. Mae cael adeiladau cyflëus a heirdd i addoli, a chael gwasanaeth rheolaidd a gweddus ynddynt, yn ddymunol: ond yr oedd dybenion uwch na rhwysg a gwycheder bydol, yn ngolwg ein Ceidwad daionus.

1. *Bwriadwyd hi i roddi darluniad cywir o Dduw i deulu dyn, yn ei briodoliaethau gogoneddus, yn enwedig yn ngolud ei drugaredd at greadur*

euog yn ei gyflwr truenus. “Fel y byddai yr awr hon yn hyspys i’r tywysogaethau ac i’r awdur-dodau yn y nefolion leoedd, trwy’r eglwys, fawr amryw ddoethineb Duw,” Ephes. iii. 10. Er bod “y nefoedd yn datgan gogoniant Duw, a’r ffurfafen yn mynegu gwaith ei ddwyllaw,” (Sal. xix. 1.) mae efe am roddi datguddiad llawer cyflawn-ach, a llawer eglurach, o’i natur oruchel nac a all y greadigaeth isod byth roi. Dengys natur lawer o’i fawredd, ei ddoethineb, a’i allu, ond dengys trefn achub “olud ei drugaredd, a’i gymwynas-garwch” at rai gwael ac annheilwng; a “rha-gorol fawredd ei nerth.” Yn y drefn ogoneddus hon gwelir y gall “fod yn gyfiawn, a chyfiawn-hau yr annuwiol.” Cyfeiria hon ni at ei anwyl Fab yn ei ing a’i chwys gwaedlyd yn yr ardd, a’i angeu poenus ar y groes; a dywed wrthym, “Hwn a osododd Duw yn iawn, trwy ffydd yn ei waed ef, i ddangos ei gyfiawnder ef, trwy faddeuant y pechodau a wnaethid o’r blaen, trwy ddyoddefgarwch Duw,” Rhuf. iii. 25, 26.

“Y ddaear faith, a’r èang fôr,
 Sy’n datgan gwaith ein cadarn Iôr;
 A’i fawr ogoniant welir fry,
 Yn ddysglaer yn mhob seren sy’.

Ond yn edrychiad Iesu cawn
 Wel’d ei ogoniant ef yn llawn;
 Dysgleirdeb hoff ei wyneb ef,
 Lewyrcha’n fwy na holl lu’r nef.”—WATTS.

Dyma Berson rhyfedd, mewn cyflwr rhyfedd. Yn y cyfyngder mwyaf, a'r amcan mwyaf bendigedig ganddo mewn golwg. Dengys ofal neillduol am anrhydedd y llywodraeth ddwyfol, a'r cariad gwresocaf at lwch y llawr. Edrychwn arno, a rhyfeddwn. Mae yn *rhoddi ei hun yn Iawn i'r blaenaf, er mwyn achub yr olaf rhag gwae, a'u dwyn i dragywyddol ogoniant*. Bydd teimlad gwresog ato yn mynwesau y gwaredigion, a mawl cynes iddo byth bythoedd, ar ol cyrhaedd gwlad goleuni, pan yn gallu *amgyffred* mwy am fawredd ei gariad mewn mynyd nac a allasent amgyffred yn ystod oes faith ar y ddaear.

“Bydd ei degwech byth yn newydd,
 Byth o'r newydd ennyn dân,
 Trwy holl oesoedd trag'wyddoldeb,
 Byth heb flino â yn mla'n ;
 Fflam angerddol heb ddim terfyn,
 Trwy holl raddau'r nef yn un,
 Ag a bery i losgi'n oleu
 Tra parhao Duw ei hun.”—WILLIAMS.

2. *I fod yn gymdeithas o ddynion cymwys i dderbyn rhai edifeiriol am bechod, ac yn ymofyn am iechydwriaeth i'w heneidiau, er eu hymgeleddu.* Mae Duw, trwy ei Ysbryd, yn cyffwrdd â meddyliau rhai personau, yn goleuo eu deall fel y gwelont eu cyflwr truenus trwy bechod. Mantais fawr i'r cyfryw yw cael dyfod i gymdeithas rhai sydd, fel hwythau, wedi gweled eu cyflwr coll-

edig, nes eu dwyn i lefain am drugaredd. Ni ddatguddiodd Duw yn uniongyrchol i Saul o Tarsus, "beth a fynai iddo ei wneuthur." Er iddo ei *argyhoeddi* mewn modd anghyffredin, efe a'i cyfarwyddodd i arferyd moddion cyffredin er dysgu ei ddyledswydd, "Cyfod, a dos i'r ddinas, ac fe a ddywedir i ti pa beth sydd raid i ti ei wneuthur," Act. vi. 9.

Nid oedd yr Apostolion yn gadael y dorf a ddychwelwyd trwy eu gweinidogaeth, yn wasgaredig, i ymdaraw drostynt eu hunain fel y gallent; ond "chwanegid hwynt at yr eglwys," Act. ii. 47. Yn yr eglwys gall y personau hyn gael addysg, cyngor, a thriniaeth briodol. Mae eglwys Crist yn gorph i'w "adeiladu ei hun mewn cariad," Ephes. iv. 16. Ac erchir i ni "gyng-hori ac adeiladu ein gilydd," 1 Thes. v. 11. Yn nghyfeillach eu gilydd yr oedd Cristionogion yn cael mantais i ddeall y gwirionedd yn well; i gadarnhau ffydd eu gilydd, ac "annog eu gilydd i gariad a gweithredoedd da." Yr oedd aelodau y cymdeithasau crefyddol hyny, fel deiliaid Crist eu Brenin goruchel, i ledw egwyddorion ei deyrnas dros y byd. Yr oedd *pob un* i wneuthur ei oreu i berswadio ei gyd-ddynion i ddyfod i heddwech â Duw, i ymostwng iddo, i'w barchu a'i wasanaethu; i'w denu i beidio "byw iddynt eu hunain, ond i'r hwn a fu farw drosom, ac a gyfodwyd," ac felly i'w dwyn i'r ffordd sydd yn arwain i ddedwyddwech perffaith a thragywyddol.

Mae pob aelod o eglwys Dduw i edrych yn ofalus at ei sefyllfa ei hun yn bersonol ger bron Duw; ei fod yn wir dduwiol. Ac mae yr eglwys, fel cymdeithas, i ofalu am burdeb, er diogelu iechyd ysbrydol; o herwydd “heb santeiddrwydd ni chaiff neb weled yr Arglwydd.” Oddieithr fod eglwys yn meddu gwirionedd crefydd, a llawer o grefydd, ni all ateb dybenion pwysig ei Phen wrth ei sefydlu. Gan fod aelodau eglwys Dduw i fyw dros ychydig ar y ddaear, rhaid iddynt gael cynhaliaeth o'r ddaear, ac felly maent i lafurio yn ddiwyd, gofalus, a threfnus gyda phethau y ddaear, os amgen ânt yn fuan yn warth i grefydd. Ond, ar yr un pryd, maent i ystyried, ac i brofi i ereill, fod ganddynt waith arall i ofalu am dano, sef achos eu *heneidiau* eu hunain, eneidiau eu cyd-ddynion, a gogoniant eu Llywydd cyfiawn a goruchel.

Er diogelu hyn, rhaid i holl drefniadau eglwys gael eu dwyn yn mlaen ar yr egwyddor wirfoddol, fel y gallo *cariad* deyrnasu a gweithredu yn mhob mynwes. Rhaid i bersonau gael uno yn wirfoddol â chynulleidfa, ac i hono gael trefnu ei hachosion wrth gyfarwyddiadau y Testament Newydd, fel y byddo amgylechiadau yn gofyn, cyn y gallo *cariad* fodoli ynddi. Mae amgylechiadau gwahanol yn gofyn mesurau gwahanol; ac mae gwahanol feddyliau yn gofyn triniaethau gwahanol.

Nid yw y rhai a ddygir i adnabyddiaeth o'r

gwirionedd, ar y cyntaf, ond babanod; mae arnynt angen llawer o dynerwch ac ymgeledd. Mae angen “dysgu iddynt ffordd Duw yn fanylach.” Bu yn dda i Apòlos gael ei hyfforddi gan Acwila a Priscila, Act. xviii. 26. Yr oedd eglwys yn ymgynull yn eu tŷ hwy, (Rhuf. xvi. 15) ac felly yr oedd ganddynt fantais fawr i fod yn alluog i gyfarwyddo y dysgybl ieuanc a gobeithiol hwn. Mae y crefyddwyr hynaf, a mwyaf profiadol mewn eglwys, yn cael cyfleusdra fel hyn i arferyd grasau hanfodol crefydd, wrth ymgeleddu a thywys y rhai ieuaine; a’r rhai ieuaine, wrth fod dan ofal y cyfryw, yn cael eu dysgu a’u cadarnhau. Mae y naill ddosparth yn cael lles iddynt eu hunain, wrth weithredu eu meddyliau i fagu eu cyfeillion newydd; a’r dosparth arall yn cael budd wrth dderbyn cyfarwyddiadau hen grefyddwyr call a phrofiadol. Ac fel hyn mae un o ddybenion aelodaeth eglwysig yn cael ei ateb i’r naill a’r llall; a’r oll yn dyfod i wybod yn well pa fodd i lenwi eu cylchoedd yn eu perthynas â gwaith mawr yr Arglwydd.

Mae dyn yn greadur cymdeithasgar; yn hoffi cyfeillach ei gydrywogaeth. Mae cyfeillach fuddiol yn gynorthwyol iawn i chwanegu ei wybodaeth a’i ddedwyddwch. “Nid da bod dyn ei hunan” yn naturiol, yn ei ymdriniaeth â phethau y byd hwn; ac “nid da ei fod ei hunan” wrth ymwneud â phethau ysbrydol. Yr ydym i

“ddwyn beichiau ein gilydd;” i gydymdeimlo â’n gilydd, ac felly i “gyflawni cyfraith Crist.”

Ni ddylai y rhai ieuaine ymdawelu ar y radd fechan o wybodaeth a feddant, gan feddwl eu bod yn deall digon, ac yn deall pethau gystal, os nid gwell na llawer o hen bobl. Mae ar y rhai a wyddant lawer, angen gwybod chwaneg; a’r hyn a wyddom, dylem awyddu am ei wybod yn well, gan ymdrechu “myned rhagom at berffeithrwydd.” Dylai pobl ieuaine yr oes hon ragori yn mhell ar bobl yr oes o’r blaen, o herwydd mae ein breintiau ni yn awr yn llawer lluosocach nac oedd yr eiddynt hwy.

Ei eglwys yw *tŷ yr Arglwydd ar y ddaear*, yn yr hwn y mae yn magu ei blant, yn eu trin ac yn eu dysgyblu, ac yn eu cymwyso i’w *dŷ yn y nefoedd*. Braint fawr yw cael bod yn y tŷ isod; ymwasgai hyd yn nod Saul o Tarsus—yr ysgolhaig mawr hwnw, â theulu y tŷ hwn. Y brenin Dafydd, er gwyched ei balas, ac er dysgleiried ei goron, a ddymunai gael “trigo yn nhŷ yr Arglwydd holl ddyddiau ei fywyd; i edrych ar brydferthwch yr Arglwydd, ac i ymofyn yn ei deml:” hiraethai ei enaid am fwy ac agosach cyfeillach â Phen bendigedig y tŷ.

“Nerth i aros yn dy dŷ, Arglwydd, dyro,
Er nad yw hi arnaf fi, ’n oleu eto;
Yn y babell, pwy a wyr, os caf aros,
Na fydd goleu yn yr hwyr yn ymddangos.”

3. *Cael cymdeithas o ddynion wedi eu haileni, a thân Duw yn eu calonau, i weithio er adnewyddu dynolryw mewn calon a buchedd.* Mae Duw yn ei dosturi mawr at hiliogaeth Adda, wedi penderfynu ffurfio dylanwad nerthol yn eu canol i weithio yn erbyn eu llygredigaethau. Gwna hyn trwy roddi eu Ysbryd Glân i ddylanwadu ar feddyliau personau, tueddu y rhai hynny i ymffurfio yn gymdeithas grefyddol; bod i aelodau hono, dan ei fendith ef, ddylanwadu ar ereill, a'u hennill atynt, a bod iddynt eu cymeryd dan eu gofal i'w hymgeleddu. Mae yr eglwys i gael ei chyfansoddi o ddynion wedi eu casglu allan o'r byd i ddwyn yn mlaen deyrnas Crist yn eu heneidiau eu hunain, ac yn mysg ereill o'u cylch. Mae hyn yn gyffelyb i waith gwraig yn gosod lefain mewn blawd, yr hwn sydd i suro y cwbl.

Mae crefyddwyr i ymdrechu tynu sylw eu cyddynion at bethau Duw; mae yn eglur mai nid trwy ymosod arnynt, atafaelu eu meddianau, a'u gwerthu er cynal crefydd, y gwneir hyn. Rhaid ymdrechu eu goleuo am eu cyflwr ysbrydol, ac am drefn rasol Duw i achub yr euog. Dylid gosod crefydd Crist allan yn ei hysbryd mwyn-aid a charedig—dangos ei bod yn llawn o “ewyllys da i ddynion.” Ei gosod allan yn ei phrydferthwch, a'i bod yn dylanwadu yn dda ar y rhai a'i meddant.

Yr ydym i ymdrechu darostwng hunanoldeb

dynion, eu dwyn i blygu i gymeryd Crist yn Frenin ar eu calonau, ac yn Ffynon eu cysur. I ddywedyd, "Pwy sydd genym ni yn y nefoedd ond tydi, ac ar y ddaear nid ewyllysiwn neb gyda thydi." Barnodd yr Ysbryd Glân yn briodol ffurfio eglwys i'r dybenion hyn. Mae am gynhyrfu ei bobl i ymafiu yn y gwaith a nodwyd, a'i gyflawni yn y modd mwyaf effeithiol. Mae angen ymdrech pob aelod, yn mhob cych, a phob amser, er diogelu llwyddiant. Dylai pob cristion yn bersonol ymdrechu gyda'r gwaith hwn; pob un i "ddysgu ei gymydog, a phob un ei frawd." "Llefaru bob un wrth ei gymydog." Dywed ein Meistr mawr wrth bob un o'i wasanaethwyr, "Bydd ffyddlon hyd anghyng, ac mi a roddaf i ti goron y bywyd."

Gweithiai Abraham yn egniol dros grefydd, fel y byddai i'w "blant, a'i dylwyth ar ei ol, gadw ffordd yr Arglwydd," Gen. xviii. 19. Yn mhen oesau wedi hyn, dywedai Duw wrth ei bobl, "Chwi ydych fy nhystion i," Esay xliii. 10. Llefarai ein Hathraw mawr i'r un perwyl wrth ei ddysgyblion pan yn eu plith, "Chwi yw halen y ddaear," Mat. v. 14. Teimlai Paul a'i frodyr ddylanwad gwir grefydd ar eu calonau, ac ymdrechent ei gweithio hi allan; "A ni yn gwybod ofn yr Arglwydd, yr ydym yn perswadio dynion," 2 Cor. v. 11.

Fel y buasai ymgeledd priodol yn y cyfryw

gynulleidfa i ddychweledigion ieuaine, yr oedd Paul yn ofalus am fod trefn dda “yn nhŷ Dduw, yr hon yw eglwys y Duw byw, colofn a sylfaen y gwirionedd,” 1 Tim. iii. 15. Dywed yr hybarch Matthew Henry, “Nid ydym i feddwl, fel y gwna y Pabyddion, fod awdurdod yr Ysgrythyrau yn dibynu ar eiddo yr eglwys. Ond ei bod hi i ddâl allan yr Ysgrythyr, ac athrawiaeth Crist, fel y mae colofn ar yr hon y rhoddwyd cyhoeddiad, yn dâl allan y cyhoeddiad hwnw. *Mae yn hysbys hyd yn nod i'r tywysogaethau a'r awdurdodau yn y nefolion leoedd, trwy yr eglwys, fawr amryw ddoethineb Duw*, Ephes. iii. 10.”

Golwg gyffelyb a gymer y dysgedig Dr. Boothroyd ar y geiriau, yr hwn a ddywed, “Mae cyfeiriad yma at hen arferiad o grogi cyfreithiau ar golofnau mewn temlau paganaidd. Yn y modd hwn mae yr eglwys yn golofn yn dangos gwirionedd yr efengyl, ac yn ei gynnal trwy y weinidogaeth, addoliad, ac ordinhadau yr efengyl hyd ddiwedd y byd.” Yn mysg gwirioneddau mawrion ereill, mae i ddâl allan y gwirionedd sylfaenol hwn, “Mawr yw dirgelwch duwioldeb; Duw a ymddangosodd yn y cnawd.” Gosodir allan eglwys Dduw fel “canwyllbren” hefyd, gwaith yr hon yw dâl goleuni.

Galwai Crist ei hun yn “Oleuni y byd.” Efe yw yr Haul mawr oddiwrth yr hwn y derbynia yr eglwys ei goleuni, fel y gwna y lleuad oddi-

wrth yr haul naturiol. Oddiwrth yr athrawiaethau a ddysgodd, ei esamplau, a dylanwad ei Ysbryd. Mae dynion, trwy bechod, "yn dywyllwch." Bwriada Duw ei efengyl i "droi dynion o dywyllwch i oleuni; o feddiant Satan at Dduw." Eu dwyn i "wybodaeth y gwirionedd." Mae pawb Cristionogion i fod "yn oleuni yn yr Arglwydd." Yr oedd y Philippiaid "yn dysgleirio fel goleuadau yn y byd," Phil. ii. 15. Archa Crist fod goleuni ei ddysgyblion yn "llewyrchu felly ger bron dynion, fel y gwelont eu gweithredoedd da, ac y gogoneddant eu Tad yr hwn sydd yn y nefoedd," Mat. v. 16. Mae gweinidogion yr efengyl, mewn modd neillduol, i fod yn "oleuni y byd." Yr oedd Ioan Fedyddiwr "yn ganwyll yn llosgi ac yn goleuo." Yr oedd gweinidogion eglwysi Asia yn *ser* yn neheulaw Crist. Mae holl weinidogion ffyddlon Crist felly yn mhob oes. Mae yr eglwys i weithio y dylanwad da a nodwyd er diwygio y byd,

(1.) *Trwy ddâl a phroffesu athrawiaethau pur yr efengyl.* Gall meddwl goleuedig ac ystyriol weled yn y rhai hyn y gall pechadur droi at yr Arglwydd gyda hyder am dderbyniad pan yn pwyso ar "yr hwn a osododd Duw yn iawn." Gall y cristiau weled fod Duw drosto pan fyddo yn rhodio yn ffordd ei orchymynion; a chredu y bydd y Duw hwn yn "gymorth hawdd ei gael mewn cyfyngder." Mae yn ymddiried ynddo, ac

felly yn gallu myned trwy anhawsderau bywyd heb wylltio, fel y gwna yr hwn nid adwaena Dduw. Mae efe “yn ymwroli fel un yn gweled yr Anweledig.” Os bydd i “gnawd a chalon ballu,” nid yw yn ymollwng, canys teimla mai “nerth ei galon, a’i Ran yw Duw yn dragywydd.”

Mae o bwys annhraethol i’r byd fod crefyddwyr nid yn unig yn *proffesu*, ond yn *credu* yr athrawiaethau hyn, ac yn byw dan eu dylanwad. Trwy hyn gwelant fod “yr Arglwydd gyda hwynt.” Byddai eglwys o’r cymeriad hwn yn mysg dynolryw, fel lefain mewn blawd. Dylanwadai mewn modd dystaw, ond anorchfygol. Deallai dynion fel hyn ysbryd ac amcanion bendigedig Cristionogaeth. Gwelent grefydd yn cael ei byw, ac felly dysgent hi.

(2.) *Trwy ymdrech* yn ddiwyd a ffyddlon i’w dysgu i ereill. Gyda rhoddi yr athrawiaethau a nodwyd mewn ymarferiad yn ein hymdriniaethau cyffredin, dylem eu dysgu mewn geiriau. Dyma un o amcanion sefydliad y weinidogaeth efengylaidd. Dylent gael eu *pregethu* mewn modd eglur, rheolaidd, a ffyddlon. Ei efengyl yw “gwialen nerth” Duw. Mae y cyhoeddiad o honi, dan ei fendith ef, wedi bod yn foddion i ddwyn miloedd yn ewyllysgar i gymeryd Crist yn Frenin ar eu calonau. Mae hi “yn allu Duw er iechydwriaeth i bob un sydd yn ei chredu.”

Amcanodd ein Pen mawr i *ordinhadau* yr

efengyl, sef *Bedydd a Swper yr Arglwydd*, ddysgu i ddynion y gwirioneddau pwysicaf. Gesyd y blaenaf ger ein bron ein cyflwr aflan trwy bechod, darpariaeth rasol Duw ar ein cyfer, ac effeithiau purawl y cymwysiad o'r drefn ar y galon a'r fuchedd, trwy ddylanwad yr Ysbryd Glân. Yr olaf a ddeil o'n blaen yr Iawn bendigedig ar yr hwn y seiliwyd y drefn hon.

Hefyd, mae y dylanwad hwn i gael ei weithio mewn modd neillduol trwy *gyfranau addysg crefyddol yn y teulu*, yn rheolaidd, a chyda gofal. Dylai gwirioneddau sylfaenol crefydd gael eu dwyn dan sylw. Mae *yr ysgol Sabbothol* yn lle manteisiol iawn i'r un perwyl. Gofaled yr athrawon am fod eu hunain yn gyfarwydd â'r gwirioneddau dan sylw, eu dwyn a'u cadw dan ystyriaeth yr ieuenctyd fyddo dan eu gofal.

Cofier, hefyd, fod Cristionogion, yn eu cylch cyffredin, i fod yn *weision i Dduw*. Maent i gyfranu addysg yn eu cyfeillach â'u cyd-ddynion; i ddâl gafael ar bob adeg i gynhyrfu yr anystyriol i feddwl am ei gyflwr, a dysgu iddo "y pethau a berthynant i'w heddwch."

Ymdreched aelodau pob eglwys weithio fel y gwnaeth y rhai a wasgarwyd dros y gwledydd ar ferthyrddod Stephen. Llafuriai *pob un* er diwygio y byd; "llefarai y gair," a "phregethai yr Arglwydd Iesu." Gweler Act. xi. 19—21. Grefyddwyr, o bob enwad, byddwch yr un mor

ffyddlon. Gochelwch ddadleuon pleidiol. Ystyriai y bobl yn amser Ezra ei fod ef i flaenori, (Ezra x. 4.) ond cydweithredai yr holl luaws i godi y mur; ac “yr oedd gan y bobl galon i weithio,” Nehem. iv. 6. Felly eto mae angen gweddïau, cynghorion, esamplau, ac ymdrechion pob crefyddwr er diogelu llwyddiant crefyddol. “Deffro, deffro, gwisg dy nerth, Sion; gwisg wisgoedd dy ogoniant, sanctaidd ddinas Jerusalem,” Esay lii. 1.

Mae gan bob crïstion gyfle i wneuthur rhyw beth dros lwyddiant achos Crist, heb fyned i China, India, neu Affrica; heb fawr trafferth iddo ei hun na thraul i ereill. Ymdrecher perswadio ieuencyd ein hardaloedd i beidio porthi blys, balchder, a thueddiadau llygredig. Dangoser oferedd y cyfryw arferion, a’r canlyniadau erchyll yr arweiniant iddynt. Ac ar gyfer hyn, dangoser mewn gair ac esampl brydferthwch rhinweddau Crïstionogol, a’r bendithion mae crefydd yn ddio-gelu i’r credadyn. Mae o’n cylch gannoedd yn byw “heb obaith ganddynt, ac heb Dduw yn y byd.”

(3.) *Trwy eu hymarweddiad cyson a’r athrawiaethau hyn.* Mae dysgu crefydd yn dda, mae ei harferyd gyda hyny yn well. Un o’r pethau a effeithiant fwyaf er denu y werin at grefydd Crist, yw gweled ei heffeithiau da ar y rhai a’i proffesant. Gweler Deut. iv. 6, 7. a Zech. viii 23.

Er fod genym weinidogaeth a chymdeithasau gwerthfawr, oll yn cynyg at ddiwygio y werin, rhaid cael crefyddwyr, fel corph, i gydweithredu i'r perwyl hwn, i ddiogelu yr amcan. Rhaid iddynt ystyried eu hunain "yn genhadau dros Grist," ac yn "llythyrau" oddiwrtho at bechaduriaid, i ddysgu iddynt ei ewyllys a'i dymher heddychol. Rhaid iddynt, trwy fod yn wylia-dwrus yn eu holl symudiadau—bod yn ddiachos tramgwydd, a meithrin cariad at eu gilydd, gydweithredu i wneuthur daioni. "Aros yn ngair" Crist, er profi eu bod yn ddysgyblion iddo, Ioan viii. 31. Bod "oll yn oll," (Ioan xvii. 21.) o dan yr un dylanwad santaidd, ac felly yn un mewn ysbryd, amcan, ac ymdrech; yr un ddelw nefol i'w gweled arnynt, ac felly profi bod y grefydd a'u gwna felly, o Dduw, ac yn haeddu derbyniad gan bawb.

Dylai crefyddwyr ddysgu dull gwell i'r werin i ddwyn masnach yn mlaen nâ'r un presenol, er mwyn anrhydedd Cristionogaeth. Uner i beidio rhoddi na chynyg mwy nac un pris ar nwyddau wrth brynu a gwerthu. Yn ol y dull gwael presenol mae yr anonest, trwy ofalu gofyn mwy am ei nwyddau nac a fwriada gymeryd cyn methu gwerthu, yn gwneuthur o'r goreu. Ond druan a'r prynwr penwan sydd yn credu, os gall lwyddo i ostwng pris rhywbeth, iddo ei gael dan ei werth, pan, yn gyffredin, y mae yn rhoddi cryn lawer fwy na'i werth am dano.

Dywedodd masnachwr parchus wrthyf yn ddiweddar, iddo unwaith gynyg argyhoeddi dyn lled gyfrifol o wrthuni y dull dan sylw. Yr oedd yn cael trafferth bob amser i werthu unrhyw beth i'r gŵr hwn. Ar y tro dan sylw gofynai y masnachwr 14s. y llathen am frethyn a arferai werthu am 10s. Fel arferol ffromodd y prynwr yn arw wedi clywed y pris. Wedi ymdroi cryn lawer, a dywedyd llawer o eiriau geirwon, dywedodd y rhoddai 12s., ac na roddai ddimai yn chwaneg. Wel, ebe y masnachwr, chwi a'i cewch ar eich pris eich hun. Torwyd y brethyn, ac ymddangosai y prynwr wrth ei fodd am ei fod wedi llwyddo trwy daerineb i ostwng y pris. Tynodd y masnachwr gonest y *Bill*, a rhoddodd y brethyn am 10s. y llathen—ei bris arferol. A dywedodd wrth y prynwr, "A welwch chwi yn awr wrthuni eich dull gwael—y modd y gallaswn i eich twyllo o 2s. y llathen yn y brethyn—a'r modd y gwna ereill hyny, y rhai a arferant y dull hwn."

Gymry anwyl, rhoddwch heibio y dull a nodwyd. Peidiwch temtio dynion i'ch twyllo. Fel y crybwyllwyd, gwna yr anonest ofalu gofyn pris fel y gallo ostwng ychydig, os bydd raid; ond i ddyn gonest, yr hwn a ddewisa oddef anfantais yn hytrach na phlygu i'r fath ddull, mae yn gyffrous iawn, ac yn profi ei amynedd i'r eithaf. Mae y twyllodrus yn cael mantais, a'r gonest yn cael cam. Gocheler y gwaeledd—*meanness* hwn.

Mae yn annfydddefol mewn personau y gellir dysgwyl gwell oddiwrthynt. Cofied pawb amcanu at *degwch a gonestrwydd*. *Live and let live.*

Grefyddwyr, deffrowch : mae genych ddigon o ddylanwad i newid dull y byd. “Rhyngodd bodd i’ch Tad rod-di i chwi y deyrnas”—llywodraeth y byd. Ystyriwch eich cyfrifoldeb i Dduw ac i ddynion.

Wrth adael y mater hwn, dywedwn wrth bob crefyddwr, “Y bore haua dy hâd, a phrydnhawn nac attal dy law : canys ni wyddost pa un a ffynna, ai hyn yma ai hyn accw, ai ynte da fyddant ill dau yn yr un ffunud,” Preg. xi. 6. Cofiwch gyngor annogaethol Paul, “Byddwch sier, a diymmod, a helaethion yn ngwaith yr Arglwydd yn wastadol; a chwi yn gwybod nad yw eich llafur chwi yn ofer yn yr Arglwydd,” 1 Cor. xv. 58.

Gweddiwch yn daer am oleuni a chyfarwyddyd dwyfol er *deall eich dyledswydd*, ac am gymorth i’w chyflawni yn ddibetrusder a diofn. Daw hyn yn fuan yn fwyd ac yn ddiod i’ch enaid.

Na foed neb trwy’r greadigaeth,

Heb dy barchu, Arglwydd mawr ;

Un mor dda ! Un mor ofalus

Am breswylwyr daear lawr !

Doed pob tafod, doed pob calon,

Gyda gwres i foli’r Iôr ;

Seinier clodydd i’r Goruchaf,

Trwy bob gwlad—o fôr i fôr.

III. LLYWODRAETH EGLWYS GRISTIONOGOL.

Gan mai hi yw y deyrnas bwysicaf, a'r gymdeithas fwyaf nerthol ei dylanwad dan haul, sicr yw na adawyd hi heb gyfarwyddiadau manol er dwyn yn mlaen ei holl achosion. Gan mai teyrnas Dduw ydyw, a bod a fynd hi yn neillduol â buddion ysbrydol bodau anfarwol, dylem ofalu am drefnu pob peth ynddi yn ol ewylllys ei Sylfaenydd dwyfol. Y Bibl yw ei llyfr cyfraith. Yn awr, "Pa beth a ddywed yr Ysgrythyr yn nghylch llywodraeth eglwys Dduw? Dywed,

1. *Mai Crist yw ei Phen, a'i Llywydd goruchel.* "Efe yw pen corph yr eglwys: efe yr hwn yw'r dechreuad, y cyntaf-anedig oddiwrth y meirw: fel y byddai efe yn blaenori yn mhob peth," Col. i. 18. Nid, Y mae efe yn ben yn mysg ereill, ond efe yw *y Pen*. Efe yw ein hunig Roddwr cyfraith, ein Brenin, a'n Barnwr. Saif Crist yn unigol yn y swydd hon: rhyfyg yw i neb arall gynyg bod yn gyfranog ag ef yn yr anrhydedd a'r awdurdod a berthyna iddi. Gofyna Crist lywodraeth nid yn unig ar y dyn oddiallan, ond hefyd ar y dyn oddimewn—ar y gydwybod—ar y galon. Gofyna i bob *ewylllys* blygu iddo, fel y gwna ein haul mawr ni yn y ffurfafen i'r holl blanedau a berthynant iddo droi o'i gylch.

O'r amser y cysylltwyd eglwys Crist a llywodraeth wladol â'u gilydd gan Custenyn Fawr, yn y trydydd canrif, bu llawer o ymdrechion er cael

bod yn ben ar yr eglwys. Cyflawnwyd y trychineb mwyaf ofnadwy; tywalltwyd afonydd o waed, er cyrhaedd hyn. Yn eu brwydrau poethion collai y pleidiau ysbryd crefydd yn llwyr, a phroffent yn eglur mai mawredd bydol, yn benaf, oedd ganddynt mewn golwg, ac nid diogelu amcanion mawrion crefydd yn y byd.

Mae pob gwyrad oddiwrth drefn y Testament Newydd yn llywodraethiad eglwys Dduw, yn ol natur pethau, yn rhwym o fod yn niweidiol. Mae ymyraeth y llywodraeth wladol yn mhenodiad ei swyddwyr, dull ei gwasanaeth, yr athrawiaethau sydd i'w pregethu ynddi, a'r ddysgyblaeth sydd i'w gweinyddu ar ei haelodau, yn drosedd yn erbyn ei Brenin, ac wedi troi yr eglwys yn beiriant gwladol, yn lle bod yn gymdeithas er diwygio y byd.

Pabau Rhufain, y naill ar ol y llall, a fuant yn benau yr eglwys yn Lloegr, dros oesau lawer, hyd amser Harri VIII. Mae penaduriaid Lloegr, yn dda ac yn ddrwg, o hyny hyd yn bresenol, wedi bod yn benau ar yr Eglwys Sefydledig, er fod rhai o honynt yn babyddion ffyrnig a phenboeth.

Ein Iesu bendigedig, ein Ceidwad tirion mât,
Bydd di yn Ben dy eglwys, bwrcasaist â dy wa'd;
Plyg holl benaethiaid daear, ryfygant fyn'd i'th le,
I'th gym'ryd di yn Frenin, 'n ol trefniad doeth y ne'.

2. *Mai yr eglwys sydd i ddewis ei swyddwyr.*
Mae y pethau yr ymdrinia gweinidogaeth yr efeng-

yl â hwynt, yn bethau ag y mae a fyno *ewylllys* dyn yn uniongyrchol â hwynt, gan hyny mae synwyr cyffredin yn dysgu y dylai dyn gael dewis ei athraw. Heb hyn nid all y meddwl weithredu yn rhydd a chyda bywiogrwydd. O ganlyniad ni ddylai Seneddau gwladol, y rhai a wneir i fynu o bob math o gymeriadau; rhai yn grefyddol, ond yn gwahaniaethu yn fawr yn eu golygiadau ar lawer o bynciau pwysig; rhai yn Babyddion, a rhai yn Brotestaniaid; ereill na chymerant arnynt goleddu unrhyw ffurf o grefydd, gymeryd arnynt bennodi gweinidogion i eglwys Dduw. Teyrnas neillduol Brenin y breninoedd yw yr eglwys Gristionogol; teyrnas “nad yw o’r byd hwn.” Rhoddodd yr Apostolion gynllun priodol i ni i weithredu yn nghylch y mater hwn, (Act. vi. 3.) fel y sylwyd yn flaenorol.

Ni ellir dysgwyl, yn ol natur pethau, i eglwys dderbyn lles ysbrydol oddiwrth weinidogaeth dyn *na fyddo o’i dewisiad ei hun*. Mae yn anhawdd, os nid yn annichonadwy, i gynulleidfa grefyddol fod mewn cyflwr iachus, llwyddianus, a dedwydd, oddieithr iddi gael trefnu ei holl achosion o’i mhewn ei hun.

3. *Mai yr eglwys sydd i weini dysgyblaeth ar ei haelodau*. Mae angen dysgyblaeth briodol yn mhob cymdeithas, yn enwedig yn eglwys Dduw. Dengys y Testament Newydd mai yn yr eglwys, yn gynwysedig o’i swyddwyr a’i haelodau, wedi

ymgynull i ddybenion crefyddol, y mae yr awdurdod i weini dysgyblaeth, Act. xv. 22, 23. Phil. i. 1. Felly y dysgai yr Apostolion, yn gyson â'r egwyddor a ddysgasai eu Hathraw, Mat. xviii. 17.

Cyngor, cerydd, a chadw o gymundeb, yw y ddysgyblaeth a berthyna i eglwys Dduw. Ni sonia y Testament Newydd am ddirwyo, carcharu, nac unrhyw gosp o'r fath i'w gweini fel cerydd eglwys. Y ddysgyblaeth lemaf a berthyna iddi yw neillduad o'r troseddwr o berthynas â hi, a'i ymddifadiad o hawl i'w breintiau.

4. *Mae achosion eglwys i gael eu cynnal ar yr egwyddor wirfoddol.* Gallwn fod yn sicr i Ben yr eglwys fwriadu a threfnu i grefydd gael ei chynnal mewn modd cyson â natur drugarog Duw, yn gyson â chyfansoddiad meddwl dyn, ac yn gyson ag amcan pwysig crefydd. Yr egwyddor wirfoddol yn unig all ateb hyn.

(1.) *Mae gorfodaeth yn groes i natur crefydd a rhinwedd.* Gofyna ein Meistr tyner i ni ei wasanaethu â'r galon; mewn ysbryd a gwirionedd. Dylai y dull o gynnal crefydd fod y fath ag a duedda i *ennill* dynion i feddwl yn barchus am dani. Dywedodd Napoleon, "Yr wyf fi, a phenaduriaid ereill, wedi ennill buddugoliaethau mawrion, trwy rym arfau, ond Crist trwy rym *cariad*: mae ganddo filoedd a fyddent farw drosto."

(2.) *Nid oes genym un engraffft o orfodaeth i gynnal hyd yn nod gwasanaeth costus yr Hen Des-*

tament. *Ymresymai* Duw â'i bobl yn nghylech eu dyledswydd i gynnal ei achos, (Mal. iii. 10.) er eu *perswadio* i wneuthur hyny. Yr oedd gwaith gweinidogion y deml yn fawr ac yn galed, ac ni oddefid iddynt feddu a dâl etifeddiaeth, Num. xviii. 20. Yr oeddynt i fyw yn hollol ar y weinidogaeth.

(3.) *Ar yr egwyddor wirfoddol y cyflawnwyd y gorchwylion mwyaf costus dan yr hen oruchwyliaeth.* Felly yr adeiladwyd y Babell a'r deml. Ac ymddangosai na fynai yr Arglwydd ond rhoddion gwirfoddol at eu hadeiladu. Cymharer Exod. xxxv. 5. a 1 Cron. xxix. 5. "Pwy hefyd a ymrôdd yn ewyllysgar i ymgysegru heddyw i'r Arglwydd?" Yr un yw addysg y Testament Newydd ar y mater, Gal. vi. 6, "A chyfraned yr hwn a ddysgwyd yn y gair, a'r hwn sydd yn ei ddysgu, yn mhob peth."

(4.) *Gan mai gwaith crefyddol yw gwaith mawr yr eglwys, sef adnewyddu dynolryw, oddiar egwyddorion crefyddol y dylai gael ei chynnal.* Mae cynnal yr achos mawr, yn rhoddi cyfleusdra i grefyddwyr weithredu grasau hanfodol crefydd, megys tosturi at eu cyd-ddynion o'u cylch sydd "yn feirw mewn camweddau a phechodau." Gellir dysgwyl i deimladau crefyddol weithredu yn ol eu dwysder, yr angen, ac amgylchiadau y dyn ei hun. Cyfrana dynion da gyda *hyfrydwch*.

(5.) *Dylai bywyd crefydd gael cyfleusdra i ddangos ei rym yn ei phroffeswyr.* Nid oes un

ffordd yn fwy naturiol iddo ddangos ei hun, na thrwy gynal y weinidogaeth a fu, dan fendith y nef, yn foddion i'w gynyrchu. Y pren y byddo bywyd ac iechyd ynddo, efe a flodeua ac a ffrwytha. Crefwn sylw neillduol ein cyfeillion yn yr Eglwys Sefydledig at hyn. Perthyna llawer iddi ag a weithient yn anrhydeddus pe byddai ganddynt drefn briodol i hyny. A byddai gweithio fel hyn yn iechyd a grym i'w heneidiau.

(6.) *Yr egwyddor wirfoddol yn unig a all weithio peiriant moddion yn ddiwastraff ac effeithiol.* Trueni mawr na byddai cyfoeth aruthrol yr eglwys waddoedig, yn cael ei ddefnyddio yn fwy gofalus. Sylwer ar y gorchestion a wneir ar yr egwyddor wirfoddol! Mae ein trefi, ein pentrefi, a'r wlad yn cael eu bendithio ag addoldai cyfleus a heirdd, a miloedd o ddynion goreu ein cynulleidfaoedd yn ymroddi i hyfforddi yr ieuenctyd heb un cydnabyddiaeth am hyny, ond yr hyfrydwech o ymdrechu gwneuthur daioni.

(7.) *Gwaith calon ddylai cynal crefydd fod, fel crefydd ei hun, ac felly dylai y dull i'w chynnal fod yn gyson â hyn.* Yr oedd dull Paul o ymddwyn yn yr achos hwn, yn ol natur gwir athroniaeth—yn ol y ddoethineb sydd oddiuchod. Wrth ysgrifenu at eglwys Corinth, (2 Cor. xii. 14.) dywed, “Nid wyf yn ceisio yr eiddoch chwi, ond chwyhwi.” Nid rhyfedd i ddyn o'r ysbryd hunanymwadol hwn, lwyddo yn ei ymdrechion i

ddwyn yn mlaen deyrnas Crist yn y byd. Rhaid fod eglwys a allo fwynhau gweinidogaeth dyn a fedda yn helaeth o ysbryd Paul, yn ymddifad iawn o grefydd Paul, os na theimlant hyfrydwech calon mewn cyfranu er ei gynal yn gysurus.

Dichon ein bod yn priodoli llwyddiant yr Apostolion, yn ormodol i'r gwyrthiau a gyflawnent. Addefwn fod y gwyrthiau yn tynu sylw y werin at eu gweinidogaeth, ac yn peri i anffyddiaid gyd-nabod mai "bys Duw" oedd yr efengyl, a'i bod o'r nef. Ond, efallai, mai anfynych iawn yr oeddynt *yn ennill calonau i dderbyn y gair, ac yn plygu ewyllysiau dynion i'w alwadau.* Y gwirionedd a gyhoeddid, teimlad y rhai a'i cyhoeddent dros les eu cyd-ddynion yn eu trueni a'u perygl, a'u hymdrech hunanymwadol i achub eneidiau, dan fendith Duw, a effeithiai yn fwyaf nerthol i gaeth-iwo calonau i ufyddhau i'r dystiolaeth. "Nid wyf yn ceisio yr eiddoch chwi, (eich cyfoeth bydol,) ond chwychwï," eich eneidiau i'w hachub. Dyma ysbryd a dodda galon—ysbryd Crist ydyw.

"Anweledig ! 'rwy'n dy garu !

Rhyfedd ydyw nerth dy ras !

Tynaist f' enaid â'th hawddgarwch,

O'i bleserau pena'i ma's !

Ti wnest fwy mewn un mynydyn

Nac a wnaethai'r byd o'r bron,

Ennill it' eisteddfa dawel

Yn y galon gareg hon !" — WILLIAMS.

(8.) *Mae y drefn orfodol i gynnal crefydd yn anhriodol am ei bod yn anghyfiawn.* Dylai pawb, o ran eu crefydd, fod yn gydradd yn ngolwg llywodraeth y tir. Mae gwaith y llywodraeth yn rhoddi cymorth a nodded i rai gweinidogion, ac ereill, yn unig o herwydd eu crefydd, yn anghyfiawnder â'r lleill o'i deiliaid: yn tueddu i feithrin balchder a hunan yn y blaenaf, ac yn taflu gradd o warth ar yr olaf. Mae hyn yn annheg. Addefir hyn gan filoedd a berthynant i'r eglwys wladol, y rhai yr hiraetha eu calonau am ryddid crefyddol cyflawn trwy ein holl dir. Ymdreched holl gyfeillion Cristionogaeth, mewn modd pwyllog ac efengylaidd er diogelu hyn.

Yn awr yr ydym wedi sylwi ychydig ar eglwys Dduw, yn ei chyfansoddiad, ei dyben, a'i llywodraeth. Ymdreched pawb, fel gwladgarwyr, ac yn enwedig, fel canlynwyr i'r Arglwydd Iesu Grist, at gyrhaedd golygiadau cywir ac eglur yn nghylch y pynciau pwysig a nodwyd, eu hegluro i ereill, a'u pleidio yn ysbryd mwynaid yr efengyl. Mae yn ein gwlad amrywiol o enwadau crefyddol, yn gwahaniaethu rhyw ychydig oddiwrth eu gilydd mewn athrawiaeth, trefn addoliad, a dysgyblaeth. Ond bydded i'r holl rai ag sydd yn cydweled yn nghylch athrawiaethau sylfaenol crefydd, feithrin cariad Cristionogol at eu gilydd, a chydweithredu er symud pob peth ag sydd yn rhwystr i undeb Cristionogol a llwyddiant crefydd.

Dichon nad ydym i ddysgwyl i ddynolryw ddyfod i gydweled yn hollol yn nghylch amryw-iol o bethau perthynol i grefydd. Ac nid ydym yn cymeradwyo y dywediad cyffredin hwnnw, "Nid yw o bwys mawr at ba enwad crefyddol yr elom i wrando, na chyda pha un y cymerom ein lle; ddim ond i ni fod yn gywir a didwyll, a chael clywed y gwirionedd yn rhywle."

Dylai pob dyn ystyried fod yr athrawiaethau a wrandewir, os cofleidir hwynt, yn cael dylanwad ar y galon a'r fuchedd, ac felly y dylem ofalu pa beth a wrandawom. A dylem chwilio gyda pha enwad y mae mwyaf o ryddid crefyddol. Yn ol fel y caffo "gair yr Arglwydd redeg" y caiff "ogonedd." Mae genym addewid am amser gwell, ac y mae ar ddwyllaw crefyddwyr, dan fendith yr Arglwydd, ddwyn yr amser hwn oddi-amgylch. Mae Crist wedi rhoddi ei efengyl i'w eglwys, i gael ei phregethu trwy yr holl fyd, ac addawodd fod gyda y rhai a'i cyhoeddant yn ffyddlon, bob amser. Addawodd ei Ysbryd Santaidd i lwyddo y cyhoeddiad o'r gwirionedd. Garedigion Iesu, yn yr eglwys wladol, ac yn mysg yr holl enwau ymneillduol, codwch at eich gwaith, ymegniwch mewn ffydd dros lwyddiant crefydd, a Duw pob gras a'ch bendithia. Ymdrechod pawb "fyw i bwrpas."

CYNWYSIAD.

RHWYMAU RHIENTI I ADDYSGU EU PLANT.—Bod dull priodol o fyw yn bwysig iawn—bod Duw am i rieni deimlo eu dyledswydd at eu plant—iddo roddi cyfarwyddiadau manol yn nghylch y mater. *Rhai o'r gwersi.* Dylent ddysgu eu plant i ufyddhau—i drysori pennillion o Hymnau, a darnau o'r Bibl, yn eu cof—eu dwyn i'w hystyried a'u hamgyffred—dysgu iddynt brif egwyddorion crefydd—eu dwyn i feithrin teimladau goreu dynoliaeth—y gwahaniaeth rhwng drwg a da—bod Duw yn gorchymyn neu yn gwahardd pethau, yn ol yr hyn ydynt yn eu nhatur a'u heffeithiau. Y pwys o wrando ar lais cydwytod. *Cyfarwyddiadau.* Dechreu yn fore—mewn modd ystyriol a gofalus—yn rheolaidd—trwy ymddwyn yn gyson â'r addysg—craffu ar weithrediadau cyntaf y meddwl—ceryddu pan fyddo angen. *Annogaethau.* Perthynas rhieni â hwynt—y dibyna eu lles ar eu haddysg—bod yn y rhieni gymwysderau naturiol at eu gwaith—y perthyna mawredd i ddyn—y dibyna llwyddiant crefydd ar hyn.—Tudal. 5—37.

PWYS TYMHOR IEUENCTYD.—Mae dyn, yn ei enedig-aeth, yn anwybodus—mae y meddwl yn yr adeg hon yn dyner—mae gweithgarwch yn naturiol yn y tymhor hwn—yn yr adeg hon y caiff dyn fwyaf o gyfleusderau i gyrhaedd gwybodaeth—ynddo mae pobl ieuaine yn gweithio dylanwad grymus ar ereill—bod y rhan ddyfodol o fywyd, a thragywyddoldeb, yn troi, yn gyffredin, ar y rhan hon o'r oes—dyma yr unig adeg a gaiff miloedd. Bod ieuenctyd yn gyfrifol am eu galluoedd a'u dylanwad—y dylent weithio allan eu hargyhoeddiadau—y dylent ochelyd ysbryd hunanol—nad ellir llenwi un cylch mewn bywyd heb grefydd.—Tudal. 38—54.

MAI ARNO EI HUN, YN BENAF, YR EFFETHIA BYWYD POB DYN.—Bod gweithrediadau dyn yn bwysig iawn. Mae yn creadur ardderchog—rhoddwyd cyfarwyddiadau manol iawn iddo—mae ei sefyllfa yn bwysig—effeithia ei weithrediadau ar ansawdd ei galon—bod llywodraeth Duw yn gyfiawn—y bydd dyn byw yn

ddigon hir i dderbyn o ffrwyth ei weithredoedd. *Fod ystyried hyn o bwys annhraethol.* Er gorchfygu llygre-digaeth—cefnogi yn ffordd rhinwedd.—Tudal. 54—73.

PERYGLON NEILLDUOL POBL IEUAINC.—Mae y natur ddynol yn llygredig, mae hwn yn drwyadl, yn hen, yn glefyd cyndyn iawn—maent yn cael eu cylchynu gan brofedigaethau—rhai hudoliaethus—tuedda pobl ieuainc i fod yn ddiofal—mae mantais gan bethau gweledig i wneuthur argraph ar y meddwl—hydera ieuencyd fod amser maith o'u blaen.—Tudal. 74—93.

CYFARWYDDIADAU CYFFREDINOL I BOBL IEUAINC.—
1. Bod yn ofalus yn y dewisiad o gydymeithion.—
2. Llafurio am wybodaeth.—3. Ymdrechu cyrhaeddyd golygiadau eglur am athrawiaethau Cristionogaeth, a'u credu—4. Gweithio allan rinweddau crefydd; geirwir-edd—gonestrwydd—gostyngeiddrwydd.—5. Cynildeb a threfn.—6. Meithrin ysbryd haelionus, er diogelu sob-rwydd—rhyddid crefyddol—heddwch.—7. Y pwys o iawn ddefnyddio rhoddion rhagluniaeth.—8. Bod yn ddiwyd gyda rhyw alwedigaeth.—9. Dylid gofalu am weddeidd-dra a phurdeb.—Gochelyd ymadroddion llyg-redig—twyllo gwyryfon, &c.—10. Gwneuthur gwir grefydd yn brif beth, &c.—Tudal. 93—143.

YR EGLWYS GRISTIONOGOL.—*Ei chyfansoddiad.*—Gwneir hi i fynu o rai yn proffesu ffydd yn Nghrist—rhai yn ymgynull i addoli yn yr un lle—yn wirfoddol—bod iddi ei swyddwyr, sef esgobion a diaconiaid—mai yr eglwys sydd i'w dewis. *Rhai o'i dybenion.*—Gosod allan natur dosturiol Duw—ymgeleddu rhai edifeiriol, &c. *Ei llywodraeth.*—Ei Phen—ei swyddwyr—ei dysgybl-aeth. *I gael ei chynnal ar yr egwyddor wirfoddol.*—Mae gorfodaeth yn groes i natur crefydd—nid oes yn y Bibl engraffft o orfodaeth i adeiladu y Babell a'r deml &c.—gwaith crefyddol yw gwaith yr eglwys—dylai crefydd gael dangos ei grym—gorfodaeth yn wastraffus ac ang-hyfiawn—gwaith calon ddylai cynnal crefydd fod—cym-wysiad.—144—178.

LIBRARY OF CONGRESS

0 003 125 340 8

